

P400(2)

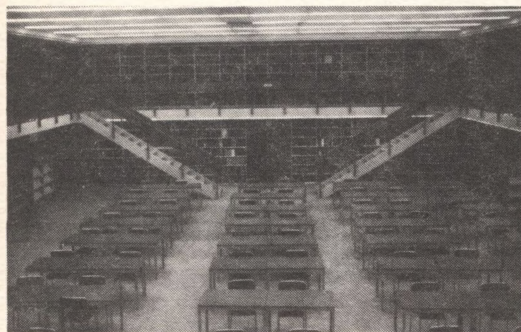
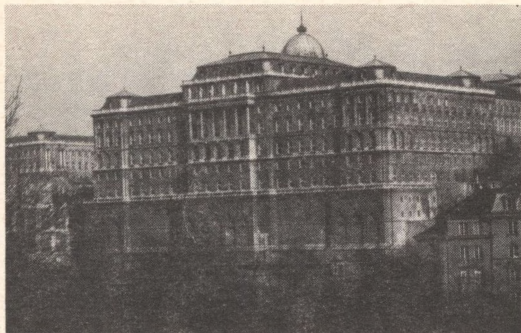

Könnyvtáros

'85 | 6

KK

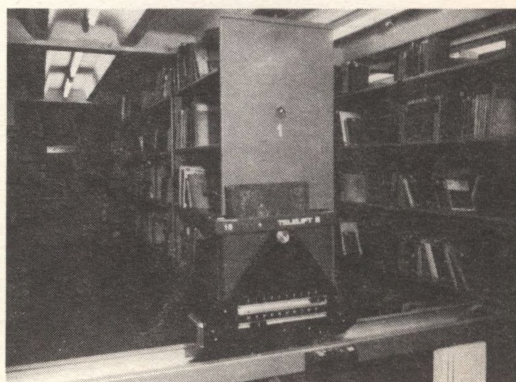
Az északi szárnyban levő nagy olvasóterem

**Április 2-án felavatták
az Országos Széchényi Könyvtár
új otthonát.
Cikkünket lásd a 315. oldalon
(Pálmai József felvételei)**

Az oroszlános udvar részlete

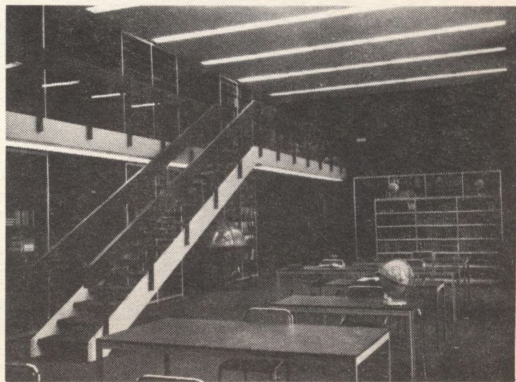

**Dr. Havasi Zoltán megbízott főigazgató
üdvözlő beszédét mondja**

A zeneműtár a teleliffel

A térképtár olvasója

35. évfolyam, 6. szám
1985. június

K

Könyvtáros

TARTALOM

Dr. Csehák Judit	A Nemzeti Könyvtár új otthonának felavatására	315
Dr. Tóth Gyula	55 magyar tudós „könyvtár-képe”	319
	Hallottuk	326
Dr. Tóvári Judit	Könyvtár a Nagy-Sárrét szegletében (<i>Új városok könyvtárai</i>)	327
Pálvölgyi Endre	A könyvtárosok sokat tudnának segíteni az igények feltárásában. Beszélgetés Szántó Tibor könyvtervezővel (<i>Beszélgetések a könyvtárról</i>)	332
KÖNYVTÁRI ÉLET		
Sáfár Katalin	Egy könyvkiárusítás története	338
Dömötör Lajosné dr. – Tokaji Nagy Erzsébet	Új speciálkollégium könyvtárszakos hallgatók részére	340
Dr. Horváth Károly	Beázott a könyvtár	341
	Kitüntetések	342
HÍREK		343
LÁTÓKÖR		
Deme Tamás	A jövő kultúrája, a kultúra jövője – meg a könyvtár...	345
Tüskés Tibor	Az ihletforrások vidékén – Nagy László nyomában (<i>Tájak – emlékek – könyvtárak</i>)	348
A KÖNYVTÁRAK TÖRTÉNETÉBŐL		
Kleinné dr. Horváth Magda	Szulejmánije, az isztambuli nemzeti könyvtár	356
Kelecsényi Gábor	Aki könyvritkaságot ajándékozott az óhazának	359
Szabó Ernő	Alacsony, magas (I.) (<i>Helytelenül–helyesen</i>)	363
Ecsery Elemér	Lacza Márta (<i>A Könyvtáros galériája</i>)	364
Tóth András	Magyarország levéltárai (<i>Könyvekről</i>)	365
Ittzsés Mihály	Idegen nyelvű zenei könyvek a közművelődési könyvtárakban (<i>Bibliográfiák</i>)	367
	Lapozgató	368
SZAKMAI FOLYÓIRATOK – HÁLÓZATI HÍRADÓK		369
KÖNYVTÁRI KIADVÁNYOK		373

A lapunk e számában közölt grafikák Lacza Márta alkotásai

Из содержания

Д-р Чехак Юдит: Новое здание венгерской национальной библиотеки (Речь при открытии библиотеки) (315);
Д-р Тот Дьюла: Представления пятидесяти пяти венгерских ученых о библиотеке (На основе интервью, опубликованных раньше в журнале *Könyvtáros*) (319);
Д-р Товари Юдит: Библиотеки новых городов (Сегхалом) (327);
Палвёльди Эндре: Разговоры о библиотеке. (Интервью с художником-оформителем книги *Тибором Сантом*) (332).

From the contents

Judit Csehák: The new home of the Hungarian National Library (Inauguration adress) (315);
Gyula Tóth: Views of fifty-five Hungarian scientists on the libraries (Based on the interviews published earlier in the *Könyvtáros*) (319);
Judith Tóvári: Libraries in new towns (Szeghalom) (327);
Endre Pálvölgyi: Talks about the library (Interview with *Tibor Szántó*, book designer) (332).

Aus dem Inhalt

Dr. Judit Csehák: Das neue Heim der Ungarischen Nationalbibliothek (Einweihungsrede) (315);
Dr. Gyula Tóth: Bibliotheksbild von 55 ungarischen Wissenschaftlern (Auf Grund von Interviews erschienen früher in der Zeitschrift *Könyvtáros*) (319);
Dr. Judit Tóvári: Bibliotheken von neuen Städten (Szeghalom) (327);
Endre Pálvölgyi: Gespräche über die Bibliothek. (Interview mit *Tibor Szántó*, Buchplaner) (332).

Cikkeink szerzői

Dr. Csehák Judit, az MSZMP KB tagja, a Minisztertanács elnökhelyettese; *Deme Tamás*, a Művelődéskutató Intézet tudományos munkatársa; *Dömötör Lajosné dr.*, a Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtárának igazgatója; *Ecsery Elemér* művészettörténész, a Magyar Nemzeti Galéria munkatársa; *Ittész Mihály*, a kecskeméti Kodály Zoltán Zenetudományi Intézet igazgatóhelyettese; *Kelecsényi Gábor*, az Országos Széchényi Könyvtár nyugalmazott főmunkatársa; *Kleinné dr. Horváth Magda*, a Móri Városi Könyvtár igazgatója; *Pálvölgyi Endre*, a *Könyvtáros* munkatársa; *Szabó Ernő*, a Népművelés olvasószervezője; *Tokaji Nagy Erzsébet*, a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola (Szombathely) könyvtári tanszékének tanársegéde; *Tóth András*, a Petőfi Irodalmi Múzeum nyugalmazott osztályvezetője; *dr. Tóth Gyula*, a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola tanszékvezető docense; *dr. Tóvári Judit*, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Levéltár igazgatóhelyettese; *Tüskés Tibor* író, a Baranya megyei Könyvtár munkatársa.

KÖNYVTÁROS

A MŰVELŐDÉSI
MINISZTERIUM
LAPJA

INDEX: 25 449

Főszerkesztő: **Geró Gyula**

A szerkesztőség címe: 1111 Budapest, Bartók Béla út 32.

Telefon: 451-758, 664-805

Kiadja: a **Lapkiadó Vállalat**

1073 Budapest, Lenin krt. 9—11. Tel.: 221-285. Levélcím: 1906 Budapest, Pf. 223

Felelős kiadó: **Siklósi Norbert** vezérigazgató

Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (857543/09)

Petőfi Nyomda 85/50054 Kecskemét, 1985

Felelős vezető: **Ablaka István** igazgató

Terjeszti a Magyar Posta. Előfizethető a hírlapkiadópostahivataloknál és a Posta Központi Hírlap Irodánál (postacím: Budapest V., József nádor tér 1. — 1900) közvetlenül vagy postautalványon, valamint átutalással a KHI 215—96 162 pénzforgalmi jelzőszámra. Előfizetési díj ½ évre 78 forint. Egy szám ára 13 forint. Külföldön terjeszti a Kultúra Külkereskedelmi Vállalat. H—1389 Budapest, Postafiók 149.

A Nemzeti Könyvtár új otthonának felavatására

„...*érc, márvány és könyv nem hagy enyészni soha*”

Arany János, a Magyar Tudományos Akadémia főtitkára 1865-ben, 120 esztendővel ezelőtt az egyetemes és a magyar tudomány kapcsolatáról a következőket mondotta: „...Valamint anyagi téren nem az elzárkózás – mely már lehetetlen is – szolgál üdvünkre, hanem minél nagyobb részvét a világ forgalmában. Egy van főleg, mi első helyen reánk, magyarokra néz: hazánk minden oldalú megismerése, s megismertetése a nagyvilággal. Ha majd édes nemzetünknek nyelv és tettben nyilatkozó múltját, jelenét a tudomány teljes fényébe állítottuk: ez által oly politikai tőkére tettünk szert, melynek keltét legörömöstebb ismeri el a művelt külföld. És im, ez a honszeretet a tudományban.”

Méltóbb szavakkal aligha lehetne bevezetni a magyar könyvtárügy és vele együtt a magyar tudomány mai nagy ünnepét. Mert valóban ünnep ez, olyan ünnep, amilyent a Széchényi Könyvtár a 183 esztendő történetében még nem ért meg: *végleges, méltó elhelyezést kapott.*

Nemzeti könyvtárunk új hajlékának avatása örömteli és fényes pillanata felszabadulási ünnepünknek. Az alkalomnak többszörösen is jelképes értelme van. A fasiszta pusztítás és a háború következtében romhalmazzá vált egykori királyi palota épületegyüttesének helyreállítása a Nemzeti Könyvtár megnyitásával fejeződik be. Átadása népünk áldozatkészségének, a gonddal és szeretettel végzett, békés építőmunkának az eredménye. A könyvtár ideköltözése, a szocialista kulturális forradalom kibontakoztatásának, a kultúra demokráziájának is jelképes eredménye. A palota, amely egykor a fennkölt arisztokratizmus, a gög és elzárkózás megtestesüléseként komorlott fővárosunk fölött, a mai naptól immár a maga teljességében és végérvényesen a művelődés otthona lett, legjogosabb tulajdonosa, a magyar nép birtokába kerül. De jelképes értelmű a hely és az alkalom annak következtében

is, hogy a magyar írásbeliség leggazdagabb gyűjteménye most ott nyitja meg kapuit, ahol valaha a magyar művelődés nagy hírű intézménye, Mátyás király „főlséges könyvtára”, a Bibliotheca Corviniana állott. A magyar reneszánsz kultúra páratlan szépségű és gazdagságú alkotása elpusztult, szétszóródott a történelmi viharok sodrában, s nem válhatott a nemzeti lét folyamatosságát kifejező intézménnyé. Az Országos Széchényi Könyvtár, amely gyűjteményében ott őrzi a Corvina Könyvtár számos fellelt becses kódexét, azzal, hogy mint nemzeti könyvtár most a budavári palotába települ, helyreállítja a megszakadt történelmi folyamatosságot.

A hajdani „budai bibliotéka” akkori alapítója – mint tudjuk – nem csupán a humanista könyvgyűjtés szenvedélyének hódolt, hanem az ország javát, erősödését, gyarapítását is nézte. Hasonló cél vezérelte későbbi követőjét, Széchényi Ferencet, aki 1802 tavaszán azt kívánta, hogy összegyűjtött könyveit, kéziratait, metszeteit a „drága hazának” és a „közhaszonnak” szentelhesse. A könyvtáralapítás e kettős célja máig él: a bibliotékának ma is az a kötelessége, hogy a hazát, a nemzetet szolgálja, amely létét, állandó fejlődését megalapozza, s azt a közösséget, amely haszonnal veheti igénybe, és a kultúra felhalmozott értékeit egész népünk javára fordítja. Olyan hagyomány ez, melyet büszkén vállalhatunk.

Bibliotheca Nationalis Széchényiano-regnicolaris – így nevezte könyvtárát az alapító. Tudjuk, hogy a XIX. század elején a nemzeti öntudat megerősödésének hatására Európaszerte ráébredtek a nemzeti intézmények alapvető szükségességére. Akkor még éppen csak kialakulóban volt a nemzeti könyvtár fogalma, így még inkább elismerésre méltó, hogy Széchényi Ferenc milyen tisztán látta és fogalmazta meg annak máig érvényes feladatait. Ezek között első helyen áll az a kötelezettség,

hogy össze kell gyűjtenie és meg kell őriznie mindent, amit az ország területén kinyomtattak; továbbá: fel kel tárni és a hazába kell hozni mindazt, amit a magyarságról bárhol, bármikor, bármely nyelven megjelentettek. Az alapításkor a könyvtárat alkotó 15 ezer kötet ilyen szempontok szerint gyűlt össze, mindenfajta hasonló előzmény nélkül. Csak csodálhatjuk, hogy a kor színvonalát, a hazai körülményeket és előzményeket tekintve Széchenyi Ferenc ajándéka mennyire igényes, gazdag adomány volt.

Nemzeti könyvtárunk létrejötté óta együtt fejlődött a társadalommal, követte a tudomány és a kultúra változásait. Az intézmény jelentősége, hasznossága kezdetben gyűjteményének egyedülálló gazdagságára alapozódott: olyan könyvtár volt, amely mindent nyújtott, amit elvártak tőle. A teljességnek ez az eszménye azonban egy idő után megvalósíthatatlanná vált, s szükségképpen változott a nemzeti könyvtár feladata is: az egyetemességet, amit korábban saját tevékenységével igyekezett elérni, ezután a könyvtárak együttműködésével kellett megközelítenie. Tevékenységében a gyűjtemény gyarapítása mellett a központi szerepkörből és a nemzetközi könyvtári munkamegosztásból adódó feladatok is előtérbe kerültek.

A könyvtár kivételes rangja hűen tükröződik a társadalom tudatában, amely azt mindig is a nemzeti közgondolkodás formálójának tekintette. A reformkori eszmék táplálták a könyvtár indulását, és ez olyan folytonosságot teremtett, amely – ha néha rejtve is – lehetővé tette csatlakozását később is a haladó gondolatokhoz. És napjainkban, amikor a társadalmi jelenségek megismerése, pontos feltérképezése, múltunknak a mába s a holnapba ható kutatása időszerűbb, mint korábban bármikor, nemzeti könyvtárunk olyan igényekkel szembeül, amelyek tovább erősítik aktív, alkotó jelenlétét szocialista társadalmunkban, közéletünkben.

Természetes, hogy a társadalmi lét különféle területei közül a művelődésben várjuk a legtöbbet az Országos Széchenyi Könyvtártól. A hungarika-dokumentumokra épülő szolgáltatásai teszik érthetővé és indokoltá azt a kivételes szerepet, amelyet a könyvtárnak közvetlenül saját kutató tevékenységével, s közvetve – a másutt folyó kutatások legalapvetőbb eszközeihez hozzájárulva – játszania kell.

Az Országos Széchenyi Könyvtár alapítása óta a legszorosabb kapcsolatban áll a hazai

**Dr. Csehák Judit
avatóbeszédét mondja
(Pálmai József felvétele)**

tudományossággal. Visszatekintve azokra, akik e könyvtár vezetői, dolgozói vagy rendszeres használói, olvasói voltak csaknem két évszázados története folyamán, a társadalomtudományok hazai (s nem is csak hazai) történetének csaknem valamennyi kiemelkedő személyisége nevével találkozunk.

Kevésbé volt talán szembetűnő a kapcsolat, amely a nemzeti könyvtár és a magyar oktatásügy között mindig is fennállt. A közreadott történeti dokumentumok, könyvészeti segédletek gyakori eszközei a tanítási óráknak, forrásai a tanulók önálló munkájának is. Nemzedékeken át ez a könyvtár az egyetemi ifjúság egyik legfontosabb munkahelye és munkaeszköze volt. Őszintén reméljük, hogy az lesz újra, s immár sokkal magasabb szinten, minőségileg megújulva, mennyiségileg is többet nyújtva szolgálja a fiatalok felkészülését. A könyvtár tudományos műhelyként is hozzájárulhat felsőoktatásunk korszerűsítéséhez.

Az Országos Széchenyi Könyvtár és a magyar könyvtárügy viszonya – hogy tovább szűkítsük a könyvtár környezetét – nem volt mindig egyértelmű és nem volt mindig felhőtlen. Nem a feladatok megfogalmazása hiányzott: a társadalomnak a könyvtárakkal szemben támasztott követelményei csaknem mindig pontosan ismertek voltak, azok is, amelyeknek a nemzeti könyvtár köteles eleget tenni. Emlékezhetünk azonban olyan időszakokra, amikor nemzeti könyvtárunk nem mindig ismerte el

illetékességét egy-egy részterületen; amikor társadalmilag nem indokolt, de talán még szakmailag se nagyon hitelesíthető követelményeket állított önmaga elé; amikor a feltételek hiánya tette lehetetlenné a célok elérését.

Mai és jövőbeni feladatait a könyvtár jól ismeri. Dolgozói azt is tudják, hogy melyek azok a fontos szolgáltatások, amelyek fejlesztésére, jobbitására még ezután kell sort kerítenie. Ilyen például a nemzeti bibliográfia teljes körének kiadása, a könyvtárközi kölcsönzések meggyorsítása, a könyvtári kataszter felállítása. Hisszük, hogy az új körülmények között lényegesen előbbre jut a könyvtár ezeken a területeken is, és munkája jó hatással lesz az egész magyar könyvtárügyre.

Az Országos Széchényi Könyvtár által ellátott vagy ellátandó funkciók között ugyanis kiemelkedő jelentőségűek azok, amelyek volta-képp csak a könyvtári rendszer közvetítése révén válnak széles körben érzékelhetővé: az országos szintű koordinációra, a módszertani tevékenységre, a nemzetközi információs rendszerekhez való kapcsolódásra, a hungarológiai munkára gondolunk, amelyek tehát a központi szerepköréből fakadnak. S hogy e feladatát világosabban és pontosabban lássuk, szem előtt kell tartanunk általában a könyvtár – mint sajátos művelődési intézménytípus – társadalmi szerepét, jelentőségét.

*

A könyvtár a kulturális ellátás egyik legnagyobb hatású és legszélesebb tömegeket érintő intézménytípusa, amelynek szolgáltatásai közvetlenül hatnak az oktatás, a kutatás, a termelés, a közművelődés, végső soron egész társadalmunk fejlődésére.

A Magyar Szocialista Munkáspárt most befejeződött XIII. kongresszusán elfogadott gazdasági, társadalmi, politikai program megvalósításához nélkülözhetetlen a szakmailag jól felkészült, tudását folyamatosan megújítani képes, általánosan művelt és tájékozott, a közéletben aktív szerepet vállaló, a közösségért áldozatra is kész alkotó személyiség. Az ilyen embertípus formálása, megerősítése sokrétű és bonyolult feladat, amelyhez a legkülönfélébb intézmények összehangolt munkájára, az eszközök gazdag tárházára van szükség. És ezek között az intézmények, eszközök között fontos feladat hárul a kultúra, a tudományos ismeretek nagy múltú, mással nem pótolható hordo-

zóira, a könyvekre és a könyvtárakra. A Gutenberg-galaxis köddé válását hirdető jóslatok – ma már meggyőződéssel állíthatjuk – hamisnak bizonyultak. Az írás, a nyomtatott szó jelentősége nem csökken, éppen ellenkezőleg: tovább nő, s az emberi tudás rögzítését, megőrzését, terjesztését szolgáló eszközök egyre szélesebb skálájával egészül ki, szükségképpen bővítve a mindezen ismereteket gyűjteni hivatott könyvtárak tevékenységi körét, kényszerítve a könyvtárakat a tudományos és a műszaki élet fejlődésének minél szorosabb követésére, a legmodernebb technikai eszközök, eljárások, közlésmódok, információhordozók alkalmazására.

Soha ilyen gyors ütemben nem nőttek, nem változtak még a könyvtárak felé forduló igények, s talán még soha nem volt ilyen fontos, hogy a könyvtárak nyitottak legyenek, s a lehető legnagyobb rugalmassággal kövessék ezeket az igényeket, gyorsan válaszolják meg a hozzájuk intézett kérdéseket. Mindez ma már lehetetlen a sok évszázados módszerek hagyományhű folytatásával: gyökeres változásokra van itt is szükség, amelyek a múlt minden értékét átörökítik és minden koloncát elvetik. Nem számíthatunk mennyiségi, a feladatok növekedését mindig arányosan követő extenzív fejlesztésre. A könyvtárügyben is azokat a technikai és szervezeti formákat kell megtalálni és alkalmazni, amelyek a munka hatékonyságát fokozzák, intenzitását erősítik, amelyek révén az eddigieknél is jobban kihasználhatók a hazai és a nemzetközi együttműködésben rejlő lehetőségek.

A magyar könyvtárügyben ez a fejlődés megindult. De még nagyon a kezdetek kezdetén állunk. S ebben a fejlődésben kiemelkedő jelentősége lesz az Országos Széchényi Könyvtárnak. Tudjuk, hogy e feladatok ellátásának is csak részben teremtődtek meg a feltételei az új elhelyezéssel; az ünnep pillanataiban is vegyük észre mindazt, ami még hiányzik, ami a következő hetek, hónapok vagy éppen évek feladata, amire még nélkülözhetetlenül szükség van ahhoz, hogy minden szempontból alkalmas legyen funkcióinak kiteljesítésére, szolgáltatásainak korszerűsítésére. Ne feledjük, hogy a XIX. század elején az angol és a francia után a harmadik volt Európában ez a nemzeti közgyűjtemény. Ma az a feladat áll előttünk, hogy a fényes múlttal rendelkező kulturális intézményt ismét a külföldiek első soraiba emeljük.

Amikor ezt az új könyvtárat felavatjuk, gondoljunk mindenekelőtt az építőkre. Mondjunk köszönetet mindazoknak, akik támogatással, szaktudásukkal, kétkezi munkájukkal hozzájárultak e könyvtári palota kialakításához. Illesse elismerés a tervezőket, a kivitelezőket, a szállítókat és a könyvtárosokat, akik kemény munkából és megértő türelemből is jól vizsgáltak.

Amikor nemzeti könyvtárunk új otthonát a közönségnek átadjuk, gondoljunk a magyar írásbeliség és könyvtárügy gazdag múltjára, hagyományainkra: a geszták névtelen íróira, a kódexek szorgalmas másolóira. Tisztelegjünk a magyar humanizmus és a reformáció nagy mesterei, művészei – a Csezmiczei Jánosok, Hess Andrások, Huszár Gálok, Károli Gáspárok és a többiek – előtt. Ne feledkezzünk meg a hazafias érzelmű, tudományt pártoló mecé-

*Dr. Csehák Judit*nak, a Minisztertanács elnökhelyettesének itt közölt nagyhatású avatóbeszéde azon az emlékezetes ünnepségen hangzott el, amelynek keretében április 2-án átadták rendeltetésének az Országos Széchényi Könyvtár új otthonát, a Budavári Palota „F”-épületét. Ezzel a könyvtár új korszaka kezdődött: több mint 180 éves története során először jutott önálló épülethez, hogy itt gyűjteményeit és erőit végre egyesítve valóban meghatározó szerepet játszasson a magyar könyvtári rendszerben. A volt kormányzói épület könyvtári célra történő átalakítása 1962 márciusában kezdődött, s az elhúzódo építkezés miatt türelmetlenkedő könyvtarostársadalmat csak az eredmény kárpótolhatta: a több mint 44 ezer négyzetméteres, az ország második legnagyobb alapterületű épülete kínálta nagyobb lehetőségek s az épület impozáns megjelenése, környezeti és belső esztétikuma, amely önmagában is tiszteletet kiváltó-parancsoló tényező: minden bizonnyal kihat majd a szakma országos társadalmi presztízsére, emelni fogja rangját, de nemzetközi megbecsülését is.

Az élénkebb társadalmi figyelem jelei már a könyvtár megnyitásával kapcsolatban észlelhetők voltak: soha könyvtári intézménynek és megnyilvánulásnak olyan jó sajtója nem volt, mint az építési munkák befejezésével és a

násokról, iskola-alapítókról sem, akiknek a sárospataki, az esztergomi, az egri, a keszthelyi és más muzeális könyvgyűjteményeinket köszönhetjük. Emlékezzünk a „nép nevében” megszületett szabad sajtóra, az agrárszocialista olvasókörokre, a munkásotthonokra: Szabó Ervinre és körére, a magyar könyvészet más nagyjaira, a felszabadulás utáni népkönyvtári mozgalomra, szocialista könyvtárügyünk tegnapjaira is.

Kívánom, hogy váljék e palota a művelődés mindennapos otthonává, a nemzeti génusz táplálójává. Hirdesse népünk békevégyát, alkotó erejét, jövőbe vetett bizalmát. Legyen olyan, miként egykor Hunyadi Mátyás könyvtára volt – az „ország díszé”, melynek homlokzatára joggal véshetnénk a Bonfinitól származó eredeti feliratot: „erc, márvány és könyv nem hagy enyészni soha.”

Dr. Csehák Judit

könyvtárnyitással kapcsolatos eseményeknek. Az ünnepségen megjelent *Grósz Károly*, az MSZMP Politikai Bizottságának tagja, a Budapesti Pártbizottság első titkára, *Somogyi László* építési és városfejlesztési miniszter, *Drecsin József* művelődési államtitkár, a társadalmi és a kulturális élet sok jelesége, a könyvtárak irányítói és több száz könyvtáros. A külföldi testvérintézményeket 13 európai nemzeti könyvtár főigazgatója vagy igazgatója képviselte. Az avatás kapcsán leleplezték a könyvtáralapítónak, *Széchenyi Ferenc*nek a díszlépcsővel szemközti falon elhelyezett mellszobrát, *Ráttonyi József* alkotását. A megnyitó műsorában a Széchényi Könyvtár kitűnő kórusa és *Sinkovits Imre* Kossuth-díjas színművész működött közre. Az intézmény dolgozói nevében *dr. Havasi Zoltán* megbízott főigazgató vette át az új könyvtárat, majd az építés és a költözés során kiemelkedő munkát végzett könyvtárosok, tervezők, építők és szállítók jutalmazása, kormány- és miniszteri kitüntetések átadása következett. A könyvtárosok közül a *Munka Érdemrend* arany fokozata kitüntetést kapta *dr. Ferenczy Endréné* főosztályvezető, ezüst fokozatát *dr. Farkas László*, az OSZK ny. főmunkatársa és a könyvtárosokkal évek óta szorosan együttműködő *Lőrinczi Edit*, a Középülettervező Vállalat belsőépítész-főmérnöke, míg a bronz fokozattal *Tatai Andrá*s csoportvezetőt tüntették ki.

55 magyar tudós „könyvtár-képe”

A könyvtár olyan történelmi-társadalmi képződmény, amelyet társadalmi „megrendelés”: osztályok, rétegek, csoportok (sőt személyek) igényei-szükségletei hoztak létre és éltek. Ilyenformán minden korszak könyvtára életrehívóinak és használóinak „könyvtár-képét” testesíti meg, melyből kiolvasható a mindenkori könyvtár-ideál, „eszmény”: az, hogy mit várnak-kérnek tőle, szorgalmaznak, becsülnék, sőt, mit tagadnak, vetnek el törekvéseiből. A magánkönyvtár tulajdonosa ehhez az instrukciókat közvetlenül fogalmazta és fogalmazza meg. A közkönyvtár összetettebb, árnyaltabb, általánosítottabb igény- és szükséglet-„halmazt” hivatott kielégíteni. Ezért kellett és kell rendszeresen tanulmányozni az olvasók, használók szokásait, észrevételeit, kívánságait – egyáltalán az általuk megfogalmazott eszményképet.

A tanulmányozásnak különféle formái lehetnek: a történelmi irányzatok vizsgálatától a más országok könyvtárainak tanulmányozásán át az elméletileg kidolgozott modellig sokféle megoldás kínálkozik. A sok közül az egyik (talán az elméleti megközelítésekhez képest mostanában kissé elhanyagolt) lehetőség az olvasók-használók megkérdezése. Ezt szintén sokféleképpen lehet végezni. Úgy véljük, ilyen „megkérdezés” az a sorozat is, melyet a *Könyvtáros „kérdő-biztosai”* végeztek 1979-től napjainkig. A *Beszélgetések a könyvtárról* nevű rovatban öt és fél év alatt 55 tudóst: akadémikust, egyetemi oktatót, kutatót, közéleti személyiséget szólaltattak meg. Hevenyészett összegezés szerint: 1979-ben 12, 1980-ban 15, 1981-ben 17 beszélgetés jelent meg; majd megritkult a sorozat, s 1982-ben és 1984-ben csupán 4-4, 1983-ban 3 interjú látott napvilágot. Az 55 személyből 16 társadalomtudós (filozófus, szociológus, néprajztudós, pszichológus, közgazdász, történész), 16 irodalmár és nyelvész, 8 természettudós; 15 pedig az ún. alkalmazott (műszaki, mezőgazdasági, orvosi állatorvos-) tudományok művelője.

A *Beszélgetések* egyenkénti olvasása bizonyára sokak számára volt szép és hasznos élmény, valamennyit együtt szemlélve pedig elégséges mintának ítéljük egy sokféle megközelítésű vizsgálódás (például pályaképek alakulása, a pályára találás motívumai, az első és meghatározó olvasmányélmények, eszményképek és mentorok stb.) materiájául. Mi most e nagyon rangos olvasótábor „könyvtár-ideálját”, eszményi könyvtárának képét próbáljuk meg összerakni a vallomásmozaikokból, illetve általában a könyvtárról, de főleg a tudományos és a szakkönyvtárakról, valamint a felsőoktatási könyvtárakról tett észrevételeikből, megjegyzéseikből összeállítani azt az igénylistát – és javaslatcsokrot is –, amelyet ők a könyvtárügy asztalára letettek.

A szerkesztőség tudatosan így indította útjára a sorozatot: „nem kevesebbet várunk tehát új rovatunktól, mint azt, hogy feltáratlan könyvtárhasználói igényeket és a könyvtári szolgálatra vonatkozó jobbító észrevételeket hoz majd napvilágra, jelzéseket ad a tudósok, szakemberek olvasói közérzetéről.” (1979. 7. sz.). Az érdekeltek bizonyára ilyen szellemben olvasták az interjúkat és hasznosítják „sugalmazásait”, összevetve ezeket a könyvtáraknak magukról alkotott képével, illetve e kép részleteivel, az önportré előnyösnek vagy hátrányosnak tartott vonásaival. Mi általánosabb tanulságokat kíséreltünk meg leszűrni és azt kívántuk felvázolni: mi jellemzi (kellene, hogy jellemezze) a mai, korszerű, a kor igényelte (szak)könyvtárat. A mai használó mennyiben őrzi a könyvtárról korábban kialakított képet, és milyen új ecsetvonásokkal színesíti: érvényesül-e a folyamatosság, a hagyományörzés vagy a béklyózónak vélt hagyományok meghaladása a könyvtárfejlődésben; merre tartanak (tartsanak) a könyvtárak, hogy történeti hivatásukat a mában és a jövőben teljesíthessék.

A könyvtári szolgáltatások – miközben őrzik történelmileg állandó, a többi kulturális intézményektől megkülönböztető alapvonásaikat –

egyre újabb és újabb színekkel gazdagodnak a mindenkori társadalmi igények és lehetőségek szerint. Úgy látszik, a könyvtárra is igaz, ami az emberi közlés történelmi gyarapodását jellemzi: úgy dúsul új és új szolgáltatásokkal, formákkal és tartalmakkal, hogy megőrzi a régieket – legfeljebb ezek terjedelme változik és szerepe újrarendeződik.

„Lepárolva” az alkotó tudósok által a könyvtár szerepéről, a tőle elvártak tartalmáról és formáiról, színeiről és hangulatáról elmondottakat, ez juthat eszünkbe: az általuk óhajtott és sokszor eltérő részletességgel vagy csak néhány odavetett esetvonalással felvázolt könyvtár képe úgy őrzi a történelmileg hagyományosat, hogy ebbe a képbe beleolvadnak azok az új elemek-árnyalatok-dimenziók, amelyek a mai kutatók újfajta igényeiből származnak – amelyek viszont ugyan elsősorban a tudományos és a szakkönyvtárakra vonatkoznak, de társadalmilag általánosítva kissé „a” könyvtár jövőképét is elének idézik.

Az első élmény

Anélkül, hogy az első olvasmányokat, könyveket kézbe adók sorát számba vennénk, vagy az első könyvtári élményeket elemeznénk, annyit kétségtelenül megerősítenek az interjúk, hogy vannak ilyenek, s hatásuk egész életre szól. Nem különben máig ható a szaktudományi eszmélés, a pályára találás időszakában gyakran és szívesen használt *könyvtárak hangulata, atmoszférája*: legyen szó akár az Egyetemi Könyvtárról, a Műegyetemi Könyvtár „templomi” áhitatot keltő nagy olvasóterméről, akár a párizsi Bibliothèque Nationale olvasótermének légköréről, vagy az Országgyűlési Könyvtár „meghitt hangulatáról, csendjéről” – mind-mind olyan hangulati elemek, amiket egykori használóik mindmáig keresnek és elvárnak a könyvtárban, a könyvtártól. „Minden igazi könyvtárnak, legyen az kisebb vagy nagyobb, van valami »személyes« varázsa, ez ugyanúgy jellemző rá, mint az ott hozzáférhető könyvanyag vagy a benne dolgozó könyvtárosok felkészültsége, netán éppen ennek az ellenkezője...” (1981. 2. sz.).

Az életre szóló könyvtári élmények sorában kitüntetett helye van az *Eötvös-kollégium könyvtárának*, mely szinte a modell rangjára emelkedett az egykori kollégisták emlékezetében, kimondva-kimondatlanul azóta is ezt keresik minden könyvtárban. *Sötér István* sze-

rint „ez a könyvtár anticipálta a jövőt is”, „az ideális könyvtár továbbra is a hajdani Eötvös-könyvtár számomra”. „A könyvtári fejlődésnek valahogy abba az irányba kellene mutatnia, hogy sokkal közelebbi kapcsolat alakulhasson ki a könyv, az olvasás és az olvasó között.” (1981. 12. sz.).

Mi jellemezte ezt a szinte megismételhetetlen, ideális könyvtárt? Néhány elem az emlékezet morzsái alapján: „Jóformán minden fontos munkát megtalálhattunk benne... javaslatokat is tehattünk újabb munkák beszerzésére. A kért könyveket a kollégium rendszerint megvette...” (1979. 12. sz.).

Ezt a könyvtárt nem egyszerűen látogatták, ott „tanyázni” lehetett, ahol a rend fenntartását is rábízták a használókra. A könyvtár „teljesen a mienk volt, szinte benne éltünk: kérőlap, katalógus és minden egyéb nélkül birtokoltuk a könyvtár jóvoltából a KÖNYV-et.” (1981. 6. sz.), „...szabadon használhattuk, az ember akkor mehetett be, amikor akart... Nem kellett beírni sem...” – emlékezik vissza nem is a bölcsész, hanem a „dögész” kollégista (1981. 7. sz.). Vagyis „valóságos szellemi paradicsom volt, a minden szellemi kincsekben való dúskálásnak” az örömét nyújtotta (1980. 7. sz.). Szabadpolcos könyvtár volt, szabadpolcok előtt álló, nézelődő, böngészgető diákokat örökített meg többek emlékezetébe. Így aztán nem meglepő, hogy a tudománnyal, a megismeréssel foglalkozó tudós számára a *szabadpolcos könyvtár az eszményi*, „...mert önmagát kínálja, s azonnal informál, mi az új, ... mi a lényeges és mi nem. Így a könyvtár direkt út a tudáshoz... nincs közvetítő, akadály a könyv és az olvasó ember között” (1980. 7. sz.). Más fogalmazásban: „Ha az ember elfáradt olvasás közben, felkelt és ott, az olvasóteremben

csendben sétálgatott is. A séta szükségszerűen a könyvpolcokon sorakozó könyvek falai között vezetett. Az ember megállt egy pillanatra, mert a szemébe tűnt egy név, egy cím, kézbe vette a könyvet, beleolvasott, átfutotta a tartalomjegyzéket, és mikor újból leült a helyére, már tájékozottabb volt, mint előtte. Legalábbis tudta, hogy még azt a bizonyos könyvet is el kell olvasnia” (1980. 8. sz.).

A könyvtáros szerepe

A legteljesebben demokratikus, szinte az olvasó szabad „prédájául” szolgáló könyvtár követelése egyáltalán nem jelenti azt, mintha kihagynák belőle a holt dokumentumhalmazba lelket lehelő, azt szellemi mozgásba hozó *könyvtárost*. Tudásaink időnként szinte túlzóan eszményített képet festenek volt és jelenlegi pályatársainkról és egyúttal felvázolják a múlt, a ma és a jövő *könyvtárosának* számos, egy személyben egyszerre aligha megtalálható *vonását*. „Jó könyvtárosnak lenni hallatlanul nehéz mesterség” – ismeri el *Süpek Ottó*. „Ha egy könyvtáros ismeri könyvtárának könyvanyagát, gyorsan eligazodik benne és segíteni is tud az érdeklődőknek, már ez is igen nagy dolog. De ez még nem elég. Az igazi könyvtáros mindezekben felül munkatársa is az olvasónak, együtt halad vele, szinte átéli sikereit, kudarcait... Jó érzés, ha tudom, hogy a könyvtáros nemcsak »szolgáltatást nyújt« nekem, de arra is kíváncsi, mit kezdek ezzel a szolgáltatással...” (1980. 8. sz.).

A szakmai felkészültség, a könyvtár állománya által reprezentált szaktudományok ismerete, az irodalmukban való jártasság, helyismeret (tájékozódó képesség) a könyvtárban, segítségnyújtás, a fáradhatatlanság, a partneri kapcsolat más nyilatkozóknál is kulcsszavak. „...mindig is szükség lesz tudós könyvtárosokra és könyvtártudósokra. Főként azonban az előbbiekre, mert ők tudnak igazán együttműködni a könyvtárba tévedő, olvasni vágyó tudósjelöltcskéikkel...” (1982. 4. sz.). „Az olvasó többet kíván a szakkönyvtárostól, mint csupán segítséget, iránymutatást a katalógusban való kereséshez. A szakma ismeretét, sőt ... a szakma új eredményeinek ismeretét is... Fialat kutató koromban hasznos szakmai vitákat folytattam a könyvtárosokkal...” (1979. 7. sz.).

Ezt nemcsak „filoszok” igénylik, hanem az ENSZ élelmezésügyi szervezete, a FAO volt munkatársa, szakértője, az AGRIS nevű nem-

zetközi információkereső rendszer kidolgozásában részt vevő, a számítógépes szolgáltatások elterjedésében és megkedvelésében derülő *Szent-Iványi Tamás* professzor, akadémikus is: „...nagy jelentőséget tulajdonítok a könyvtár használatában az olvasó és a könyvtáros kapcsolatának, a könyvtáros személyiségének... Ahhoz, hogy a könyvtár ne csak szolgáltató hely legyen, hanem vonzza is az olvasókat – és erre nagy szükség van –, a könyvtárosoknak teljes tudásukat, kapcsolatteremtő készségeiket latba kell vetniük... [A FAO könyvtárában] meglehetősen szigorú hivatali rend szabályozza a kapcsolatokat, a munkamenetet stb., mégis – betartva a könyvtárhasználati szabályokat – a könyvtárra szívélyes, közvetlen hang, maximális segítőkészség a jellemző” (1981. 3. sz.).

Talán még (!) nem jellemző, de – sajnos – aligha egyedi eset a pszichológus *Mérei Ferencé*. „Egészen kis dolgokat kértem, információkat, és igazi barátságosan emberrel találkoztam. Egy pillanatra szinte elszégyelltem magam, hogy most megzavartam egy fontos embert a fontos munkájában... csakhogy tudom, ez nem igaz. Ő azért van ott, hogy nekem segítsen. Ez a dolga. ... az általános országos mogorvaság lehető fel a könyvtárakban is” (1981. 10. sz.). De oda kell figyelni *Bihari Ottó* elismerően figyelemztető szavaira is: „Nekem csupa művelt könyvtáros ismerősöm van, akikkel mindenféle problémáról lehet beszélgetni, de egy-egy szervezési kérdésben elmaradnak a külföldiektől, nem elég rugalmasak, gyorsak...” (1981. 9. sz.).

Hagyományos és korszerű szolgáltatások

A „tudománytani” írásokban gyakran olvashatjuk, hogy a tudósok számára a hagyományos, sőt a korszerűbb és gyorsabb könyvtári szolgáltatások is lassúak; szerepüket felváltja a személyes érintkezés, a konferenciákon való részvétel, a közvetlen levelezés, az elő- és különnyomatok közvetlen megküldése stb. – egyáltalán az úgynevezett informális csatornák. Bár ezek fontosságát megszólaltatott tudósaink is hangsúlyozzák, a könyv és a könyvtár szerepének előbbi „majdnem tagadását” vagy akár csak megkérdőjelezését nem „igazolják vissza” még a legmodernebb tudományok képviselői sem.

A hagyományos értelemben vett könyvtár leg-

főbb hívei természetesen a társadalomtudományok művelői. Tőlük olvashatunk olyan vallo-másokat, hogy „a könyvtár az én laboratóriumom... Az emberi művelődésben a nyomtatott szöveget sem az informálódás, sem a tudományos kutatás szempontjából nem pótolhatja semmilyen más eszköz vagy intézmény, sőt még másodlagossá sem teheti... A könyvtárnak nem feladata, hogy nyersanyagot szolgáltatson nekem... Az én kutatómunkámat helyettem más el nem végezheti. A könyvtár feladata, hogy megfelelő katalógusok révén hozzájuthassunk a szükséges irodalomhoz. Ne a könyvtár gyűjtse össze nekem az adatokat, hanem gondoskodjék arról, hogy meglegyenek és hozzáférhetőek legyenek a művek” – vallja a néprajztudós (1979. 9. sz.). „Az irodalomtudomány a szövegek tudománya. Ha nem magam olvasok, semmiféle információtömeg nem segít rajtam... A könyvtárak akkor teszik meg kötelességüket, ha mielőbb tájékoztatják a szakkutatót az újonnan megjelent művekről” (1980. 2. sz.). Véleményével egybecsengnek a másik irodalmár szavai: „...szakmám a »papírléplálás«. Az irodalomtörténész elolvasson egy tonna könyvet, készít belőlük 10 kiló cédulát, és ebből születik a félkilós könyv. A társadalomtudós számára végső soron a könyv valóban kenyér, s a könyvtárat használni kötelesség...” (1980. 7. sz.). A nyelvész megerősíti: „A könyvtár elsődleges funkciói, a gyűjtés, a kölcsönzés, a közvetlen olvasói szolgáltatás meg kell, hogy maradjanak.” (1981. 6. sz.).

A szociológus viszont már azt is érzékeli, hogy „a könyvek szerepe bizonyos értelemben csökkent és csökkenni fog. Ezt természetesen nem a szépirodalomra értem és nem azokra a tudományokra, amelyeket én »szóbb« tudományoknak hívok, mint amilyen például a történettudomány vagy a filozófia, netán saját tudományágam, a szociológia... a könyvtárak a klasszikus értelemben vett könyv szerepének ezt a változását nem veszik eléggé tudomásul...” (1981. 5. sz.).

Az eddigiek közismert nézetek, s jelzik, hogy a humaniorák és reáliák könyvtári igényei között bizonyos szakadék keletkezett. A természet- és az alkalmazott tudományok művelőinek igényei kényszerítették ki a dokumentációs, a szakirodalmi tájékoztatási intézmények, illetve szolgáltatások megszületését, az elektronikai és számítógépes, modern távközlési eszközök felhasználását, nemzetközi intézmények, rendszerek, szolgáltatások megszervezését. Ezeken a területeken vált nyo-

masztóvá az információrobbanás, lehengető tényezővé az idő, a gyorsaság.

A *Beszélgetések* felhívják a figyelmet a *túlzott beskatulyázás* veszélyeire is. Kihallható a véleményekből, hogy a társadalomtudós számára is létkérdés az új tudományos eredményekkel való lépéstartás, a *gyorsaság*. Csak-hogy ő „megelégszik” a könyv, a folyóirat, a kutatási jelentés, az eredeti dokumentum gyors szolgáltatásával. Elterjedt nézet, hogy a természet- és a műszaki tudományok művelője viszont a „modern szolgáltatásokat” várja, s nincs is szüksége a primer dokumentumra.

Vagy talán ez sincs ilyen egyszerűen? „A könyvtár teremti meg számomra a világ ismeretanyagával való közvetlen kapcsolatot. Ha van jó könyvtári szolgáltatás, abból meg tudjuk állapítani, mit csináltak már a világon azon a területen, amellyel éppen foglalkoznak” – vallja a Kossuth- és Állami díjas atomfizikus, s még hozzáteszi, hogy a „könyvtár – ezt meggyőződéssel mondom – az eljövendő korszakban is minden szakterületen bázisa lesz a tudományos kutatásoknak” (1979. 10. sz.).

A 91 éves Kossuth-díjas vegyész-mérnök hosszú életének, tapasztalatainak tiszteletre méltó hitelével vallja, hogy „először a kutató munka megszervezése, majd később a tudományos közlemények, előadások anyagának összeállítására is megkövetelte a szakirodalom ismeretét, felhasználását, és ebben nagy segítségünkre volt a könyvtár” (1980. 3. sz.). Ezt a gondolatkört teszi árnyaltabbá a másik vegyész: „Az új információk átáramoltatása, közlése terén a folyóiratok szerepe elvitatlan. Egy-egy új tudományos kutatás, egy-egy új munka megindításakor azonban az ún. »előinformációkat« a könyvekben keressük és találjuk meg. A hagyományos értelmezésű könyvtárra az a nagy szerep hárul, hogy az ilyen munkához elengedhetetlenül szükséges

monográfiákat, kézikönyveket, szak- és tankönyveket tárolja, őrizze, gondozza és hozzáférhetővé teszi. Majd kemény szavakkal mutat rá, hogy „a sokszor emlegetett információ-robbanás alapvetően megváltoztatta az információtároló rendszerek kapcsolatát a kutatókkal oktatókkal ... Könyvtárrendszerünk megmaradt a második világháború előtti szemléletnél... a kémiai új eredmények irodalmának számítógépes válogatása még ma is gyermekcipőben jár. S a retrospektív irodalomkeresésről, amely nélkül pedig a tudományos kutatómunka előkészítése igen drága, hazánkban még szó sem lehetett!” (1979. 11. sz.).

A biofizikus ugyancsak megerősíti az előbbieket, s hangsúlyozza, hogy „a kutatásban elsősorban a jó információs bázissal rendelkező könyvtár segíti elérni a világszínvonalat”. Felhívja a figyelmet egy ritkán emlegetett szempontra is: „A szakirodalom számítógépes feldolgozásának elterjedése óta az utóbbi tízhúsz év adatai benne vannak az adattárakban, de sok fontos tény van – a biológiában különösen –, amit már a századforduló előtt felfedeztek. Ezek természetesen nincsenek betáplálva a komputerekbe, ezért azután előfordul, hogy a kutató azt hiszi, felfedezett valamit, pedig kiderül, hogy azt már előtte ötven évvel tudták megcsinálták”. Majd a Nobel-díjas Meyerhofot idézi: »Könnyű annak felfedezni, aki nem olvas!« (1980. 11. sz.).

Az előbbiekkal egybecseng a bányamérnök, közgazdász, akadémikus (ma már miniszter) summázata. A könyvtárak „nevelő hatásuk mellett segítsenek eligazodni abban is, hogy hol tart, merre halad a világ tudománya, és hova kell eljutnunk. Járuljanak hozzá tételesen is problémáink megoldásához, ugyanakkor a könyvtár semmihez nem hasonlítható atmoszférájával tartsanak tükröt elénk, hogy lássuk, mit tudunk, s mit kell még elsajátítanunk” (1982. 11. sz.).

Megváltozott szokások

Újra és egyvégtében olvasva mind az 55 nyilatkozatot, úgy tűnik, nemcsak saját, hanem valamennyi neves tudósunk véleményét summázza szinte költői lendületű megállapításával a 100 éves (!) közgazdász, statisztikus, filozófus és szociológus, *Kislégyi Nagy Dénes*: „Az én véleményem szerint a könyvtárak az emberi társadalom szellemiségének épp olyan raktárai, egyben ihletői, mint a fizikai munkának, az anyagi fejlődésnek a szerszámok, a gé-

pek, a technika... a kultúrának létrejötté óta mindig szerves része, a művelődésnek pedig elengedhetetlen feltétele és egyben leghatalmasabb fegyvere a könyvtár...” (1984. 7. sz.).

A történelmi folyamatosság mellett azonban a *könyvtárhasználati szokások* változnak is. Az Akadémia elnökétől származó, szinte egyedi vallomás, hogy „nagyon jó lenne, ha engedné időm, hogy mint fiatal koromban, magam járjak be az Akadémiai Könyvtárba vagy más könyvtárba, de ebben ma már munkatársaimra kell rábíznom magamat... a szakirodalmi kutatómunka nagy részét munkatársaim végzik el...” (1981. 4. sz.). *Szentágothai János* is hangsúlyozta azonban, hogy kezdő kutató korában „bújta” a könyvtárakat, az ő feladata volt az „irodalmazás”, s tudományos karrierjében fontos szerepük volt a könyvtáraknak. Lényegében hasonló a helyzet azzal a nagyszámú nyilatkozóval, akik ma már a *házikönyvtár* elsődlegességét hangsúlyozzák a *közkönyvtárral* szemben.

A talán meglepőnek tűnő jelenség éppúgy magyarázható azzal, hogy „az ember olvasási szokásai idővel megváltoznak... Ma már ritkábban látogatom a könyvtárakat” – vallja meg *Simonyi Károly*, a fizikátörténész –, de ez nem jelenti, hogy teljesen elszakadt, csak „a könyvtár számomra már nem munkahely, hanem szolgáltató intézmény. S én igénybe is veszem szolgáltatásait” (1979. 12. sz.). Indokolhatja továbbá az, amit a III. országos könyvtárügyi konferencián felszólalva húzott alá *Telegdy-Kováts László*: „Nem elég azonban, hogy csak bibliográfiai adatokkal tájékozottassanak, hanem adjanak nekünk könyvet, folyóiratot és egyéb dokumentumokat is, még hozzá legrövidebb időn belül”. Majd hozzátette: „Szerintem minden szakembernek házi könyvtárat kell maga köré gyűjtenie, hogy bármikor hozzáférjen a leggyakrabban használt művekhez” (1980. 2. sz.). Hasonló érveket hoz fel az otthoni könyvtár mellett az irodalmár *Bán Imre* (1980. 2. sz.), a történész *Berend T. Iván*, hiszen „a legfontosabb művekre állandóan szükségem lehet... Ha úgy tetszik: éjjel-nappal kell a könyv... Kézműves típusú »munkás« vagyok. Magam szeretem kézbe fogni, kibogozni a dolgokat, az írott szöveg mélyére hatolni...” (1980. 6. sz.). Mások azt mondják, hogy a könyvet munkaeszköznek tekintik, beléjük írnak, jelöléseket tesznek a könyvbe (miként *Marx Károly*); egyeseket csak az otthon kényelme, a saját könyvtárszoba meghittsége vezérel.

Házikönyvtárak voltak, vannak és lesznek, ezt a könyvtárügynek számításba kell vennie; meg persze azt is, hogy „olyan szép könyvtárszobám, mint amilyen a múlt századi tudósoknak volt, bizonyosan sosem lesz. A fiataloknak pedig, akik erejük megfeszítésével, küszködve most szerzik meg és alakítják ki 40–50 négyzetméternyi lakásukat, igazán nincs helyük az otthoni könyvtár számára. Mindez a ma könyvtárainak felelősségét nagyban növeli; munkájukat, szolgáltatásaikat színvonalasan kell megszervezniük addig is, amíg a kibernetika, az »elektronikus« könyvtár fel nem váltja a könyvtárak meglevő hagyományos rendszerét” (1983. 3. sz.).

Az előbbiekre rimel *Szalai Sándornak*, a szociológusnak figyelmeztetése: „Érdekes, hogy a magyar könyvtárügyi kutatás alig vizsgálta és vizsgálja, hogy a különböző foglalkozású emberek, elsősorban azok az értelmiségiek, akik 2–300 kötetesnél nagyobb saját könyvtárat gyűjtöttek, ezt milyen szempontok szerint alakítják ki. Sokkal többet tudunk arról, hogy a XVIII. századi főurak bibliotékájában milyen művek sorakoztak, mint egy mai orvos, tanár, vagy szociológus gyűjteményében” (1981. 5. sz.). A figyelmeztetés akkor is jogos volna, ha csak azért kellene megismerni a házikönyvtárakat, hogy a közkönyvtár ne megismételje, hanem azzal szervesen összehangolja szolgáltatásait, kitöltse annak természetes korlátai miatti hiányait. Márpedig nemcsak a hivatásból eredő okokból szerveződnek ezek az otthoni könyvtárak. „A nagy könyvtárakban ugyanis nem tudtam igazán dolgozni. A kötelező könyvtári rend engem mindig zavart, sőt gátolt a tudományos munkában” – így *Tőkei Ferenc* (1983. 4. sz.). Ezt tekinthetnénk akár rigolyának is. De mások lappangó, sorok közti véleménye szerint itt arról is szó van, amiről *Soó Rezső* beszélt, hogy tudniillik „... felhívja a könyvtárak vezetőinek, a könyvtári szervezet irányítóinak figyelmét arra az egyszerű tényre, hogy a könyvtárak gyűjteményei azért vannak, hogy olvassák őket, az olvasók pedig emberek. Olyanok, akik kényelmesen szeretnek olvasni, hosszadalmas procedura nélkül hozzájutni az olvasnivalóhoz. Sajnos a legtöbb könyvtár zsúfolt, kényelmetlen, nehézkes bennük a kölcsönzés, hosszú a várakozás” (1979. 11. sz.).

A tudósnak: kutatónak és oktatónak s bármely kvalifikált szakembernek *munkaeszköze a könyvtár* – igényt tart rá, hogy *mindig keze ügyében legyen*. Otthon és munkahelyén egy-

aránt. Ezért szól az interjúk készítésekor a megkérdezettek nagy hányada az intézményi-tanszéki könyvtárról, a nagy könyvtárakban kialakított, kézikönyvtárral jól felszerelt kutatótermek hasznáról. A munka megkívánja, hogy a leggyakrabban használt művek, a bibliográfiák, szótárak és segédletek mellett az adott tudomány alapművei, kézikönyvei is azonnal leemelhetők legyenek. Szinte könyvtárosi szakszerűséggel fogalmaznak: „A kézikönyvtárak kialakításával, a nagy könyvtárakhoz kapcsolódó rendszerével biztosítani lehet az optimális könyvtári ellátást” (1979. 7. sz.). Vagy: „A nagy könyvtárakon kívül sok, jól felszerelt intézeti szakkönyvtárat kell működtetni, ahol egy-egy szűkebb terület irodalma időben és tematikai mélységben is a lehető teljességgel kialakítható” (1979. 11. sz.). Figyelmeztető a tanszéki könyvtárak melletti érvelés: „Egy tanszéki könyvtárnak olyannak kell lennie, mint egy tűzhelynek, amely maga köré gyűjti a hallgatókat, akik otthon érzik magukat a könyvek közelében” – mondja a történész (1984. 9. sz.), de hasonló motívumok vezérlik az irodalomtörténészt is. Ha a bölcsészkar a Múzeum körüli épületeket megkapja, „minden örömmel azon leszek, hogy minden tanszék kapjon egy nagyobb helyiséget megfelelő kézikönyvtárral, ahol a tanszék dolgozói nyugodtan, kellemes légkörben társalognak egymással és a hallgatókkal, szóval: létesítsenek könyvtári kaszinóféléket; ez nagymértékben elősegítené a közös munkát...” (1981. 2. sz.).

Gépesítés, modern eszközök

Tudósaink „eszményi” könyvtárában *mindenféle dokumentumnak helye van*. A legmodernebbeknek is. Azt vallják, hogy „a technikai újdonságok általában nem szorítanak ki teljesen semmit, csak funkciójuk körét szűkítik” (1980. 7. sz.). Szinte minden tudományterület művelőjének szüksége van a könyvre, az eredeti forrásra, bár éppen irodalmár interjújában olvashattunk eszmeifuttatást arról, hogy a „könyvet mint forrást túlhaladottnak tartom. Úgy sejtem, hogy a jövő a mikronyomat rendszeré... Nálunk ez, sajnos, szinte ismeretlen, mi a mikrofilmet részesítjük előnyben, pedig az drágább is, kezelése is nehezekebb... Természetesen ezzel a rendszerrel a tudományos, szakmai anyagot kellene raktározni. Legkedvesebb költőit ugyanis minden technikai új-

donság ellenére sem ilyen módon olvassa az ember. A könyv is megmaradna tehát”.

A naprakészség, a gyorsaság igénye előtérbe hozta minden tudomány területén a folyóiratok, kongresszusi kiadványok, előnyomatok, kutatási jelentések szerepét. A folyóiratokat persze a természet- és alkalmazott tudományok művelői mindenképp elé helyezik: „a tudóstól mindent el lehet venni, de a folyóiratot nem szabad...” (1980. 11. sz.), de éppen vegyész mondta, hogy „a megismerésben a fejlődés útja...: a könyvek, a szakfolyóiratok és a kibernetika...” (1983. 3. sz.).

A nyilatkozatoknak ez a metszete valószínűleg a nyelvész megfogalmazásával összegezhető, aki szerint a kiadványok körében „elképzelhető, hogy beáll bizonyos értékcsere, a gépesített szolgáltatás válik elsődlegessé, és az megváltoztatja az egész kapcsolatot, viszonyát is a könyvhöz... Mi még a könyv közvetlen élményét is élvezzük, ugyanakkor már használjuk a korszerű, gépesített információt is, és erre szintén nagy szükségünk van” (1981. 6. sz.). Másfelől a biofizikus vallomása is az átmeneti korszakra és az állandóság egyidejű jelenlétére utal azzal, hogy a könyv nemcsak ismereteket nyújt és szórakoztat, hanem „a könyv emberré válásunk, mégpedig az emberibb emberré fejlődésünk nélkülözhetetlen eszköze. Gondolkodásra készítet, alkotásra serkent, nemcsak értelmileg, hanem érzelmileg is.” Persze „ahogy az ismeretanyag növekszik, egyre fontosabbá válik a könyvek helyes használata. Azokkal az ismeretszerzési, könyv- és könyvtárhasználási módszerekkel tehát ma már nem dolgozhatunk, amelyekkel ötven évvel ezelőtt” (1981. 7. sz.).

Legmagasabban kvalifikált könyvtárhasználóinknak nemcsak a „bemeneti oldalon” igénye a „mindenevő” könyvtár, a kimeneti, a *szolgáltatási oldalon* ugyanezt várják el a jó, a

mai, a korszerű könyvtártól. A legszembevetőbb az, hogy ebben is *alig érződik olyan különbség, amely a művelt szakterületből ered.* Aligha túlzás úgy fogalmazni, hogy szinte „drámai” egyöntetűséggel kifogásolják a könyvtárak nehezességét, lassúságát a másolatok szolgáltatása, azok engedélyezése (!), a könyvek beszerzése és feldolgozása terén, valamint a könyvtárközi kölcsönzésben. Bár jóhiszeműen sokszor ezt is a kellő dotáció, a technikai felszereltség hiányaival hozzák összefüggésbe, a könyvtárosnak tudnia kell, hogy bizony mindez sokszor szubjektív tényezőknél: egyszerűen, rugalmasságon, odafigyelésen, szervezőkészségen (is) múlik.

A jó, a korszerű könyvtár tudósaink ítéletében: gyors, szolgálatkész, figyelmes, technikailag a legmodernebb eszközökkel, másolóberendezésekkel, mikrofilm-felvevő- és -olvasó készülékekkel, telekommunikációs eszközökkel, számítógépekkel stb. jól felszerelt intézmény. Ne felejtsük: a megkérdoztetek kivétel nélkül használói voltak külföldi könyvtáraknak is. Igényeik munkájukból fakadnak, de szembeesítik is a hazai viszonyokat az odakint tapasztaltakkal. Az éjjel-nappal nyitvatartó, az egész állományhoz szabad hozzáférést nyújtó könyvtár, az olvasó által kezelhető és olcsó másológépeknek, vagy éppen a raktárból pillanatok alatt előkerült dokumentumoknak az olvasó szolgálatára való rendelése nemcsak egy-egy könyvtárban szerzett tapasztalatuk.

Meghamisítanánk a valóságot (amitől pedig különösképp óvunk a nyilatkozatok tanulságai!), ha a hagyományos és a legújabb szolgáltatások igénylőit a tudósok minden körében jelenlevőnek íránk le. Kétségtelen, hogy a hagyományos katalógus, bibliográfia elsősorban a filozófusok igénye. A témafigyelést, az egyénre-témára irányuló jeladó információt már egyaránt hasznosítják a különféle területeken. A számítógépes szolgáltatásokat, a referálást, a szemléket, a direkt információkat pedig a természettudományok, az alkalmazott tudományok művelői kedvelik jobban.

A nyilatkozatok azonban ilyen vonatkozásban is azt sugallják, hogy a merev szembeállítás, a sémákban gondolkodás veszélyes. *A szolgáltatások iránti igények eltérőek, vagy – ha úgy tetszik – „átcsapnak egymásba”.* A történeésnek is kell a figyelőszolgálat (1980. 6. sz.), az irodalmárnak a könyvtárak korszerűbb, technikai jellegű segítsége (1980. 7. sz.), a másik irodalmár pedig szükségesnek tartja „a könnyen kezelhető automata másológépek,

a szakkatalógust pótló leolvasógépek [így! T. Gy.], számítógép végállomások, »terminálok« jelenlétét is, azaz a korszerű informatikát» (1981. 2. sz.). Igaz, a szociológus viszont bevallja, hogy bár »a modern dokumentáció fejlesztését sokan szívügyüknek tartják – valóban szükséges is –, én azonban a mások által készített dokumentációt nem tudom használni» (1981. 5. sz.). A filozófus pedig azt hangsúlyozza, hogy »a filozófiai kutatás nem információs rendszerek kiépítésétől függ. A filozófiával foglalkozó minden ember, aki tudományosan gondolkodik, legfeljebb harmadsorban használhatja fel azt a fajta könyvtári információt, ami a természettudományok területén kialakult és elterjedt» (1981. 1. sz.).

A másik oldalról a biológus a vegyészrel együtt vallja az eredeti dokumentumok fontosságát. »Az áttekintést, az értesítést jól szolgálják a tájékoztató kiadványok, de feltétlenül szükség van az eredeti dokumentumokra is, nem elegendők a címek, illetve a referátumok» (1980. 1. és 2. sz.). A másik vegyész mérnök arra int, hogy »A referáló folyóiratnak van egy veszélye: csak szűkebb érdeklődést elégíti ki, teljes áttekintést nem lehet szerezni belőle. Márpedig az összefüggések feltárásában nem lehet csak a kapott, sokszor szűk információkra támaszkodni» (1979. 11. sz.). A nemzetközi kitekintéssel és külföldi munkatapasztalatokkal rendelkező állatorvos pedig – miközben azt hangsúlyozza, hogy »nagy jelentőséget tulajdonítok az effajta [szелеktiv – T. Gy.] tájéko-

zó rendszereknek, a számítógéppel készülő információs szolgáltatásoknak», továbbá »a bibliográfiai típusú szolgáltatásokat részesítem előnyben» – fenntartásainak is hangot ad. »A referált szolgáltatásokkal kapcsolatban két aggályom van: az egyik, hogy véleményem szerint ezek könnyen a kutató elkényelmesedését okozhatják... leszokik az eredeti szakirodalom olvasásáról... A másik dolog, hogy a referátumok könnyen félrevezethetnek. Ha nem jó szakember készíti a kivonatot, elsikkadhat a lényeg. ... Nem nélkülözhetők az eredeti dokumentumok» (1981. 3. sz.).

*

Talán ez lehetne az egyik olvasata tudósaink nyilatkozatainak. Bizonyára nem pótolja egy szisztematikusan megtervezett szociológiai vizsgálat várható és remélhető eredményeit. A legjelesebb olvasók véleményére azonban feltétlenül érdemes és szükséges figyelni. Igényeik, szokásaik sok vonatkozásban a jövőt is előrevetítik, de mindenképpen fejlettebb könyvtárhasználói kultúrát képviselnek. Az általuk megfogalmazott javaslatok néha vitathatók, de feltétlenül meg kell hallanunk: mi és hogyan kell számukra. Hogy ezt miként lehet teljesíteni – a megvalósítás módjának eltalálása a könyvtárosok feladata. A fordítottja sokkal rosszabb: ha a könyvtáros akarja megmondani, mi és hogyan kell a könyvtár használoinak.

Dr. Tóth Gyula

Hallottuk,

hogy az új oktatási évadban a következő szakmai továbbképző tanfolyamok indulnak az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ szervezésében: *Szakreferensi* tanfolyam az általános gyűjtőkörű (elsősorban megyei) könyvtárak természet- és alkalmazott tudományi szaktájékoztatóinak; *Katalógusszerkesztés az új szabványok alapján* minden könyvtártípusból a feldolgozó munka irányítóinak (kétszer három nap); *Bibliográfiászerkesztés* a kisebb bibliográfiai műhelyek munkatársainak és a bibliográfiai munkát most kezdőknek; *A hátrányos helyzetű olvasókkal való foglalkozás* azoknak, akik ezt a munkát végzik vagy szervezik. Két olva-

sótábor jellegű továbbképzés is lesz: *Vezetői módszertani* tanfolyam a tanácsi könyvtárakból ide javasolt fiatal munkatársaknak és *Községi könyvtárosok olvasótábora* felsőfokú végzettségű, főfoglalkozású községi könyvtárosoknak. Tervezik a *szakszervezeti könyvtárvezetők* továbbképzését is. – A tanfolyamokra a hálózati, illetve a koordinációs központokon keresztül lehet jelentkezni, náluk szerezhető részletesebb felvilágosítás is. – Érdemes megemlíteni azt is, hogy az *Állami Gorkij Könyvtár* angol és orosz *nyelvtanfolyamokat* szervez, mindkettőt két hét 16 hetes időkeretben, részvételi díj ellenében. Erre a Gorkij Könyvtárban lehet jelentkezni. (i)

Könyvtár a Nagy-Sárrét szegletében

A Berettyó egykori vízi világába zárt, a Nagy- és a Kis-Sárrét találkozásánál fekvő település az 1850 és 1890 közötti évek folyamatszabályozásai után került ki elzártságából. A hajdani mocsaras vidék az üldözött szegénylegények világa, a tatár vagy a török elől menekülő lakosság ideiglenes otthona, búvóhely, ahol a megélhetést a gulyatartás, halászat, pákászat, vadászat adta. A tájat a folyószabályozások után meginduló vasútépítkezések, a Mezőúrt Nagyvárral összekötő kereskedelmi út lassacskán bekapcsolta az ország gazdasági vérkeringésébe. Bár számottevő ipar nem fejlődhetett ki e vidéken, az óriási uradalmak földjein virágzó kertkultúra, a belterjes állattenyésztés, a megmaradt vízenyős területeken a gyékény, nád és kendertermesztés és -feldolgozás nyújtott megélhetést a lakosságnak.

A hagyomány, amely ma is kötelez

Az e tájat lakó parasztemberek megjelennek az irodalomban is: nehéz életük tükröződik Szabó Pál írásaiban, jobb sorsukért folytatott küzdelmeikről Féja Géza tudósít szociográfiájában, a *Viharsarokban*.

Az 1848-as eszmékhez ragaszkodó parasztság hagyományokat teremtett, a jómódú lakosok az anyagi áldozatvállalástól sem riadtak vissza, amikor vasutat, villanytelepet vagy kórházat kellett építeni, de ugyanilyen fontosnak tartották a műveltség emelését is. Simosy János óvodát, J. Turi Sándor elemi iskolát szervezett, Péter András a Sárrét egyetlen gimnáziumát alapította meg itt. A szakképzés fontosságát hirdető lelkes pedagógus házaspár, Szigeti István és K. Patay Margit adománya teremtette meg a mezőgazdasági középiskola alapjait, Ambrus Imréné pedig filmszínházat hozott létre a vidéken. Móricz Zsigmond riportjából nagyszámú olvasóközönség ismerhette meg az 1935-ös képviselőválasztást, amelyen Tildy Zoltán ellenzéki programmal győzött.

Nagy Miklós gimnáziumi igazgató tevékenysége az 1930-as években Szeghalom kulturális felemelkedését célozta. Hallatlanul nagy akarással és munkabírással szervezte meg 1933-ban a gimnázium keretén belül a Péter András kölcsönkönyvtárat, majd egy évtized múlva a minta járást, amelynek „elsőrendűen a vidék kulturális, gazdasági és egészségügyi színvonalának az emelése” volt a célja. (Programjainak mai olvasója önkéntelenül is arra gondol, miért kell napjainkban újra kitalálni az intézmények integrációs modelljeit, amikor előttünk jó negyven évvel már olyan világosan megrajzolta ezeket Nagy Miklós.) Elképzelése szerint a település kulturális életének szervezője a jól megépített művelődési ház, amelyben a könyvtár, múzeum, fedett uszoda és turistaszálló is helyet kap. Szükségesnek tartotta programjainak népszerűsítését, ehhez egy nem politikai jellegű hetilap kiadását tervezte. A kulturális intézmények fontos feladatának tartotta a Sárrét nép- és tájrajzának feldolgozását is. Elképzelésének csak töredékei valósulhattak meg, emiatt más intézmény híján a gimnázium vált a község művelődési központjává, ahol a kölcsönkönyvtár nemcsak a tanulóifjúságot, hanem a szülőket és a „magyar kultúra iránt érdeklődő nagyközönséget” is el látta értékes irodalommal, sőt az olvasók véleményét is figyelembe vette az állomány gyarapításakor. A könyvtár új szerzeményeiről a *Szeghalomvidéki Hírlap* időről időre hírt adott.

Írók, költők gyakori vendégei voltak a gimnáziumnak, amelynek diákjai előtt Kodolányi a finn demokráciáról, Szabó Pál és Veres Péter a magyar sorskérdésekről beszélt, de találkozhattak a fiatalok Sinka Istvánnal, Móricz Zsigmonddal vagy Kovács Imrével is, Szabó Dezső pedig ingyen küldte a *Ludas Mátyás Füzeteket* az iskolának.

A századfordulót követő években létrejött egyesületek kölcsönkönyvtárakat hoztak létre kisebb-nagyobb állománnyal és több-keve-

sebb nyilvánossággal. (A gimnáziumi kölcsönkönyvtár mellett így például gazdag könyvállománnyal rendelkezett az 1842-ben alakult Polgári Olvasóegylet is.) Az *Sz. Tóth Imre* nyomdász, könyvkereskedő elnöksége alatt tevékenykedő, 1904-ben alakult ipartestület könyvtára négy és fél évtizeden át, egészen 1949-ig, a népkönyvtár megszervezéséig a kölcsönkönyvtár szerepét is betöltötte a településen.

A Földműves Munkáskörnek két könyvtára is volt, megmaradt könyvjegyzékéből megállapítható, hogy állományának nagy része magyar történeti tárgyú könyvekből tevődött össze, 40 százalékát pedig a szépirodalom alkotta. A gazdaköri könyvtár 305 kötetének – egy részük ma is megvan – 90 százaléka szintén szépirodalom volt. A Tanácsköztársaság idején az egyleti könyvtárak egyesítéséből akarták létrehozni a népkönyvtárat. Erre azonban csak három évtized múlva, 1949-ben került sor, amikor viszont már az egykori egyletek könyvanyaga szétszóródott, s csak töredékük kerülhetett a népkönyvtár tulajdonába. Ezt a későbbiekben a megyei könyvtár letéttel bővítette.

A városi könyvtár működési körülményei

Az új város kulturális arculatát ma a könyvtár és a Sárreáti Múzeum határozza meg. A 11 ezer lakos olvasási igényeit a 395 négyzetméter alapterületű városi könyvtár és a másfélezer dolgozó művelődését szolgáló négy szakszervezeti könyvtár elégíti ki.

A városi könyvtár meghitt hangulatot árasztó belső berendezése, a csaknem 50 ezer kötetes állomány, a kölcsönözhető hanglemezek a lakosság 21 százalékát tették rendszeres könyvtárlátogatóvá. A jól megközelíthető helyen levő épületbe – amely korábban üzlethez is volt – 1949-ben költözött az egykori népkönyvtár. Az azóta eltelt több mint három és fél évtized alatt fokozatosan bővítették raktárral, majd megkapott egy könyvtári célokra átalakított lakást, legutóbb pedig egy faház került a meglévő épület mellé, amelyet fűteni nem lehet, így csak raktározási célokra használják. Ez a helyiség a szakirodalmi raktár, ahol a Dexion-Salgó rendszerű polcokon a helytörténeti anyagot is elhelyezték. A szépirodalmi és a folyóiratraktárban pedig egyedi készítésű vasállványokon sorakoznak a kötetek.

A nem könyvtári célokra épült öreg épületen szinte minden évben végeznek valamilyen átépítési vagy korszerűsítési munkát. Az 1977-es nagy felújítás után pár évvel – 1981-ben – a helyi tanács határozatban mondta ki, hogy javítani kell a könyvtár tárgyi feltételein. Így került sor raktárbővítésre, valamint 1984 nyarán a fűtés és a világítás korszerűsítésére. A költségek fedezetének egy részét, 40 ezer forintot energiaracionalizálási pályázaton nyerték el, s az összeghez a fenntartó hozzá tett még 40 ezer forintot. Ezáltal nemcsak a fűtést és a világítást tudták korszerűsíteni, hanem hangulatos tapéta is kerülhetett a falakra, a fűtőtestek egy része pedig kerámiaburkolatot kapott. Az egykori szeghalmi járás minden olyan országos, illetve megyei könyvtárépítési akcióban részt vett, amelyből – hozzáadva a helyi fenntartók 40–60 százalékos hozzájárulását – könyvtárakat lehetett korszerűsíteni. (Így készült például Biharugrán a Szabó Pál- emlékkönyvtár.) Szeghalom esetében azonban nem lehettek elegendők ezek a pénzügyi források. A város ezer négyzetméter alapterületű könyvtárnak és művelődési központnak alkalmas épületegyüttest kíván létrehozni, ez jelenleg a tervezés stádiumában van. A költséges belső átalakítások helyett átmenetileg a szomszédos épület is alkalmas lett volna a könyvtár céljaira, de végül az Áfész költözött oda. A művelődési központnak sincs helye, szükségmegoldásként a mozival működik társberletben.

A jelenlegi könyvtárépületben az olvasók által leggyakrabban használt, falakkal nem tagolt teret a többféle funkciónak megfelelően három övezetre bontották. A könyvtárba belépő olvasó a kölcsönzési övezetbe érkezik, ahol a szükséges nyilvántartó munkát is végzik. A tájékoztatási feladatokat ellátó könyvtárosnak is itt van a munkahelye, itt állnak rendelkezésre a segédkönyvtári munkák és a katalógusok.

A kölcsönzési övezetet két oldalról fogja közre a válogatótér, illetve a helybenolvasási övezet, ahol a kézikönyveken kívül a kölcsönözhető irodalomtudományi művek, valamint a versek és a drámák is helyet kaptak. A kölcsönözhető anyag egy részének olvasótermi elhelyezése zavaró ugyan, de a helyhiány nem tesz lehetővé más megoldást. A helybenolvasási övezetben olvashatják az érdeklődők a kurrens folyóiratokat is.

A kölcsönözni szándékozó olvasók a szabadpolcos válogatótérben kereshetik a szépirodal-

mat, illetve a szakkönyveket. Itt találják meg a diákok – külön polcokon – a kötelező irodalmat, az olvasópályázatok résztvevői pedig az elolvasásra ajánlott műveket. A kiállítópalcok segítségével viszont a legújabb szerzeményekről tájékozódhatnak az olvasók.

A három övezetre osztott nagy olvasói tértől elkülönítve, boltíves átjárón keresztül közelíthető meg a hat hallgatóhelyes, lambériás zeneszoba, amelynek technikai berendezése felújításra vár, emiatt szolgáltatásai csak korlátozott mértékben vehetők igénybe. Ez a körülmény is szerepet játszott abban, hogy a két és fél ezres hanglemezállományt kölcsönözhetővé tették.

A vers- és prózalemezeket teljes körűen gyűjtik, míg a komoly zene és a népzene válogatva szerepel a gyűjtőkörben. A világnyelvek tanulását segítő lemezeket és kazettákat egyaránt megveszik, hogy minél szélesebb körű legyen a választék. A legifjabb korosztály számára meselemezeket és diafilmekeket kölcsönöznek, de a három diavetítő mesesorák tartását és előadások illusztrálását is lehetővé teszi. (E célt szolgálná a 8 mm-es kisfilmvetítő is, amelyet azonban nem használnak. Pillanatnyilag hasonló a sorsa a vakuval felszerelt fényképezőgépek is.)

A zeneszoba egyúttal a művészeti tárgyú könyvek elhelyezésére is szolgál.

Az állomány és a katalógusok

Az 1970-es évek elején rendelkezésre állt 30 ezer forintos könyvbeszerzési keret 1984-re 125 ezer forintra növekedett. A folyóiratbeszerzésre kapott 35 ezer forintból jelenleg 145-féle, két dívatlap kivételével magyar nyelvű periodikumot tud megvenni a könyvtár. (Mivel a nyelvoktatás támogatását a hangzó dokumentumok széles körének beszerzésével fontos feladatának tartja a könyvtár, nem volna haszontalan egy-egy világnyelven megjelenő folyóirat beszerzése sem.) A tartalmilag arányosan válogatott folyóirat-állományban a város társadalmának minden rétege megtalálja az érdeklődési körének megfelelőit.

A könyvtárosok a könyvek gyarapításakor sem feledkeznek meg a lakosság foglalkozási összetételéből eredő igényekről, ezért elsősorban a pedagógiai, a helytörténeti és a mezőgazdasági szakirodalom nagyobb arányú beszerzésére törekednek. A 23 ezer művet meghaladó szakirodalmi állományból csaknem 7 és fél

Balogh Ferenc felvétele

ezer a társadalomtudományi mű. Az 5300 kötetes művészeti, valamint a két és fél ezer kötetes nyelv- és irodalomtudományi és a 6 ezer kötetes természettudományi, műszaki és mezőgazdasági gyűjtemény tükrözi ezt a törekvést.

A pedagógusok megtalálhatják itt a munkájukhoz nélkülözhetetlen szakirodalmat, a könyvtárosok pedig kiadványokkal, irodalomjegyzékekkel segítik a középiskolai nevelőmunkát. Az iskolák és a könyvtár jó munkakapcsolatának eredményeként a pedagógusok közművelődési foglalkozásokat vezetnek és részt vesznek az olvasópályázatok, vetélkedők szervezésében.

A mindenkori könyvtárvezetés nyitottságának is köszönhető az a sokoldalú kapcsolat, amely ma a város közművelődési intézményeivel – ezek közül is elsősorban a Sárréti Múzeummal – fennáll, és amelynek eredményei a helytörténeti anyag gyűjtőkörileg is meghatározott rendszeres gyarapításában, feltárásában, a honismereti mozgalom legváltozatosabb eszközökkel történő támogatásában egyaránt megnyilvánulnak. Húsz évvel ezelőtt, a honismereti mozgalom fellendülésének időszakában szerencsésen talált partnerrá a mozgalom első vezérkarát képző kaposvári tanfolyamról múzeumszervezési feladatokkal Szeghalomra érkezett *Miklya Jenő* a könyvtár akkori vezetőjében és lelkes munkatársában (később igazgatójában), *Boruzs Józsefné*ban. A közös nagy feladat: a honismereti mozgalom szervezése, a kulturális örökség tudatosítása a szeghalmi emberekben, amelynek egyik alapfeltétele volt a helyismereti anyag összegyűjtése és saját, illetve közös kiadványokban való közzététele.

A Sárréti Múzeum és a könyvtár szoros együttműködéséből fakad, hogy ha ma a teljes

szeghalmi – és sárréti – helyismereti irodalmat akarja valaki áttekinteni, sem a múzeum, sem a városi könyvtár állományát nem hagyhatja figyelmen kívül. A múzeum éppoly fontosnak tartja a ma már 6 ezer kötetet számláló könyvtárának gyarapítását, mint a múzeumi tárgyak gyűjtését. Az időközben kialakított gyűjtőköri megosztás értelmében a könyvtár csak az újabb helyismereti irodalmat gyűjti, de a monográfiákat, alaplíműnek számító régi kiadványokat is megveszi.

A helyismereti anyag beszerzésében kezdetben maguk a szerzők, Miklya Jenő barátai siettek a múzeum segítségére: részint saját fölős könyveikből juttattak, részint maguk is kerestek műveket antikváriumokban.

A helyi nyomdák – ezek közül is elsősorban a Kner nyomda – kiadványainak beszerzésére nagy figyelmet fordítanak. A múzeum megvásárolja a Sárréttel kapcsolatban állt írók, művészek hagyatékát. Így kapott itt helyet *Sinka István* könyvtára, *Fülöp Károly* kéziratai, folyóirat-gyűjteménye és levelezése, *Erdélyi József* rajzai, levelei *Fülöp Károly*hoz, *Szeghalmi Gyula* több ezer darabot számláló, saját készítésű diaképei, fotói, kéziratai, könyvei; levelek, könyvek, fényképek a Sárrét íróitól, költőitől. De megtalálhatók itt olyan ritkaságok is, mint a Gazdakör Kultúra Kölcsonkönyvtárának 1927-ből fennmaradt könyvjegyzéke, vagy az 1894-ben, a Polgári Olvasóegylet múltjáról írott tanulmány.

A múzeum könyvtára a két világháború közötti magyar folyóiratok gazdag választékával dicsekedhet. Megtalálhatók itt a *Nyugat*, a *Magyar Csillag*, a *Kelet Népe* évfolyamai csakúgy, mint az erdélyi irodalmi lapok, természettudományi közlönyök, naptárak és kalendáriumok, a századfordulón indult és 43 éven át megjelent *Szeghalom-vidéki Hírlap*, valamint a megyei újságok felszabadulás utáni példányai.

A városi könyvtárban viszont hozzájuthatnak az érdeklődők a múzeum évkönyveihez, iskolai értesítőkhöz, termelőszövetkezetek, állami gazdaságok történetéről írott kötetekhez. A Sárréten élt vagy műveikben e tájjal foglalkozó egykori és mai írók, költők, mint *Csurka Péter*, *Filadelfi Mihály*, *Féja Géza*, *Kodolányi János*, *Ladányi Mihály*, *Pardi Anna*, *Sinka István*, *Szabó Pál* – és még folytathatnánk is a sort – művei bekerülnek a könyvtár állományába.

Az állományról az olvasói betűrendes és a szakkatalóguson kívül raktári és zenei kataló-

gus is készült. Ez utóbbi egyrészt analitikusan tárja fel a hangzó dokumentumokat, másrészt gyártási szám szerint is tájékoztat a hanglemezállományról.

A folyóiratokról raktári és betűrendes, a helyismereti cikkekről tematikus katalógus áll az olvasók rendelkezésére.

Társadalomtudományi analitikus katalógusát – mivel a Szabó Ervin Könyvtáré időközben megszűnt – a *Látóhatár*ban közölt bibliográfia segítségével építi tovább.

Közös könyvkiadás – rendezvénysorozatok

Mind a múzeum, mind a városi könyvtár nagy súlyt helyez arra, hogy a tájjal kapcsolatot tartó írókat, költőket, művészeket, közéleti embereket meghívják és meghallgassák, hogy ők érezzék a szülőföld megbecsülését, és az itt élő emberek is büszkén vallhassák magukénak mindazokat az alkotásokat, amelyeket e művészek létrehoztak. A közgyűjtemények ilyen törekvéseit a helyi tanács is támogatja, amikor rendszeresen vásárol intézményei számára a kiállító művészek munkáiból. Az egészséges lokálpatriotizmust ösztönzi a városi könyvtár és a múzeum azoknak a bibliográfiáknak közös kiadásával, amelyeket egy-egy helyi személy, mint például *Csoór István* munkásságáról vagy a régi Sárrét világról állítottak össze. Reper-tóriumokban tárták fel a legfontosabb helyi periodikumokat, mint a *Békési Élet*, a *Békés megyei Népiújság*, a *Köröstáj*. (Ez utóbbi kiadását a Magyar Írók Szövetségének kelet-magyarországi csoportja is támogatta.) Vállalkoztak a neves pedagógus, történész, földrajztudós, régész, néprajzos, festő és politikus *Szeghalmi Gyula* munkásságából, valamint *Dapsy Gizella* költő, szeghalmi övönő életéből dokumentum-gyűjtemény összeállítására, és kiadtak községtörténeteket, versgyűjteményeket, életrajzokat és népéleti írásokat is.

A nagy lendülettel indult honismereti mozgalom első eredményeinek összefoglalásaként jelent meg 1965-ben a *Sárréti írások* című kötet, *Miklya Jenő* szerkesztésében, majd három év múlva indult a berettyóújfalusi, a püspökkladányi és a szeghalmi járás összefogásával a Sárréti Napok rendezvénysorozata, amellyel kapcsolatban a könyvtár is jelentkezett egy-egy kiadvánnyal. Anélkül, hogy ezzel a többi kiadvány jelentőségét kisebbíteniénk, kiemeljük a könyvtár, a művelődési központ és a

múzeum közös kiadásában megjelent *A szeghalmi járás helyismereti forrásai a közgyűjtemények dokumentumaiban* (1979) című bibliográfiát, amely nélkülözhetetlen segédeszközt ad a kutatók kezébe.

A háromévenként más-más profillal megrendezésre kerülő Sárreai Napok alkalmával a könyvtár helytörténeti vetélkedőket rendez, amelyekhez előzetesen ajánló jegyzéket is összeállít.

A város és a volt szeghalmi járás egész társadalmát megmozgató rendezvénysorozat eredményei között tartják számon a szeghalmi járás régészeti topográfiájának megjelenését, a *Bibliotheca Bekesiensis* sorozat helyi vonatkozású köteteit, Szeghalom, Vésztő és Dévaványa történetének megjelenését. Ezek kiadásában a jónévű megyei helytörténeti műhely buzgólkodásán kívül a helyi tanácsok áldozatkészségének is nem kis szerep jutott. Mindezeket azért tartom szükségesnek hangsúlyozni, mert a könyvtár a feltáró, kutató munkában mindenkor részt vett és támogatta, ösztönözte ezt a tevékenységet. A múzeum és a könyvtár közös törekvése, hogy a Sárreai-kutatás műhelyévé váljanak. Diplomamunkák, versenydolgozatok elkészítéséhez messzemenő segítséget nyújtanak, viszonzásul a dolgozatok egy példányát kérik a szerzőktől.

A könyvtár rendezvényei, kiscsoportos foglalkozásai jóval túllépnek a szokványos könyvtári rendezvényeken. Házigazdái a havonta egy összejövetelt tartó zenei klubnak, amelynek foglalkozásaihoz a könyvtárosok ajánló jegyzékeket állítanak össze, és házi muzsikával segítik a művek feldolgozását. Októberben, a zene világnapján a programot vetélkedő gazdagítja, amelyet hangverseny követ. Erre az alkalomra az Operaház epizódistáit látják vendégül. A zenei klub szoros kapcsolatot tart a *Jeunesses Musicales* magyarországi szervezetének tagjaival, akik szívesen jönnek muzsikálni e helyre. A városban a könyvtár zenei klubja az egyetlen hely, ahol komolyzenei hangversenyeket hallgathat a közönség. A kamaragyüttesek, előadóművészek fellépésén kívül zeneesztétákat is hívnak, hogy a meghallgatott művek feldolgozását szakemberek segítségével végezhesék el a klub látogatói. Negyedévenként a gimnázium tanulói számára szerveznek zenei klubfoglalkozásokat, esetenként pedig rendhagyó zenei órákat. Ma már hagyomány, hogy az író-olvasó találkozók vendégei rendhagyó irodalomórákat is tartanak a gimnáziumban. A 60-as években a szeghalmi gimnázium

kezdeményezte ezt az azóta országosan közkedvelté vált oktatási formát.

Népszerű a könyvtár és a művelődési ház által közösen szervezett angol nyelvtanfolyam, amelyen a gimnázium nyelvtanára oktat.

A fiatal vers- és prózairók havonta egyszer találkoznak a könyvtár keretei között működő irodalmi alkotókörben, de létrehozott a könyvtár irodalmi klubot a Hazafias Népfronttal és a TIT-tel közösen, és itt tartja foglalkozásait a népfront nőklubja is.

A különféle korosztályok számára a könyvtár pályázatokat, vetélkedőket írt ki, amelyek forgatókönyveit helyben készítették a könyvtárosok. Az Olvasó ifjúságért pályázaton három egymást követő évben az első helyen végeztek, 1983-ban pedig országos második helyezést értek el.

A könyvtárosok szívesen állítanak össze programajánlatot munkahelyi közösségeknek, szerveznek közművelődési játékokat általános iskolások részére. Népszerűek voltak a rendhagyó könyvnapok, amelyek keretében az antikváriumi könyv- és hanglemezvásáron kívül exlibris-kiállítás, illetve -készítés, valamint irodalmi és zenés műsor is szerepelt a programban.

A könyvtár a művelődési házzal is szoros kapcsolatot tart, a közös teendőket havonta megbeszélik. Az épület szűkös befogadóképessége miatt a népesebb, látogatottabb rendezvényeket az ifjúsági házban tartják.

A könyvtárban nyolcan dolgoznak. Munkájukat *Horváth László* igazgató irányítja, aki népművelés-könyvtár szakot végzett, s aki Okányban volt községi könyvtárvezető, onnan került hat éve Szeghalomra; a könyvtár vezetését pedig két éve vette át *Boruzs Józsefnétől*, amikor ő elköltözött a városból. A könyvtárosgárdában a jelenleginél több felsőfokú végzettségű szakemberre volna szükség ahhoz, hogy a város környéki intézmények és a külön épületben levő gyermekkönyvtár egyre növekvő szakmai feladatait megfelelő színvonalon el tudják látni. Ezek hiányában mind a katalógusgondozással, mind a feldolgozással kapcsolatos tennivalók a könyvtárkezelőkre hárulnak. Szerencsére legalább az ő utánpótlásuk nem okoz gondot, mert a gimnáziumban folyik fakultatív képzésük.

A hagyományok által is magas színvonalra kötelezett tartalmi munkához kívánunk jobb munkakörülményeket, a városi ranghoz méltó elhelyezést az intézménynek.

Dr. Tóvári Judit

Beszélgetések a könyvtárról

A könyvtárosok sokat tudnának segíteni az igények feltárásában

Szántó Tibor 1912. április 6-án született. Tanult szakmája nyomdász, 1930 és 1934 között Bortnyik Sándor mesteriskolájának növendéke. 1954-ben a Móra Kiadó, 1962-ben a Magyar Helikon, jelenleg pedig a Helikon Kiadó művészeti vezetője. Tanított az Iparművészeti és a Könyvgyártási Műszaki Főiskolán, az előbbi tipográfiai tanszékének ma is címzetes tanára.

Cinege úti lakásán, az alacsony dohányzóasztalon színes fénykép. Rajta főpapi díszben idős férfi, éppen kezét szorít Szántó Tiborral.

– *Ki az, akivel kezét fogsz? Nem látom tisztán: a pápa?*

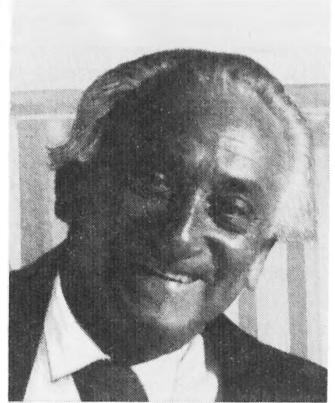
– Nem. Lékai László bíboros. Akkor készült a kép, amikor pappá szentelésének ötvenedik évfordulóját ünnepelték az esztergomi bazilikában, és átadtam neki a Jordánszky-kódex első példányát.

– *Először azt szeretném megkérdezni, mi is vagy tulajdonképpen. Könyvművész? Tipográfus?*

– Nem, nem könyvművész, hanem könyvtervező.

– *És hogyan lettél könyvtervező?*

– Nyolcéves koromban találkoztam először ezzel a mesterséggel, a Dohány utcában. Egy üvegablakon keresztül beláthattam a régi Tolnai nyomda pincéjébe. Rotációs gépek hengerei forogtak ott, amelyeken könyveket nyomtattak. Láttam, hogy a fehér papír bemegy az egyik oldalán, a másikon pedig kipottyan a hajtogatott ív. Varázslatosnak tűnt, és úgy elbűvölt, hogy ott és akkor – nagyanyámmal sétáltunk – elhatároztam, hogy *könyvcsináló* leszek. Egyébként már hét-nyolc éves koromban sokat olvastam, éspedig válogatottan, mert nagyanyám nagyon értelmes, művelt nő volt, ő válogatta ki nekem az olvasnivalót. A polgári iskola négy osztályának elvégzése után, tizenéves koromban elszegődtem nyomdászinasnak. Nemcsak azért, mert könyvcsináló akartam lenni, hanem mert nagyon szűkös kö-

**SZÁNTÓ
TIBOR**
könyvtervező,
a Helikon
Kiadó
művészeti
vezetője

rülmények között élt a család, nem tanulhattam tovább. Egy kis nyomdába, a Merkantil nyomdába kerültem, ahol egy Itáliát járt mester, *Bakács Gergely* volt a tanítóm. Szakmailag, technikailag mindenre megtanított.

Ez 1926-ban történt. Olyan szerencsém volt, hogy mindjárt az első hetekben bekerültem a nyomdász szavalókórusba. Állítólag szépen mondtam verset, talán mivel nagyanyám dunántúli volt, és nyáron Zalalövön töltöttem a vakációt. Megismerkedtem több költővel is, akiknek az *Ascher Oszkár* által irányított szavalókórus a verseit mondta. Nem kisebb emberekkel, mint *Illyés Gyula*, *Zelk Zoltán* és *Radnóti Miklós*, tehát az akkori Nyugat jeles költőivel. Ez a kapcsolat egyesekkel barátsággá mélyült. Évtizedes barátság fűz *Keresztury Dezső*höz; szinte atyai jóbarátom volt *Illyés Gyula*. Azt, hogy nyomdász és könyvcsináló lettem, két embernek köszönhetem. Az egyik *Bálint György*, akinek menyasszonyával, *Csilag Verával* együtt tanultam *Bortnyik Sándornál* grafikát. A másik *Illyés Gyula*, akivel egy néhány hetes ausztriai kiránduláson ugyanabban a kétágyas szobában töltöttük az éjszakákat, és sokat beszélgettünk.

– *A nyomdászmesterségtől azonban elég*

messze esik a könyvcsinálásnak az a formája, amelyet most gyakorolsz.

– Mindjárt rátérek erre is. A Bortnyik Sándornál eltöltött néhány hónap után – nagy fájdalomra – kiderült, hogy olyan jó festőművész, mint amilyen Szőnyi István volt, nem lesz belőlem. Ekkor, kétségbeesve, elpanaszoltam ezt Bortnyiknak, Bálint Györgynek és Ilyés Gyulának. Ők azt mondták: Te nyomdász vagy, csinálj könyvet! Azt tanácsolták, utazzam el Gyomára, Kner Imréhez, ott megláthatom, miféle mesterség ez. Kner Imrének – azon túl, hogy a mai napig példaképem – azt köszönhetem, hogy rábeszélte, menjek el Fitz Józsefhez, a Széchényi Könyvtár akkori vezetőjéhez, és kérjem meg őt, tegye lehetővé, hogy tanulmányozhassam a 15–18. századi nyomdászat termékeit, a tipográfia nagy korszakait. Fitz József elmondhatatlanul kedves ember volt (később, 1960-ban csináltam vele egy könyvet a Helikon Kiadónál). Bevitt a régi és ritka nyomtatványok tárába, bemutatott Fazakas Józsefnek, a gyűjtemény vezetőjének, és azt mondta, itt ez a fiatal nyomdász, Kner Imre küldte, mutasson meg neki mindent. Akkor lettem könyvtárlátogató. Hosszú heteket töltöttem ott. Fazakas hallatlanul finom érzékel szedte és szedette ki nekem a régi könyveket, ősnymtatványokat, újabkori könyveket, egészen a reformkorig.

Láttam régi misekönyveket, szerkönyveket, később a korvinákat is megnézhettem; *Hajdu Helga* volt akkor a kéziratár vezetője. A Széchényi Könyvtárnak köszönhetem, hogy tájékozódni tudtam a tipográfia történetében. Mind a mai napig visszatérek a régi könyvek tanulmányozásához. Ez csodálatos dolog! Minden megváltozott körülöttünk a világban, a nyomdatechnika a kézi szedéstől a soröntő szedőgépek és az egyes betűket szedő gépek technológiáján át eljutott a fényszedésig, de a gondolatirgózítás egyezményes jele, a betű továbbra is ugyanolyan eszköze maradt a megismerésnek, a tudásnak, mint 500 évvel ezelőtt. A fényszedés bevezetésekor próbálkoztak azazal, hogy forgalomba hoznak valamilyen komputer-betűt, de ez nagyon hamar megbukott. Egy észak-németországi, nagy fényszedő-apparátusokat készítő gyár úgynevezett digitális rendszerű, pontelemekből felépített alfabétumot csinált, de rosszul tervezett betű volt, a betűhöz értő embereket felháborította. Ekkor a gyár meghívta a legjelesebb nyugatnémet betűtervezőt, *Hermann Zapf*ot, ő lett a vállalat

művészeti tanácsadója, azóta készít ez a gyár jól olvasható betűket.

Kétezer évvel ezelőtt Rómában kitalálták a nagybetűket, ezer éve a Karoling birodalomban *Alkuin* megtervezte a karoling minuszkulát. Azóta ez a két alfabétumsor a gondolatközlés alapvetése. Igaz, *Gutenberg* a gótikus textúrát használta, de nem sokkal később a velencei *Aldus Manutius* és a bázeli *Frobenius*, majd a francia ősnymdászok a régi karoling minuszkulából csináltak nyomdabetűket; és átvették azokat az előírásokat, szabályokat, tipográfiai törvényeket is, amelyeket a könyvíró szerzetesek dolgoztak ki a kódexírás idején. Akik utánuk jöttek, csak továbbfejlesztették, ahogy mi is csak továbbfejlesztjük ezt a szép mesterséget. Újat csak nagyon ritkán tudunk kitalálni, de amit csinálunk, azt jól kell csinálni.

– *Mi következik mindebből a szép könyvek készítője számára?*

– A bibliofil igényeket kielégítő, szép nyomtatvány ma, elektronikus gépekkel előállítva, ugyanolyan tipográfiai kánonok szerint születik, mint a nyomdászat előtti időkben. Tehát az elektronikus szedőgép, az elektronikus berendezésekkel irányított nyomdagép, a színes nyomásoknál a pontos színilleszkedést segítő elektronikus készülékek ellenére a betű, a betűkép nem változott. Ha megnézünk egy korvinát, annak margóarányai, az írás tükre, a sorközök, a szóközök már magukban hordozák mindazt, amit később a tipográfia a nyomdászatba átvitt. Ez volt az, amivel a Széchényi Könyvtárban megismerkedtem, és azt is a könyvtárakban tanultam meg, hogy milyen a klasszikum jegyében született könyv oldalpárja.

Később azután ez nagyon tudatossá vált bennem, mert olyan kiváló tipográfus barátaim – örömmel és büszkeséggel mondhatom, hogy barátaim –, mint például a nemrég elhunyt *Jan Tschichold*, aki a Penguin Booksnak, majd jeles svájci nyomdáknak, kiadóknak volt könyvtervezője, vagy *Stanley Morrison*, a nagy angol tipográfus-tudós, vagy *Hermann Zapf*, a világ egyik legnagyobb élő betűművésze, tudományos alapra helyezték mindazt, amit a kódexírók a maguk idején kidolgoztak.

Szerencsém volt, hogy olyan emberekkel hozott össze a véletlen, akiktől tanulhattam, akik példaképeimmé váltak, és amikor már komolyan kezdtem könyvet csinálni, mindig kikérhettem véleményüket, szellemi, esztétikai irányítást kaptam tőlük. Sajnos, sokan elmentek közülük, de *Keresztury* itt van. Ő is könyv-

táros volt, hosszú ideig a Széchényi Könyvtár munkatársa. Az utolsó két-három évtizedben mindennapos tanácsadóm, hetenként együtt vagyunk. Érdeklődéssel kíséri munkámat, felhívja figyelmem, ha valami nem jó; arra is, ha jó. Úgy, ahogyan az egy jó barátához illik.

– Miként alakult életed 1945 után?

– A személyi kultusz éveiben nem nagyon csináltam könyvet. Előbb a Révai Nyomdában dolgoztam, majd műszaki vezetője voltam a Kossuth (akkor Szikra) Nyomdának. Akkor jutottam újra a könyvcsinálás lehetőségéhez, amikor kedves, jó barátom, *Tevan Andor* meghalt. *Fazekas Anna*, a Móra kiadó vezetője meghívott, hogy vegyem át Tevan örökségét, és legyek a kiadó művészeti szerkesztője. Hosszú éveket töltöttem ott, 1952-től 1962-ig. Ekkor kezdtem el intenzív módon könyvet csinálni. Negyvenéves voltam! Mögöttem a katonáskodás, munkaszolgálat Szinérváralján, egy kis kiruccanás Ukrajnába, majd Bor: eltelt az ifjúságom.

A Móra kiadónál töltött idő szép korszak volt, kedves kollégákkal dolgoztam együtt. Ott dolgozott *Kormos István*, a fiatalon elhunyt kitűnő költő. A kiadónál módomban volt arra, hogy az élő irodalom legkiválóbbjaival kapcsolatba kerüljek. Azokban az években *Kassák Lajos* arra kényszerült, hogy gyerekverseket írjon. Csináltam egy nagyon szép gyerekvers-kötetet vele. *Zelk Zoltán* szintén írt gyerekverseket. Egy ideig szerkesztőként is együttműködtünk, mert a *Kisdobos* című lapnál, amelyet ő alapított, vagy két évig az ő munkatársaként működhettem.

– Keszthelyi Zoltánnal nem találkoztál ott? Ő is írt gyermekverseket akkoriban.

– Ott nem, de szerepelt az életemben. Amikor lehetőség nyílt rá, hogy látóhatárom kitágítsam, jelentkeztem az Eötvös Loránd Tudományegyetemre, művészettörténészként akarom megszerezni a diplomát. Egy baj volt: csak négy polgárit végeztem. *Oroszlán Zoltán*, *Fülep Lajos* és *Zádor Anna* elé kerültem. Vallattak vagy két óra hosszat, végül úgy döntöttek, hogy érettségi nélkül, rendhagyó módon Keszthelyit és engem felvesznek az egyetemre. *Ortutay Gyula* volt akkor a rektor, akit korábbról, Szegedről jól ismertem, és aki mindig figyelemmel kísérte munkásságomat. Vele is csináltam egy-két szép könyvet.

– Említetted, hogy 1962-ig maradtál a Móra kiadónál. Mi történt azután?

– 1962-ben vezetőválság támadt a Helikon Kiadónál. *Parczer Ferenc* volt az igazgató,

meghívott, legyek a kiadó művészeti vezetője. Ezzel olyan lehetőség nyílt meg számomra, amilyen sem azelőtt, sem azóta nem adatott magyar nyomdásznak: a szép könyvek műhelyében szép könyveket csinálhattam.

Azután megint csak zavar keletkezett. *Parczer* konfliktusba keveredett az Európa Kiadó vezetőivel, és elhagyta a Helikont, amely átalakult az Európa Kiadó egyik osztályává. 1982-ig, 70 éves koromig én voltam az osztály vezetője. Nagyon szép szakasza volt az életemnek, mert igen sok elképzelésemet, tervemet – ha néha várni kellett is rá – hosszabb-rövidebb idő után megvalósíthattam.

Még *Parczer* idejében csináltam meg a *Magyarországi korvinák* című könyvet. Majd pedig, még az ő kezdeményezésére, hosszú éveken keresztül harcolva, elkészítettük a *Bibliotheca Corviniana* című kötetet, amely a világ korvináinak legszebb lapjait tartalmazza. *Csapody Csabával* és feleségével, *Gárdonyi Klárával* dolgoztunk együtt. A módszer az volt, hogy mindenholnan bekértük a kódexek teljes, színes mikrofilmjét, végigpörgettük, és kiválasztottuk a legszebb, legjellegzetesebb lapokat, ezek kerültek be a kötetbe, amely nyolc színben készült. Még nem létezett színbontó automata, sem elektronika, manuális módszerrel fényképeztünk. Fantasztikusan nagy munka volt.

Ebben az időben, ugyancsak a Helikonnál megcsináltuk a *Képes krónika* hasonmását is, *Lengyel Lajos* tervei alapján.

– A hasonmás-kiadások során milyen volt kapcsolatod a könyvtárakkal? Készségesek, vagy előfordulnak nehézségek is?

– Természetes, hogy a hasonmások kiadásakor együtt kellett dolgoznom a könyvtárakkal. A könyvtáros, a kéziratártnak vagy a régi könyvek tárának öre vigyáz arra, hogy avatatlan kezek szakszerűtlen módon ne nyúljanak művelődésünk múltjának kincseihez. De ha reprodukálni akarom őket, akkor hozzájuk kell nyúlni, lapozni, fényképezni kell, megtalálni a módját annak, hogy a könyv állagának sérelme nélkül tökéletes reprodukció készüljön. A *Bibliotheca Corviniana* esetében 42 külföldi könyvtárral és 42 fotográfussal álltunk összeköttetésben. Nagyon nehéz volt elérni, hogy a színes diák ennek ellenére egységes színvonalúak legyenek, többször vissza kellett küldeni némelyiket. A nyugatnémet könyvtárak, amelyek sok korvinát őriznek, de még a bécsi Nationalbibliothek is, eleinte nem válaszoltak kérésünkre, vagy igyekeztek elhárítani. Mégis

sikerült mozgósítani a világ könyvtárait, mert elmentem *Jóború Magdához*, aki bemutatott az UNESCO akkori igazgatójának, és az UNESCO levelet írt az általunk megadott címekre, hogy segítsék a Helikon Kiadót, ha jelentkezik. Még azt is belenyomtathattuk az első kiadásba, hogy „Megjelent az UNESCO erkölcsi támogatásával”, az idegen nyelvű változathoz pedig – emlékezetem szerint – a Corvina Kiadó még dollártámogatást is kapott.

– *És a hazai könyvtárak?*

– Könyvtára válogatja. Az Egyetemi és az Akadémiai Könyvtárban a legmesszebbmenő segítséget kaptam, a Széchényi Könyvtárban szintén, bár ott érezhető volt bizonyos félelem attól, hogy a fényképezés során megsérül a könyv. Az első vállalkozások alkalmával ideadták a könyveket. Természetesen nagyon vigyáztunk rájuk, páncélszekrényben tartottuk őket, és nyomdai körülmények között csináltuk a reprodukciókat. Ha ugyanis nem így készülnek – sajnos néhány esetben erre kényszerültünk –, akkor rengeteg a műszaki probléma. A fényképész csak úgy tud jó eredménnyel dolgozni, ha a megvilágítás fényereje állandó. Az áramerősség azonban a könyvtárakban ingadozó, aszerint, hogy valahol meggyújtják vagy eloltják a lámpákat.

Annak idején a Nemzeti Galériában a Kosuth Nyomda berendezett egy műtermet, és a Képes krónikát ott fényképeztük. Ez az ideális megoldás, ha azt akarjuk, hogy a hasonmás valóban hasonmás legyen. Most, a *Thuróczi-krónika* kiadása kapcsán ismét felvetődik ez a kérdés.

– *Tulajdonképpen milyen célt szolgálnak a hasonmások?*

– Sokfélé. Nemcsak a kiadók, a gyűjtők, az érdeklődő olvasók érdekében készülnek, hanem – és erre ritkán gondolnak – a ritkaságok

fennmaradását is lehetővé teszik! Húsz esztendeje módomban volt az Egyetemi Könyvtárban megnézni a híres Dante-kódexet. Ez a kódex húsz évvel ezelőtt jó állapotban volt, szép iniciálékkal, „incipit liber” kezdő oldallal, ma pedig roncs. Ez tény, hírlapi nyilatkozatok rögzítették, hogy súlyos gondok vannak a kódexekkel. Hiába őrzik őket páncélszekrényben, a réseken behatol a szennyezett levegő, tönkreteszi anyagukat. Külföldön sem jobb a helyzet.

Ezelőtt ötven évvel láthattam először a korvina-kötéseket. *Végh Gyula*, az Iparművészeti Múzeum főigazgatója a századforduló táján lefestette ezeket a kötéstáblákat. Ma is őrzik a szép színes akvarelleket, temperákat az Iparművészeti Múzeumban. Ha összevetjük őket a kötések mai állapotával, a látvány kétségbeesítő, pedig a korvinákat nem forgatják, tudós kutatóknak is ritkán veszik elő, mégis tönkrementek, kifakultak a kötések.

Ezért fontos a hasonmás kiadás! Száz év múlva a régi kéziratok és nyomtatványok teljesen tönkre fognak menni. 1981-ben kiadtuk a *Vizsolyi Bibliát*, de már ezt is csak úgy tudtuk megcsinálni, hogy négy vagy öt példányból szedtük össze az oldalakat, rekonstruáltuk, milyen lehetett az eredeti címlap, mert alig van belőle valami ép állapotban, lapjai hiányoznak és így tovább. Most kinyomtattuk 28 ezer példányban, ez fennmarad. Jelenleg készülünk a Thuróczi-krónika kiadására, annak a két példánynak alapján, amelyek Mátyás király részére készültek, kézzel festették, aranyfóliával díszítették az iniciálékat, kézzel színezték a királyok arcképcsarnokát és a csatajeleneteket. Az egyik példányt barbár kezek erősen körülvágták. Az ép példányból – ezt Mátyás király részére díszítették – néhány lap hiányzik, kénytelenek leszünk a hasonmászt az Akadémiai Könyvtárban őrzött példányból kiegészíteni, ez azonban nincs színezve. Így három példányból áll össze egy teljes kötet.

Sok könyvünk nem található meg a hazai könyvtárakban. *Hess András* második munkájának, a *Basiliusnak* nincs példánya Magyarországon. Bécsben lefényképeztettük és megcsináltuk a hasonmás kiadását, így van már belőle itthon is. Tehát kulturális értékeinket közkinccsé tesszük e hasonmás kiadások elkészítésével, amelyeknek eredeti példánya még a kutatóknak is csak kivételek alkalmakkor kerülhetett a kezébe. Úgy gondolom, missziót teljesítünk, ha lehetővé tesszük, hogy minden na-

gyobb könyvtár beszerezhesse ezek egy-egy példányát.

– *Sokan kérdezik: miért kell ezekből a drága kiadványokból 15 vagy 28 ezer példányt csinálni?*

– Először is azért, hogy akik a nemzet kulturális kincseit ilyen formában birtokolni akarják, hozzájuthassanak. Ha azt mondanák nekem, csináljunk hasonló kiadást, van rá pénz, akkor egy korvin-kódexből elég lenne, mondjuk, ezer példány is, hogy az összes könyvtárnak meglegyen, de ezer példány olyan sokba kerülne, hogy azt még a könyvtárak sem tudnák megfizetni. Egyébként a magyar múltat idéző kódexekre, könyvekre nemcsak a tudományos körök, hanem a vásárlók részéről is van igény. Ez nyújt lehetőséget arra, hogy mintegy ezer példány bekerülhessen a közgyűjteményekbe. Az embereket érdekli a magyarság múltja. Ha valaki, akinek pénze van, nem aranyat vagy barátnőket gyűjt, nem kártyázik, lóversenyezik, nem italra, hanem könyvekre költi a pénzét, az igen megbecsülendő dolog!

– *Hogyan fogy a 3500 forintos, nem éppen olcsó Jordánszky-kódex?*

– Elfogyott. Ez olyan nagy vállalkozás volt, hogy amíg nem biztosítottuk be magunkat előfizetések gyűjtésével (előleget kellett rá fizetni), nem lehetett belekezdeni. Amikor tízezer példányra összejött a jelentkezés, a terjesztők húszezeret kértek, de nem tudtuk megcsinálni, nem voltak meg hozzá a technikai feltételek.

– *Tudom, hogy nemcsak régi könyvek és kéziratok hasonmásaival foglalkozol. Mi szükség van könyvtervezőre a nagy példányszámban megjelenő, úgynevezett tömegkönyveknél?*

– Kiadói munkámban fontos hely jut az egyszerű tömegkönyveknek, ezeket is magas technikai színvonalon kell előállítani. Manapság a kiadók egy része a keménytablás, vászonba kötött könyveket ragasztott kötéssel készítteti, holott ez már a tankönyveknél sem vált be. De lehetne jól is csinálni. A nyomdai ragasztott kötéseknél olyan megoldást kellene találni, hogy egyrészt nyithatók legyenek a könyvek, másrészt az esetleges újrakötés céljából a kötéshelynél nagyobb legyen a margó, hogy a könyvtárak műhelyeiben azokat szükség szerint újraköthessék. Ha nem így történik, akkor az újrakötés után a páratlan oldalakon a sorok eleje, a párosakon a sorok vége nem lesz olvasható.

Nálunk, a Helikon Kiadónál megjelenik olyan paperback is, amelyből 80 ezer példány

készül. Kner Imre elgondolását követjük. Ő azt mondta, hogy a legegyszerűbb ponyvát is úgy kell tervezni, tipografálni, mintha az bibliofil kiadvány volna. *Tóth Béla* Mendemondák című könyvét (Nagy András kollégám tervezte) egyszerű ofszet-papírra nyomtattuk, nem éppen hófehér, de azért remek a tipográfiai kivitele, semmivel sem marad el az igényes, drága könyvektől. Jók az illusztrációi. Ezt 30 ezer példányban adtuk ki, ára 69 forint. Ha vászonba köténék, 80 forintba kerülne. Ez a könyvtárak szempontjából is roppant fontos, nem mindegy, hogy két vagy öt példány juthat egy-egy közkönyvtárba. Ez a könyv nem esik szét, nem kell újrakötettni, hanem csak tartósabb táblával vagy gerincerősítéssel kell ellátni.

– *Ezek technikai és gazdaságossági kérdések. Van a könyv formájának egyéb szerepe is?*

– Az olvasás bonyolult folyamat. Lehet könnyű és élvezetes, de lehet fárasztó is. A hasznos, jó szöveget kötelességünk olyan módon megjelentetni, hogy a könyv mint használati tárgy ne fárasztja a használót, hanem az könnyedén, szinte élvezettel vehesse kézbe. Nem mindegy, milyen a betűfokozat, milyenek a szóközök, ne legyenek se túl bővekek, se túl szűkek, ne szakadjon el a tekintet a nagy szóközök miatt, amikor végigfut a sorszalagon. A sorköz olyan legyen, hogy ne olvadjanak össze a sorok; a könyv ne legyen súlyos: egy kezünk elbirja, a szedéstűkör ne legyen olyan nagy, hogy az ujjak eltakarják, a papír ne legyen áttetsző, sorregiszteres legyen a nyomás, hogy a másik oldalról áttűnő sor ne zavarja az olvasást stb.

Móricz Erdélyét korábban két-három kötetben adták ki. Három tábla, három védőborító, három béléspapír kellett hozzá. Kitaláltunk egy roppant egyszerű dolgot: 80 grammos regénynyomó papír helyett 35 grammos bibliapapírra nyomtattuk, egy kötetben.

Végül is minden könyvet műves munkával kell megtervezni, akár tömegkönyv, akár bibliofil kiadvány.

– *Milyennek látod könyvkiadásunk helyzetét?*

– Csak olyan könyvet volna szabad megjelentetni, amely érdekli az embereket (vagy a szakembereket). Amit nem vesznek meg, vagy csak egészen kis példányszámban, azt nem érdemes kiadni, mert a kis példányszám igencsak megnöveli a költségeket. Sokat hallani arról, hogy válságban van a könyvkiadás, sok mű eladhatatlanul fekszik a raktárakban. De hon-

nan lehet megtudni, hogy mi érdekli az embereket? A könyvtárosok sokat tudnának segíteni a kiadóknak az olvasói igények feltárásában. Ne csak a könyvkereskedők mondják meg, mi kell az olvasónak, hanem a könyvtárosok is. A könyvtárosok adjanak tájékoztatást – akár a lapotokon keresztül –, hogy milyen témakörök iránt érdeklődnek az olvasók a könyvtárakban. Ez nagy segítséget nyújthat a könyvkiadás számára.

– *Néhány szót szeretnénk hallani terveidről.*

– Túl a nyugdíjkorhatáron, jó egészségben teszem a dolgomat. Talán még sikerül egy ideig. Szeretném megcsinálni a *Magyarok krónikája* és az *Anjou legendárium* után a harmadik, Róbert Károly idejéből való hatalmas kéziratot könyv, a *Neksei-biblia* hasonmását is. Ugyanaz a könyvfestő díszítette, mint az *Anjou legendáriumot*. Washingtonban őrzik, és *Jármy Imre*, a Library of Congress főmunkatársa szerint ugyanolyan nagy becsben tartják mint *George Washington*, az első amerikai elnök sajátkezűleg írt alkotmányát.

A másik – amit évek óta szeretnék megcsinálni – *Bocskay György*, 16. századi írásművész betűmintakönyve. Bécsben élt, mint udvari szekretárius, de grafikus is volt, Ferdinánd és Miksa császár az ő munkájából választották ki a betűformákat és díszítő motívumokat kinevezéseik, adományleveleik számára. Csodálatos könyv, Bocskay mindent tudott, nagyobb betűművész volt bárkinél. A kézirat a bécsi Kunsthistorisches Museumban van, sajnos, eddig nem sikerült megoldani e csodálatos alkotás megjelentetését.

Jövő évi nagy feladat: Salvadore Dalí fiatal korában csinált száz illusztrációt Dante *Isteni színjátékához*. Egy zseniális francia litográfus közreműködésével készülhetne el. Még az idén megjelenik az Akadémiai Könyvtár egyik legszebb livres d'heures-je, a párizsi órás könyv, és Tótfalusi Kis Miklós *Dávid zsoldárjai* című kötete, Fra Angelico Jézus Krisztus életét bemutató, híres firenzei képsorozata, a Vizsolyi Biblia és más biblikus szövegek nyomán *Vas István* írt hozzá szöveget.

Kész van két kézirat, csak pénzügyi okok miatt eddig nem jelenhettek meg. Az egyik a *Könyvtervezés* című könyv, amely szakmai tapasztalataim rögzítése a könyvcsinálásról. A másik egy magyar plakáttörténet. Jövőre lesz százéves a magyar plakát. Talán sikerül megjelentetni.

Tervezzük *Németh G. Béla* szerkesztésében az európai irodalom képeskönyvét, a magyar

sporttörténet képeskönyvét *Szepesi Györggyel*, most kerül nyomdába a magyar filmtörténet képeskönyve, amely *Nemeskürty Istvánnal* közös munkám. Szeretném megcsinálni a színháztörténet és a zenetörténet képeskönyvét is.

– *Hobbi? Szórakozás?*

– A legnagyobb öröm számomra a hanglemez- és a kazettagyűjteményem. A zene igazi társam a munkában, szomorúságaimban és örömeimben. Nagy szerelmem Vivaldi és kortársai, valamint Mozart.

Fiam építész, együttműködünk: Képeskönyveimben alkotótársam, diaporáma műsorokat készítünk. Most áprilisban vetítették a Budapesti Történeti Múzeumban a felszabadulás évfordulójára készült, *Budapest 1945–1985* című diaporámánkat.

– *Milyen kiállításokon mutatták be munkáságod?*

– Hatvanéves koromban a Mücsarnokban, hetvenéves koromban a Vigadó Galériában mutatták be munkáimat, közben Zalaegerszegen, Szegeden, Debrecenben, Pármában (a Bodoni Múzeumban), a mainzi Gutenberg Múzeumban, Frankfurtban, Párizsban (a Galerie d'Orsay-ban) és Prágában volt kiállításom. Most lesz Hamburgban, Bécsben, és ha megérem a 75. évet, akkor, gondolom, Budapesten is.

– *Kitüntetések, díjak?*

– Tótfalusi Kis Miklós-díj (1978), Gutenberg-díj, ezt Lipcsében kaptam három-négy éve, Bodoni-díj, ezt a pármái polgármester adta át. A szocialista kultúráért kitüntetés és Munkácsy-díj (1972). Az egyetlen tipográfus vagyok, aki ezt az utóbbit megkapta.

– *Nem tettél említést írásaidról, pedig magam is ismerek közülük néhányat.*

– Tizenötéves koromban cikkeket írtam a *Typographia* című szakszerkezeti lapba és a felszabadulás előtti *Magyar Grafikába*. Könyveim közül *A betűszedés könyve* (1951), *A betű* (1965, 1966, 1969), *A szép magyar könyv 1473–1973* (1974) említhető. Van egy kis bibliofil sorozatom (a Kiadói Főigazgatóság engedélyével csinálom): költők, írók, barátaim 60., 70., 80. születésnapjára szoktam összefabrikálni. A legközelebbieket Pándi Pál hatvanadik és Zelk Zoltán nyolcvanadik születésnapjára készülnék.

– *Aki nem ismer, talán túl nagyra törőnek vélhetné terveidet, de én már láttalak munka közben, ezért bizonyos vagyok benne, hogy valóra is váltod őket. Kívánok hozzá jó egészséget és sok sikert.*

Pálvölgyi Endre

Egy könyvkiárusítás története

Bevezetésül a történet végét mondom el: nem kerestünk milliokat, csupán 59 303 forint gyűlt össze, aminek 30 százalékát jutalékként kapta meg hat fiatal raktáros, mivel túlmunkában vállalta a kiárusítás lebonyolítását. Csattanó tehát nincs ugyan, de némi tanulsággal talán szolgálhat ez a történet más vállalkozó kedvű könyvtárosok számára.

A klasszikus mesék gyakran kezdődnek úgy, hogy „Hol volt, hol nem volt...” Ez a tanmese is így kezdődik: Volt egyszer a Szabó Ervin Könyvtárnak egy fölőspéldány-raktára (köznapinévén: a duplum) a lágymányosi lakótelepen. Ennek helyiségei csőrepedés miatt 1980-ban többször beáztak, az intézmény vezetősége tehát elhatározta, hogy új helyre, Kőbányára költözteti a könyveket. 1984 elején kerültek át az utolsó könyvek a Zágrábi úti lakótelep 14 pinchelyiségébe. Ezt a költözködést – elhúzó-dása, hosszú időtartama miatt – az évszázad költözködésének is nevezhetnénk, de még nagyobb bajok kezdődtek akkor, amikor összegyűjtöttük a zárva tartás miatt itt-ott ideiglenesen elhelyezett könyveket. Az utolsó három évben ugyanis összesen 132 638 dokumentumot vettünk át, míg a könyvtárak csak 16 493 darabot vittek el a duplumraktárból. A kiáramlást 1984-ben már maga a raktár akadályozta, mert a földön halomban álló könyvek miatt nem lehetett a polcokhoz hozzáférni. Az 1984. december 31-i nyilvántartás szerint 348 350 dokumentum zsúfolódott össze a szűk helyiségekben.

Mit tesz ilyenkor egy könyvtáros, aki új raktárról álmodni sem mer, de aki – ha álmából verik is föl – fújja a 3/1975. (VIII. 17.) KM–PM számú rendelet és a vonatkozó irányelv paragrafusait?

A könyvek nem jelezhetők, mert jó állapotban vannak, tartalmilag sem avultak el – hiszen többségük szépirodalmi alkotás –, az évek múltával azonban csökkent irántuk az

olvasói érdeklődés. Könyvtárainkban fölöslegessé váltak, de elképzelhető volt, hogy más könyvtárakban még használhatók. A 17. § első bekezdése értelmében fel kellett volna ajánlani az anyagot az Országos Széchényi Könyvtárban működő fölőspéldány-központnak, a második bekezdés értelmében a budapesti Központi Antikváriumnak. A felajánlott könyvekről jegyzékeket kellett volna készíteni, különválasztva tárolni őket, és igény esetén jegyzékbe foglalni, csomagolni és szétküldeni. A szűkös hely mindezt lehetetlenné tette számunkra, ezért aztán elmentünk a fölőspéldány-központba, ahol megszántak minket, és terven felül, válogatás nélkül átvettek tőlünk mintegy 30 ezer könyvet, így ideiglenesen talpalatnyi helyhez jutottunk. A fölőspéldány-központban járva tanulmányoztuk nyilvántartásukat, és ekkor fedeztük fel, hogy a könyvek törzslapjai között akadnak olyan művek kartonjai is, melyekből nekünk is bőven van példányunk, de amelyeket nem igényel senki, tehát sorsuk a bezúzatás. Ezeknek címleírásait kimásoltuk (egyelőre csak a szépirodalmi könyvek leírásait), és így 2270-féle, senki által nem kért könyv adatainak birtokába jutottunk.

A könyvkiárusítás története tulajdonképpen ekkor kezdődött. E címleírások alapján elkezdtük a könyveket a raktárakban összeszedni és csomagokba kötözni. Zúzdára ítélt, jó állapotban levő könyveket azonban a könyvtáros nem szemlélhet érzelmek nélkül.

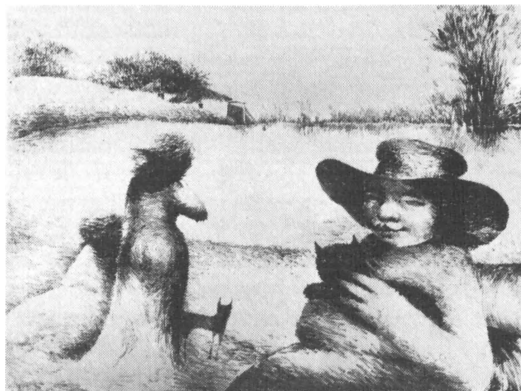
– Nem lehetne ezekkel valamit csinálni? – kérdezték a fiatalok egyre többször.

– De, sok munkával lehet! – mondtam én.

A már említett rendelet 17. paragrafusának harmadik bekezdése szerint a fölőspéldány dokumentumokat a könyvtár magánszemélynek is eladhatja, figyelembe véve a 7/1968. (II. 4.) PM számú rendelet 4. paragrafusának 6–8. bekezdéseit.

Volt tehát 7563 könyvünk összekötözve és

ezekről jegyzék a beszerzési ár feltüntetésével. Ezt a jegyzéket elküldtük a főlépéldányközpontnak, amely természetesen egyetlen kötetet sem kért közülük, mert nekik is bőven volt belőlük. Miután lemondó levelüket megkaptuk, a jegyzéket elküldtük a Központi Antikváriumnak is. Ez igényelt ugyan könyveket a lista alapján, de elfogadta azt a javaslatunkat, hogy ha mi a kiárusításon el tudjuk adni a könyveket, nem tart rájuk igényt, mivel csak olcsóbban tudná őket megvenni. Ezek után a könyveket átszállítottuk a duplumraktárból a könyvárusítás helyszínére, az FSZEK központjába: A központi könyvtár csak szerdán tart szünnapot, ezért e napon, csütörtök reggelig kellett a könyveket sorba raknunk, és úgy elhelyeznünk, hogy a raktár forgalmát ne zavarjuk. A helyszűke miatt kénytelenek voltunk a könyveket az állványok elé, a földre rakni. A kiárusítás kezdetéig még két hetünk volt. A könyveket lebélyegeztük az „Állományból törölve” feliratú bélyegzővel, majd, egyenként átvizsgálva, bearáztuk őket, az eredeti beszerzési ár 30–40 százalékára, állapotuktól függően. Az eladásra kerülő könyvekről a vásárlók számára betűrendes jegyzéket készítettünk, melyen feltüntettük a darabszámot és az eladási árat. Eközben a propagandaosztály a sajtón keresztül tájékoztatta a nagyközönséget, valamint a kerületi könyvtárakba plakátokat és szórólapokat küldött ki. A kiárusítás előtti napon rendeztük be „boltunkat”, amelynek helyszínül a főlépcső alatti dohányzóhelyiség szolgált. A polcokon csak 2500 könyv fért el, ezért minden műből csak 2–3 darabot helyeztünk ki. A kiárusítás két hétig tartott: február 11-től 24-ig, a könyvtár nyitvatartási ideje alatt (hétfőn, kedden, csütörtökön, pénteken

9-től 21 óráig, szombaton és vasárnap 9-től 13 óráig.)

Az első három napon elfogyott a könyvek fele. Őszintén szólva nem számítottunk ekkora sikerre, csak abban reménykedtünk, hogy ha valamennyit is megvásárolnak közülük, már akkor sem dolgoztunk hiába. Azért sem reméltük ezt a sikert, mert olyan könyveket kínáltunk, amelyeket az 1960-as, 1970-es években adtak ki, s amelyek minden kerületi könyvtár polcain ott állnak, sőt többségüknek már újabb kiadásai is megjelentek.

Az 1453-féle könyvből 329-féle maradt, összesen 1203 kötet. A legkeresettebb művek voltak: *Borowski, T.: Kövilág* (7 db); *Fucik, J.: Riport az akasztófa tövéből* (6 db); *Goncsarov, I.: Oblomov* (9 db); a magyar írók közül pedig *Kodolányi János* és *Komlós János* írásai. Általában elmondható, hogy azokból a könyvekből, amelyekből nagy példányszám állt rendelkezésünkre, sok meg is maradt. Például a *Galambvadászat* című antológiából, a 77 darabból 59 darab maradt; *Leonov: Út az óceán felett* című művének 57 példányából 42, *Szerafimovics Vasáradat* című könyvének 50 példányából 41, *Zaligin Sós völgy c.* kötetének 71 példányából 51. Kivétel volt *Babel* Lovashadsereg című munkája, ennek mind a 20 példánya elfogyott; *Gorkij Anya* című művének 51 kötetéből egyetlenegy maradt. A magyar szerzők közül *Goda* Magányos utazás című munkájából 44 példány volt és 1 maradt, de elfogytak *Illés Béla* és *Darvas József* könyvei is. *Dávid T. Kásahegy*, *Fodor S. Krónika*, *Önarckép*, *Fors, O. Kőbe öltözöttek*, *Gerő J. Fekete föld*, *Szazsin, P. Tramontana* című könyveiből az eladásra kínált 2–3 példány sem fogyott el. A kiárusítás ideje alatt mindig voltak vásárlók, még este 9 előtt öt perccel is akadtak érdeklődők, böngészők. Voltak, akik csalódotan távoztak, mert egészen mást vártak. Számukra ezek a könyvek nem jelentettek újdonságot, és csodálkoztak, hogy mások miért visznek belőlük szatyorszámra.

El kell még azt is mondanom, hogy a kiárusítás vége számunkra nem jelentette a munka befejeződését. A bizonylati fegyelem érdekében minden eladott könyvről 3 példányos bevételi pénztárbizonylatot állítottunk ki, melyet a vásárló is aláírt. A két hét alatt 47 tömböt töltöttünk meg. Az utolsó 4 napon már 5 forintos egységáron árusítottuk a könyveket, ezekről és a megmaradtakról külön jegyzékeket készítettünk. Több levél is érkezett hozzánk idős emberektől, akiknek kéréseit igyekeztünk tel-

jesíteni, és különféle intézmények (szociális otthonok, iskolák, könyvtárak) is írtak, s szűkös állománybeszerzési keretükre hivatkozva kértek tőlünk könyveket. Kéréseiknek a későbbiekben igyekszünk eleget tenni.

Munkánk eredményeként duplumraktárunk

ugyan nem lett tágasabb, de 6360 kötet könyv elkerülte a bezúzást, és tovább éli – talán hasznosan – életét.

Sáfár Katalin

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár
raktári osztályának vezetője

Új speciálkollégium könyvtárszakos hallgatók részére

A társadalom azt várja a felsőoktatási intézményektől, hogy az onnan kikerülő fiatal szakemberek a legkorszerűbb ismeretek birtokában legyenek, ismerjék a szakma új eredményeit, a modern eszközök és módszerek használatát. Ennek a követelménynek gyakran nehéz eleget tenni, egyrészt az anyagi korlátok, másrészt az igen gyors technikai fejlődés miatt.

A könyvtáros szakmában is érezte hatását a technikai forradalom a gépesítés, a számítógépes tájékoztatás, a korszerű dokumentumszolgáltatás területén. Az adatbázisokban való közvetlen, online keresés egyre fontosabbá válik a könyvtári tájékoztató munkában. A keresés megtanítását azonban a könyvtári oktatóknak, az információs szakembereknek és az adatbázisok készítőinek közösen kell magukra vállalniuk.

A könyvtár szakos hallgatók oktatásának korszerűbbé tétele érdekében a szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola és a Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtára közös szervezésben, *Az információkeresés korszerű módszerei* címmel speciálkollégiumot tartott Veszprémben 1984. november 5–6-án. A speciálkollégiumon 11 önként jelentkező IV. évfolyamos hallgató vett részt. A hallgatók utaztatását a Művelődési Minisztérium könyvtári osztályának anyagi támogatása tette lehetővé.

A tanszék és az egyetemi könyvtár közötti együttműködés azon a felismerésen alapult, hogy oktatásszervezési szempontból hatékonyabb és gazdaságosabb, ha ott szerveznek céltanfolyamokat, ahol a feltételek már megvannak, ahelyett, hogy a főiskola keretében próbálnák meg „szimulálni” a valós tevékenységet. Könnyebb a hallgatók utaztatásának

penzügyi fedezetét megteremteni, mint a szükséges eszközöket, berendezéseket a tanszék számára beszerezni és felszerelni.

A kétnapos speciálkollégiumot a főiskolán történő elméleti felkészítés előzte meg: a Dialog információs rendszer, a telekommunikációs hálózatok, az adatbankok és termináltípusok bemutatása, valamint kereső kérdések megfogalmazása a szükséges algebrai műveletek megismertetésével együtt.

Veszprémben a gyakorlatban működő információs rendszer bemutatására került sor, természetesen az egyetemi könyvtár példája alapján. Elsőként az információáramlás modelljével, a könyvtár szolgáltatásaival ismerkedtek meg a hallgatók. Ezután áttekintették a tájékoztatás hagyományos, nyomtatott eszközeit, tanulmányozták a könyvtárban található referáló folyóiratok szerkezetét, indexeit, mégpedig olyan példák segítségével, amelyek később, az online keresésben ismét szerepeltek. Majd a mágnesszalagos szelektív információterjesztéshez, az úgynevezett SDI-szolgáltatáshoz és az online kereséshez szükséges profilkészítést gyakorolták. Mivel a hallgatók között matematika szakosok is voltak, ezeket az ismereteket is könnyen elsajátították. A profilkészítést az online információkeresés folyamata követte, az erről a témáról szóló hangos diasorozatokot néztek meg, végül a terminál előtt gyakorolhatták a számítógéppel folytatható párbeszédet, az előre kidolgozott keresőkérdések felhasználásával. Természetesen a hallgatók az olcsóbb gyakorló file-okon gyakoroltak. Az online keresés után végigkísérték a dokumentumok rendelkezésre bocsátásának útját is, izelítőt kaptak a nemzetközi dokumentumszolgáltató központok működéséből, a dokumentumszolgáltatás korszerű lehetőségeiből, bele-

értve az online dokumentumrendelést is. Példákat láthattak az elérhető adatbázisok könyvtári célokra történő használatára, például hiányos bibliográfiai adatok kiegészítésére, faktográfiai adatok keresésére stb.

A speciálkollégium az egyetemi könyvtár példáján olyan általános szempontokkal is megismertette a hallgatókat, amelyeket más típusú könyvtárakban szintén felhasználhatnak (gazdaságossági számítások, szolgáltatási készség, a szolgáltatások terjesztésének nehézségei stb.). A speciálkollégium a humán szakos hallgatókhoz közelebb hozta a számítógépet. Az előadók arra törekedtek, hogy az elméleti ismereteket gyakorlati tudnivalókkal támaszszák alá, megmutassák a feladatok megoldásának nehézségeit is.

A tanszék és a könyvtár munkatársai közösen leszűrték a speciálkollégium tapasztalatait és kidolgozták az együttműködés továbbfej-

lesztésének módozatait. A speciálkollégium időpontját a jövőben jobban hozzáigazítják majd a tantervhez. A keresési példákat pedig szorosabban kapcsolják a tanszéki kutatási feladatokhoz, tudományos diákköri, szakdolgozati témákhoz. A Veszprémben töltendő időt még jobban kihasználják a tanórákon kívüli, önálló feladatmegoldásokkal. Végül célszerűnek tartják, hogy írott oktatási segédletet is kapjanak a speciálkollégium hallgatói.

A Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola könyvtári tanszékének és a Veszprémi Vegyipari Egyetem Központi Könyvtárának együttműködésében ez csak a kezdeti lépés, melynek remélhetően folytatása is lesz a korszerűen képzett könyvtárosok pályára bocsátása érdekében.

**Dömötör Lajosné dr.
Tokaji Nagy Erzsébet**

Beázott a könyvtár

Mennyivel jobban hangzana, ha friss könyvtárosként a Szolnok megyei Könyvtár bővítéséről, a százhuszonöt éves – kívül patinás, belül rogyadozó – épület megújításáról szólhatnék. De nem tehetem. A régi fenyőgerendák veszedelmesen meghajlanak, a még oly vastag ölomcsövek mind több helyen szétmállanak. Egy ilyen „ókori” vízvezetékcső nyílt szét a januári hidegben, s árasztotta el – szerencsére tiszta vízzel – 14-én, hétfőre virradóra a szolnoki Verseyh Könyvtár legféltebb kincsét: a helytörténeti gyűjteményt.

Szolnok megye könyvtárai nem tekintenek vissza évszázados múltra, a megyei könyvtár is csak nemrég volt ötvenéves... Az állomány ennek megfelelően nem túl sok könyvtári ritkaságot tartalmaz. Kétszeresen nagy tehát a kár, a pénzben ki nem fejezhető *erkölcsi kár*, ha a helyismereti anyagot éri.

1860-ban szállodaként készült el az a klasszicista stílusú épület, amelyben ma a múzeum, a TIT, részben pedig a megyei könyvtár gyűjteménye található. A könyvtár fölött, a második emeleti, tehát a múzeumi részben történt a csőrepedés, s az első emeleten a könyvekre és ránk esőszerűen hullott a „csapadék”.

Dönteni kellett: bezárjuk egy időre a könyvtárat, vagy még összebb húzzuk magunkat. Az utóbbi mellett döntöttünk. Segítségre sietett a múzeum igazgatója, felajánlván egyik kiállításra előkészített helyiségüket.

Csatárláncban megindítottuk tehát a mintegy 20 ezer egységből álló teljesen átázott gyűjtemény áttelepítését. Ezzel 10 órára, a nyitás idejére készen lettünk. Külön dolgozókat bízunk meg az anyag károsodás szerint történő szétválogatásával, szárításával. Szinte restaurálásnak számított az a munka, melyet heteken át végeztek – s még ma is végeznek – a könyvtárosok, nyomdai és kötetzeti dolgozók. Darabonként, illetve laponként nedvszívópapírral, újraáztatással és egyéb módon próbáltuk a sérülések mértékét csökkenteni. A szétázott köteteket, folyóiratokat lassú, óvatos szárítás és tisztítás után kötészetünk újraköti és lepréseli. A munka még folyik, a kár megállapítása úgyszintén. A károsodás mértéke egyébként darabonként változó. Megrongálódott több ezer kézzel írt katalóguscédula; több száz kötet könyv és bekötött folyóirat; a könyvtárra vonatkozó egész fényképgyűjtemény; magnószalagok, filmek; aprónyomtat-

ványok, sajtókivágatok stb. Újrakötésre szorul körülbelül 200 kötetnyi könyv és folyóirat. Olyanok, mint például a *Magyarország Geographiai Szótára 1851-ből*; a *Magyarország helységnévtára I-II. 1926-ból*; *Jász-Nagykunszolnok Vármegye Szabályrendeletei 1895-ből* és *Gorove István: Nyugat. Utazás külföldön 1844-ből*.

A műnyomó papírra készült és megázott könyvek részben vagy teljesen összeragadtak, mert a víz könnyen kioldja a kötőanyagot, amit ez a fajta papír tartalmaz. Harminc-harmincöt a teljesen összeragadt kötetek száma, ezeket újbóli beáztatás után, laponként megszáritva lehet (esetleg!) újrakötni.

Ezekkel a helyismereti dokumentumokkal kapcsolatban megkerestük a hálózat könyvtárait, hogy fölös példányaikból egészítsék ki gyűjteményünket.

A könyvtárra vonatkozó fényképek közül bizonyos számú feltehetően megmenthető; főleg a színes képek károsultak, számuk mintegy 250. Társintézményünk, a Damjanich János Múzeum segítségével egyébként megkezdődtek a fényképanyag restaurálásait is.

Mintegy 15–20 százalékos kárról beszélhetünk (de ebben nincsenek benne az összeragadt kiadványok). A károsodás azt jelenti, hogy a mű olvasható állapotban van, de gyűrött, foltos, szakadt, helyenként szöveghiányos. Több értékes borítót ki kell cserélnünk.

Azt ma még természetesen nem lehet tudni,

hogy a megmentett gyűjteményben (az áztatás, szárítás, átkötés, javítás után) a későbbiekben milyen természetű és mértékű romlás következik, következhet be (penészedés, deformálódás stb).

Nem említettük a megye más helységeiben megjelent kiadványok pusztulását. Ezek beszerzésére, pótlására az intézkedéseket a hálózaton belül megtettük, illetve megteszük. Ugyancsak nem említettük a tápraktárt ért kárt, ahol mintegy 300 kötet könyv, illetve folyóirat ázott el. Rájuk a fenti intézkedések értelemszerűen szintén vonatkoznak.

Az épület természetesen ugyancsak károsult. Ennek nagysága – 22 ezer forint – elenyésző a gyűjteményt ért kárhoz viszonyítva, helyrehozása sem jelent műszakilag-technikailag megoldhatatlan feladatot. Nagyobb, sokkal nagyobb gond az, hogy e sérülések helyrehozásával csak az épület további foltozását érjük el. Megoldást csak az objektum teljes felújítása hozhatna.

Ehhez azonban a könyvtárnak ki kell költöznie – lehetőleg a megyei könyvtár nagyon várt és a tervekben szereplő új épületébe. A beázás is bizonyítja, hogy a helyzet erre rég megérett. Az sem utolsó szempont, hogy az új könyvtár felépítésével a Damjanich Múzeum elhelyezésének gondolja is végleg megoldódna.

Dr. Horváth Károly

a Szolnoki Megyei Könyvtár igazgatója

Kitüntetések

A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa érdemes és eredményes munkásságának elismeréseként *Kellner Bélát*, a kaposvári Palmiro Togliatti Megyei Könyvtár ny. igazgatóját ÁPRILIS NEGYEDIKE ÉRDEMRENDDel tüntette ki.

A művelődési miniszter az 1985. évi országos mezőgazdasági könyvhónap alkalmából, eredményes társadalmi munkájának elismeréseként *Grofcsik Gusztávnénak*, a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium Információs Központ osztályvezető-helyettesének; az 1985. évi nemzetközi nőnap alkalmából, eredményes munkájának elismeréseként *Schmidt Antalnénak*, a Tolna megyei Könyvtár könyv-

tárosának, *Szénásiné Harton Editnek*, a Bácsalmási, illetve *Zoboki Istvánnénak*, a Tiszaalpári Nagyközségi Könyvtár vezetőjének A SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT; *Pinkavölgyi Attilánénak*, a veszprémi Országos Oktatástechnikai Központ könyvtárosának, *Rákóczy Csabánénak*, az Országos Széchényi Könyvtár előadójának, valamint *Sugar Józsefnének*, a Kiskunhalasi Városi Könyvtár könyvtárosának a KIVÁLÓ MUNKÁÉRT kitüntetést adományozta, *Lapis Péternét*, a Mezőtúri Városi Könyvtár módszertani könyvtárosát, továbbá *dr. Varga Lajosnét*, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem könyvtárosát MINSZTERI DICSÉRETben részesítette.

Halálozások. Súlyos veszteségek érték áprilisban a magyar könyvtárügyet: 5-én, rövid szenvedés után, 75. életévében meghalt **Varjas Béla**, az irodalomtudomány doktora, a Magyar Tudományos Akadémia Irodalomtudományi Intézetének ny. osztályvezetője, az Országos Széchényi Könyvtár 1949 és 1957 közötti főigazgatója, egyetemi tanár. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár két halottját gyászolja: 21-én, 73 éves korában szívroham következtében elhunyt **Révész Ferenc**, a munkásmozgalom régi harcosa, az MSZMP Központi Bizottságának tagja, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár nyugalmazott főigazgatója, aki 1956 szeptemberétől 1979-ben történt nyugállományba vonulásáig állt az intézmény élén. A Mező Imre úti temetőben ápr. 29-én helyezték örök nyugalomra. – 13-án rövid, súlyos betegség után, életének 57. évében meghalt **Mátrai Mátyás Béla**, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár főigazgató-helyettese. Őt esztendeje, 1980 óta tevékenykedett a könyvtárban, mostani beosztását megelőzően az MSZMP Budapesti Bizottságának munkatársa volt.

Könyvtárépítési hírek. Ápr. 11-én *Gyuricza László*, az MSZMP Veszprém megyei Bizottságának első titkára szép ünnepség keretében felavatta **Várpalotán** a *Krúdy Gyula Városi Könyvtár új otthonát, amelyet a leendő buszpályaudvar mellett beépülő forgalmi központ egyik négyemeletes épületének földszintjén alakítottak ki 640 m² alapterületen. A régi, 266 m² alapterületű intézményt felváltó, Téka-bútorzattal izlésesen berendezett könyvtárban célszerű elrendezéssel sikerült minden funkciónak helyet teremteni, s az utcáról nyíló, otthonos hangulatot árasztó könyvtár remélhetőleg új olvasókat is fog vonzani a most 3600-as olvasótáborba. Ehhez a városi tanács azzal is hozzájárul, hogy a jelenlegi hét főnyi könyvtárosgárda létszámát júniustól öttel növeli, s az elnökasszony, *Szabó Gáborné* ígérete szerint alapterületét is bővíti abban az*

esetben, ha a könyvtárosok jó munkája következtében szűkké válik majd az épület. Az ünnepség során egyébként a könyvtár igazgatójának, *Neményi Lászlónak* a *Veszprém megyéért* érdemérem arany fokozata kitüntetését nyújtotta át a megyei pártbizottság első titkára. – Ugyancsak a költészet napján avatták fel a Békés megyei nagyközség, **Nagyszénás** könyvtárának új helyre költöztetett felnőtt-részlegét, amelynek elhelyezése a régi iskola épületét alakították át és rendezték be egyebek között az új megyei könyvtár építkezése során leszerelt igen szép olvasótermi galériával is. A gyermek-részleg egy magánházból átkerült a Czabán Samu Művelődési Házba, a felnőtt-részleg volt helyiségébe, s így végeredményben a régi 142 m² helyett 236 m² alapterületen működhet a nagyközségi könyvtár két részlege. Az átalakítások csaknem 1,5 millió forintos költségéből a

helyi tanács 1,2 milliót fedezett, a többi a megyei tanács adta a berendezésre és a fűtés korszerűsítésére. – **Körmend** város *kertvárosi részében*, másfél ezer család olvasási igényeinek kielégítésére új, csaknem 50 m² alapterületű könyvtárat építettek a közelmúltban, a város ötödik fiókkönyvtáraként. A csaknem félmillióba került épület a Nyugat-magyarországi Fazagdasági Kombinátnál előre gyártott, cementkötésű forgácslapjából készült az intézmények, vállalatok szocialista brigádjainak segítségével, sok társadalmi munkával. A háromezer kötetes, 36-féle folyóiratot járató intézményt heti három alkalommal, összesen 14 órában látogathatják az olvasók.

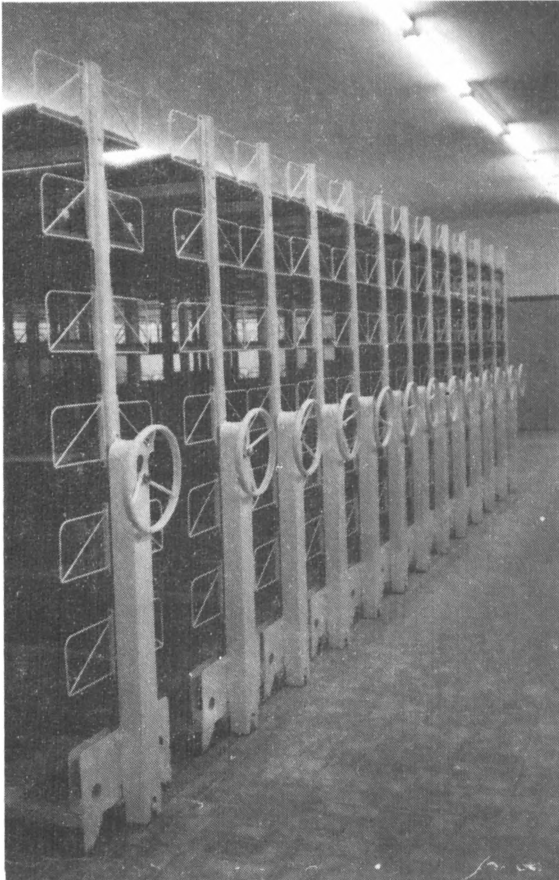

A körmendi fiókkönyvtár (Tóth László felvételei)

Áprilisi értekezleti naptár: 16–19. A szocialista országok orvostudományi tájékoztatási rendszere, a MEDINFORM információs szakszervezetének nemzetközi tanácskozási Budapesti MEDPERIODIK nevű, az orvosi, biológiai folyóiratokat számítógéppel regisztráló bázisszerv szolgáltatásairól és kiadványairól; 19. A Megyei Könyvtárigazgatók Tanácsának ülése a Széchényi Könyvtár Budavári Palotában levő tanácstermében a propagandáról, a videodokumentumok kezeléséről és a 40 óras munkahétről; 23–24. A Szakszervezeti Könyvtárigazgatók Tanácsának ülése Egerben a szakszervezeti könyvtárhálózat jövőjéről. – Országos könyvtárépítési konferencia Szolnokon az OSZK KMK és a Versey Ferenc Megyei Könyvtár rendezésében; 25–27. Tótfalusi-konferencia és -kiállítás Debrecenben a Magyar Tudományos Akadémia, a Magyarországi Református Egyház és a Debreceni Egyetemi Könyvtár rendezésében.

Könyvtára berendezéséhez ajánljuk

**MERABONA
és
TÉKA
típusú bútorainkat,
melyek
IRINGÓ
alvázra szerelve
tömörraktárak
berendezésére is
alkalmasak**

Gyártja: MEZŐGÉPIPARI

SZÖVETKEZETI

KÖZÖS VÁLLALAT, SZANY

Felvilágosítás, berendezési tervek, árajánlat készítése:

CAVALLONI GYÖNGYI

Budapest XI., Szakasits Á. u. 32/a. X. 95. 1119

Telefonüzenet: 663-226

A jövő kultúrája, a kultúra jövője – meg a könyvtár...

Látóköri

Mit várhatunk a jövőtől? Mit vár a jövő tőlünk? Fejlődésünk esélyeit meghatározzák képességeink, szükségleteink, s természetesen az, hogy a valóság makacs tényei mit engednek meg számunkra. Ahhoz, hogy jövőnket megértsük, a jelent kell felmérnünk. A jövőre való felkészülés, a tervezés megalapozottsága a jelen ismeretétől függ.

E gondolatok jegyében tartotta tanácskozá- sát február 12. és 14. között a *III. magyar jövőkutató konferencia* Budapesten, a Műszaki és Természettudományi Egyesületek Szövetségének székházában. A Magyar Tudományos Akadémia jövőkutató bizottsága és a Szervezési és Vezetési Tudományos Társaság által szervezett konferenciát nemzetközi figyelem kísérte. A háromnapos előadás- és vitasorozat rendkívül gazdag problémakört tárgyalt, s az olyan kérdéseken kívül, mint a kultúra szerepe a társadalmi újratermelésben, a természeti erőforrások jövője, az ember és környezete, az értékválság, a demográfia és a település-szerkezet, a gazdasági-műszaki fejlődés nemzetközi összefüggései, elemezte a 80-as, 90-es évek kritikus elágazási pontjait, az előrejelzésekben feltárt lehetőségeket. A hosszú távú előrejelzés és tervezés kockázatos, de szükséges voltára utalt az egyik legsikeresebb, a *Magyarország, 2020.* elnevezésű szekció.

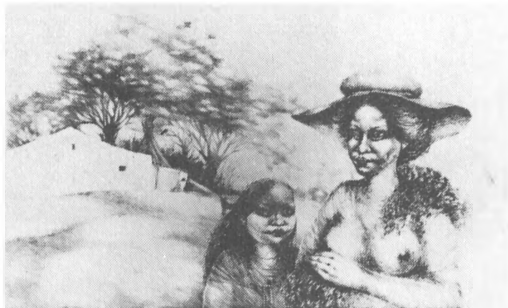
A konferencia védnökei között volt *Szentágothai János, Bognár József, Faluvégi Lajos, Huszár István és Trethon Ferenc.* A tanácskozás létrejötté viszont elsősorban *dr. Kovács Géza* egyetemi tanár érdeme, akit a hazai jövő-kutatás egyik megindítójaként, számos jövő-kutatási könyv szerzőjeként ismernek. Mostani előadása szerint jövőnk egyik kulcskérdése az, hogyan lehet lebontani, áttörni a fejlődést akadályozó korlátokat. Ehhez ismernünk kell a nemzetközi, valamint a közép-kelet-európai fejlődés lehetséges irányait. A létező ellent-

mondásokat csak a folyamatos reform ellensúlyozhatja.

Dr. Koncz Gábor, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem társadalmi és művelődéstervezési osztályának főmunkatársa *A kulturális szféra szerepe a társadalmi újratermelésben* címmel nagyhatású előadást tartott. Részletesen szólt arról a tudásigényről, amely a világgazdasági váltáshoz való alkalmazkodás feltétele lett. A kulturális tervezés feladataként mindenekelőtt azoknak a társadalmi folyamatoknak a feltárását jelölte meg, amelyekből a tudás megőrzésének, újratermelésének, elosztásának speciális intézményrendszere kivált. (Ide kapcsolódnak azok – a könyvtár szerepével foglalkozó – gondolatok, amelyekre cikkünkben még kitérünk.) A közösségteremtés, a helyi önszervezés és döntés fontosságát hangsúlyozta mai helyzetünkben, amikor – szerinte – elpazaroljuk szellemi képességeinket, és nem támogatjuk eléggé az emberi tehetőség húzóerejét.

Enyedi György, a Dunántúli Tudományos Intézet vezetője a magyar településhálózat jövőjéről beszélt. Hangsúlyozta, hogy nagyon fontos a határmenti községek elmaradottságának megszüntetése. Településfejlesztésünk egyik lényeges biztosítója a helyi hatalom, a kívánatos decentralizáció megerősítése.

Agh Attila filozófus, a Magyar Külügyi Intézet tudományos igazgatóhelyettese a nemzetközi összefüggések törvényszerűségeinek felismerését szorgalmazta. Nem vagyunk sziget, folyamatosan figyelünk kell a világ fejlődésfolyamatait. A történelmileg bizonyítottan szükséges társadalmi együttélési forma, a demokrácia kétségkívül nehezebb és bonyolultabb, finomabb döntéshozatalt és türelme- sebb, megértőbb kormányzati magatartást kíván meg, mint a központosított, parancsuralmi irányítás. Mégis – vélekedett szellemesen –

attól, hogy fölfedeztük a demokráciát, nem szükséges, hogy tragikus legyen a világképünk. El kell kerülnünk az egymást blokkoló, kizáró stratégiák csapdáját. Az együttműködése a jövő. A lassú nemzetközi enyhülésre számít, amely szerint 1987-re *világalkalmazkodássá* válik.

Gábor Éva, a Budapesti Műszaki Egyetem docense az egykori „világot megforgató generáció” nevében szólt az értékek válságáról és változásáról. Úgy véli, hogy ennek a nemzedéknek le kell számolnia illúzióival, amelyek jegyében egykor egybemosta a szocializmus képét a kommunizmuséval, s az utóbbit előrehozni vélte a jelenbe. Nem szabad elfelejtenünk azt a lenini tételt – állította –, miszerint a szocializmus megvalósítása egy teljes történelmi korszakot igényel. Meg kell barátkoznunk a permanens reformmal, de tudnunk kell: társadalmi reform nem lehet elméleti kutatás nélkül.

Érdekes egymásra utalások adódtak a konferencián, jelezvén az ellentmondások tényét, de a lehetséges megoldások irányát is. *Vámos Tibor* akadémikus az információtechnika forradalmáról beszélt. A telefonon igénybevehető számítógépes adatbankoktól a módosuló társadalom növekedő felelősségéig tárgyalta a témát, s megemlítette, hogy az ideológiai apparátusnak jobban tudomásul kellene vennie az objektív mozgásokat, igényeket.

Kozma Tamás, az Oktatáskutató Intézet osztályvezetője a társadalmi és az oktatási tervezés gondjairól beszélt. Különös – szólt előadásában –, hogy miközben telefonon akár a tengerentúllal is beszélhetünk, a kistelepülések megyékben – mondjuk Baranyában – a tanulók bejárásának, szállításának égető gondjával kell küszködnünk, és telefonon – ha van – sokszor a megyeközponttal sem tudunk kapcsolatot teremteni. Tovább tágitván a témát, az iskolá-

zottság szerkezetének megváltoztatását sürgette. Magyarországon a múlthoz képest lényegesen megnövekedtek az igények a középfokú oktatás iránt. Ezzel még nem tart lépést a szakmai oktatás, aminek következménye a képzettségi zavar. A jelen helyzet elég súlyos, hiszen az irányított munkaerőpiac nem gyakorol hatást a pályaválasztásra. Mégis – a derűlátó elképzelések szerint –, ha a szükséges szerkezeti változtatásokhoz már holnap hozzálátnánk, 2020-ban gyermekeink unokái már egy, az igényeket kielégítő, az életnek jobban megfelelő iskolarendszerbe kerülnének. Ennek eléréséhez a hetvenes évek sokat emlegetett, de a gyakorlatba át nem ment célkitűzéseit kell megvalósítani. Tudomásul kell vennünk azt is, hogy a felsőoktatást is szélesíteni kell, hiszen az intézményeibe való bekerülés már ma is tömeges igény és társadalmi szükséglet.

Jövőtervezés – a könyvtárból nézve

A jövőkutató konferencia ugyan nem kezelte külön témaként a könyvtárak ügyét, mégis minduntalan utalt a könyvtárra, mint az információtárolás, -szétosztás és az intenzív tudományos fejlesztés egyik alapjára, amely nyilvánvalóan maga is változni kényszerül a változó korban.

Könyvtárra a legtávolabbi jövőben is szükség lesz, de a jól hasznosítható új igényektől kezdve egészen az alkalmi divatáramlatokig sok kihívás éri majd ezt az intézményt is. Jelenleg az információk tárolása (adatbankok, számítógépesítés) s a képes, illetve hangos anyagok rögzítése, valamint mindezek szétszűrgzése a közvetlenül előttünk álló feladat – volt az egyik vélemény. Mások szerint – elismerve az audiovizuális-kibernetikus fejlesztés szükségességét – mégsem ez volna az első lépés, hanem a *közösségi művelődés* funkcióinak megerősítése, vagyis a könyvtár fokozottabb bekapcsolása a helyi kultúrába – és döntéseibe. Azaz: mit sem ér a civilizációs színvonal emelése, ha az emberek nagyobbik része egyrészt képzetlensége miatt nem tud élni ezzel a lehetőséggel, másrészt ha az adott helyi hatalom nem engedi meg a hasznosítást. Általánosítva és összefoglalva ezt a kérdéskört, a kulturális tervezés egyik szakértője, *dr. Koncz Gábor* az információgondozás alapkérdéseként említette a könyvtárak ügyét. A politikailag érett, felelősséggel működő művelő-

désirányítás egyértelműen a demokratizálódás eszközeként hasznosíthatja az információterjesztés bázishelyeit. *Az információ termelése, megőrzése hatalmi tényező: meghatározza az újratermelés egészében betöltött szerepet, az újratermelési esélyeket* – mondta. A konferenciához kapcsolódó klub-beszélgetésekben nem véletlenül utaltak erre az állításra azok a hozzászólók, akik a Népművelési Intézet – *Beke Pál* munkacsoportja által vezetett – kísérleti művelődési otthonaiból vették a könyvtárhasználat és a közösségi művelődés előremutató példáit.

A Beke Pál-féle közösségi művelődési felfogás nem új – viszont időszerű! Az évtizedekkel korábban működött Veres Péter-i olvasókörök, falusi és gyári olvasóegyletek, gyári munkások vagy vidéki lelkészek által létrehozott, kisugárzó szellemi központtá vált könyvtárak, egyesületek mai utódai a közösségi társadalom, a szocializmus korszakában is korszerű formában szolgálhatják az országos érdekeket. Elsősorban az értékek közzétételével. Ennek a művelődési gondolatnak a közügyekig ívelő híd-szerépét világította meg szellemes példájával Koncz Gábor *„Művelődés Háza, Sárospatak”* című korábbi történelmi elemzésében: *„...Valamikor két szomszédos fiatal husángot egymásba csavartak, ahogyan a drót végeit szokás összesodorni. Idővel egymásba nőtt a két fa, közös, egy törzset nevelt... Amikor az iskolakert az állami erdészet kezelésébe került, szabálytalannak minősítették a kétlábú fát a szemlén, és kivágatták. Sárospatak történelmét tanulmányozva nekem a kétlábú fa a pólusok (a politikai és a művelődési) összefonódottságának jelképévé vált. Kivágottságával is. Azt üzeni, hogy akkor virágzik a város, ha a két pólus közelit vagy összefonódik.”*

A közemberré, a felelős állampolgárrá nevelést éppen a könyvtárak, a könyvterjesztés és -használat révén segíthetik az iskolák és a művelődési otthonok, fejtette ki a Művelődéskutató Intézet egyik – pedagógiai kísérleteket vezető – munkatársa. Mint azt a Hazafias Népfront Olvasó népert munkabizottságában s a reformkísérletekben évtizede hangoztatjuk, a tanulók ön- és valóságismerete, önállósága ugrásszerűen megnőtt azokban az iskolákban, ahol a szabadpolcos rendszerrel, a nyitott iskolakönyvtárakkal *a gyerekek kezébe adtuk az önképzés eszközeit*. A jövőtervezést jobban segítené a napjainkban megfogalmazott – majd a társadalmi vitákon átalakításra „ítélt” – oktatási törvény azáltal is, hogy végre kötelezővé tenné valamennyi iskolában az *iskolakönyvtár*

létesítését. Ez nyilvánvalóan csak egészen apró lépés az önálló felnőtt személyiség kialakulása felé, az önálló tanulás és a nagyobb önkontroll azonban egyértelműen a társadalmi beilleszkedés, társadalmi lényé válás előkészítője. Koncz Gábor tanulmánya ezt a következő módon összegezte: *„Az alkalmazkodás új mechanizmusait kell kialakítani. Minél kevésbé képes valaki ellenőrzést gyakorolni saját sorsa felett, annál nagyobb a valószínűsége annak, hogy az ellenőrzést mások fogják gyakorolni ő felette. Az életmódok közötti döntő különbség a belátható jövőben egyre inkább azon fog megfordulni, hogy részeseik mennyire fognak rendelkezni a várható változásokkal együtt járó személyes és kollektív átmenetek által támasztott szabályozási problémák megoldásának aktív – nem csupán reprodukív – képességével, ezt pedig döntően viszonyaik kulturális teljesítőképessége és irányultsága határozza meg.”*

A jövőkutatási konferencia bizakodó végki-csengéssel zárult. A kutatás és a tervezés felelősségét és reményeit Németh László gondolatában találta meg az egyik előadó: *„Ha a legnagyobb lehetőségek mellé szegődünk bábaul – maga a feladat segít és véd bennünket.”*

A prognosztika tudománya a mindenkori jelen valóságából kiinduló s az életünket szolgáló jó döntések eszközeként mutatkozott be ezen a tanácskozáson. Tanulságai hasznosíthatók nemcsak a holnap, hanem a ma számára is. Hiszen mindannyiunkra érvényes *Dienes Valéria* filozofikus figyelmeztetése: *Múltunk része jelenünknek. A jelen nem más, mint a jövőendő múltja...*

Deme Tamás

Az ihletforrások vidékén – Nagy László nyomában

Kísérletnek nem tanulság nélkül való: tessék megkérdezni ötven mai tizenévest – akár városban, akár falun –, mit jelentenek ezek a szavak: bölcső, kaláka, regölés. Jó, ha néhányan tudják. Maradjunk a bölcsőnél. Az egyik legnagyobb magyar vers, a *Szózat* első strófájában olvassuk: „Bölcsőd az s majdan sírod is...” Ady költemény címébe emeli a kifejezést: *Séta bölcsőhelyem körül*. Nagy László ön-életrajzában mondja: „Bölcsős koromban...” Érti-e a magyar költészetet Vörösmartytól Adyn át Nagy Lászlóig és tovább, aki nem ismeri a szó jelentését? Igen, ma már – az áramvonalas babakocsik korában – annak megértésére, hogy mit jelent a bölcső, miféle alkalmatosság, milyen formájú és rendeltetésű bütordarab, a néprajzi múzeumba kell ellátogatni, és ott, a kiállított tárgyak között kell megnézni.

És a sor folytatható. Hogy Nagy László költészeténél maradjunk: mit jelent a zsendárzsebkendő, a palatábla, a kovács, a zablá? Mit jelent a csósz, a fékszár, a csorda? Csupa magyar szó, valamennyi használatból kikopott tárgyak, eltűnt fogalmak jelölésére szolgál. Először a tárgy, a foglalkozás vész el. Majd a fogalom is kikopik a használatból: az aktív szó passzív nyelvi ismeretű szegényedik. A folyamat következő állomása, amikor már a szót sem használjuk, és a jelentését sem ismerjük. Talán távolról rémlik: igen, ez magyar szó, elsüllyedt nyelvemlék, de tartalma érintetlenül hagy.

S gondoljuk meg: mindez jóformán a tegnapi keletkezett irodalmi alkotások megértésével kapcsolatban fölvetődő nyelvi probléma! Nem Árpád-kori oklevelek, szórványemlékek megfejtéséről van szó, hanem Vörösmarty, Ady, Nagy László műveinek a befogadásáról.

Nagy László költői gondolatainak megértéséhez elemi föltétel az általa használt nyelv,

szókincs és mondatfűzés ismerete. Talán ő az utolsó nagy magyar költő, aki beleszületett és gyermekkorában benne élt a múlt paraszti életformájában. Azok az élettények, élménytartalmak, amelyeket megismert és költészetébe emelt, az utána született költők számára már átélhetetlenek, megismerhetetlenek. Őt valóban bölcsőben ringatták, ő palatáblára írt és rajzolt, leste a falusi kovács műhelyében a fölszálló szikrákat, a határban csószkodott, és kedvenc ménjének zabláját felnőttként is megbecsülte: városi lakásában ablakának kilincsére függesztette.

Nagy László a mítosz szintjén élte meg a múlt paraszti életét, és nem könyvből, múzeumból tanulta. Ismerte hagyományos formáit, és tanúja volt lassú pusztulásának, elmúlásának. Tudta, hogy a változás szükségszerű, de azt is mélyen átélte, hogy minden változás morális és humánus értékek elvesztésével jár együtt. Költői magatartása kettős, költészetének alaphangja tragikus. S mivel alapélménye nemcsak sajátosan magyar probléma, hanem a huszadik századi közép- és kelet-európai társadalmakban általános jelenség, ezért válhatott költészete egyetemes értékűvé.

A kezdet

Nagy László 1925. július 17-én – a családi hagyomány szerint 14-én – született Felsőiskázon. Fényes Elek 1851-ben a *Magyarország geographiai szótárában* ezt írja: „Iszkász [így!] (Felső), magyar falu, Veszprém vármegyében, 303 katolikus lakossal s parochiális szentegyházzal. Földesura a kegyes alapítvány.” Amikor Nagy László tízéves, a *Pesti Hírlap Lexikona* ezt közli a faluról: „kisközség, Veszprém vármegye, devecseri járás, 318 lakos, vasútállomás Kerta, utolsó posta és táviró Középisz-

A. Tóth Sándor rajza Nagy Lászlóról

káz.” Vagyis eredetileg három Iszkáz volt: Alsó-, Felső- és Középiszkáz. A három falut 1947-ben Iszkáz néven egyesítették. Fényes Elek könyvétől Nagy László születéséig háromnegyed század telt el. Ennyi idő alatt nemcsak a falu lélekszáma nem változott, de a vasúttól, a fontos közlekedési utaktól távol fekvő községben a gazdálkodás, a paraszti életmód és szokásvilág is jóformán ugyanaz maradt.

Apja, Nagy Béla harmincnégy éves volt, amikor feleségül vette – „héjagyorsasággal ragadta magához” – a tizenhét éves Vas Erzsébetet. Amikor a költő megszületik, már van egy nővére, Izabella. Az apa húsz-huszonöt holdon gazdálkodik, ehhez bankhitelre még őt holdat szerez a dobra került Apponyi-birtokból. De beüt a gazdasági válság, és az adósságot, a kamatokat húsz éven át hurcolja. Ért a földhöz, a gazdasághoz; lovakat, teheneket, disznókat tart. Nem szegények, de a népes család eltartása, a gyerekek taníttatása nem kis gond. A költő tizenhárom éves koráig – s a nyári vakációkban később is – a falusi gyermekek megszokott, hagyományos életét éli.

Önéletrajzi visszaemlékezésében írja: „Házunk szélső ház, a falutól kissé távol... Távoli körben dombok, erdők, hegyek. Nyugaton a

Ság és Kemenesalja, keleten a Somló és a Bakony. Tíz esztendeig futkostam itt, utánozva embert, állatot, madarat. Fogamra véve a játékszabolát még büszke is voltam, hogy szám erejével hurcolom pajtásaimat. Ha már ló, legyen tüzes. Fészket raktam az öreg fákra, kőtövéket költögettem. Egyik fáról a másikra a koronán egyetlen ágacska irgalmával is átlenyúltem. Éltem a félvad életet, nehezen törtem be az iskolában. A fegyelmet tán azért túrtem, mert nagy volt bennem a kíváncsiság. A »mester« keze alatt nem tűntem ki a többi közül, csak szép- és helyesírásban meg rajzban... Iskolából sokszor kikért apám, például, ha a malacokat szoktattuk a községi kondához. Ilyenkor én futkostam a kanász helyett. Mikor a kiscsík először ment anyjával a mezőre, én kísérgettem. A pásztorkodás kitöltötte egész nyaramat. Ősszel a délutánok is ezzel teltek a havasesőig. Szép és kegyetlen sors volt a pásztorkodás. Hőben, hidegben, szélben, esőben mennem kellett. Egyszer a kiskutya elhurcolta egyik cipőmet, sokáig nem leltük. Meztelül kellett járnom az őszi sarat és poccsátakat. A pásztorkodás külön iskola volt. Óra nélkül is megmondtuk az időt, megismertük a füvet, virágokat, játszottuk az ősi játékokat: medvézést, hatludazást, kurtázást meg a zsványozást. Simi vezérnek neveztek ki. Kigyófejű ostort fontunk, s kötöttünk parittyát. Az ostorokra fölakasztottuk egymást játszásibul. Kegyetlenül birkóztunk. Átestünk sok-sok próbán...”

Nagy László születése után két évre ismét lánytestvére – Mária – születik. A család negyedik, legkisebb, későn sarjadt gyermeke István, aki tizenhárom évvel fiatalabb bátyjánál. Ugyancsak írói tehetséggel születik, s amikor első munkái megjelennek, a bátyjától való megkülönböztetés céljából az *Agh István* írói nevet veszi fel. Agh István maga is kitűnő költő, és igen érzékeny szépprózai munkái, esszéi jelennek meg. Az Erzserszinű Magyarországi könyvsorozatban publikált *Üres bölcsőnk járása* című könyvében írja: „Szülőföldem, Iszkáz határában, a Rét-dombon, voltaképpen a falu talapzatán, a kertek alatt elneveztem egy jelzőkövet a Világ Közepének. Most erre a kőre állok gondolatban, olyan elhatározással és önbizalommal, hogy kezembe zászló is illelnek” – kezdi a könyvet, majd gyerekkori emléket idézi: „A rét befagyott vadvizein korcsolyáztunk. Az lett a jég királya, aki a legjobban tudta; a megcsodált vaskorcsolyás sem lehetett első, ha sokat bukott. Pedig azok a fakorcsolya-

lyák! Akácfa hasáb élére feszített drótjaikkal nem adtak alkalmat trükkökre, csak száguldani lehetett rajtuk, »axelünk« egy hirtelen fordulat volt a jég szélén...»

Szemlélődését, körbepillantását így folytatja: „Keletnek fordultam a Világ Közepéről. Arra a kövesútra gondolok, amely innen is jól belátható. Csöpp koromban fenyőfacimeres szélső házunktól mintha tovább sem vezetett volna az az út. Aztán világgá mentem gyalog a Harasztra, ebbe a bokros, vizes agyagbányába. Ott volt a legszebb a tavasz, föléledtek a vízből a békák. Oda járt már első itthoni napján is a gólya. Gőtéket gyűjtöttem, hidrákon tanulmányoztam az élőlények földarabolásból való megújulását. Tízéves szeretőmmel ott szerettem volna találkozni a keresztnél, s vele menni a békákhoz meg mindenféle véglényekhez. Tovább a falu túlsó oldalára, nyárfásaink alá...»

Hátrafordulva kövemen, alkonyatban meg látom hosszú árnyamat. Pontosan a Somló csúcsára mutatja az irányt. Ahogy nyugszik a nap, alulról kigyújtja a préházak ablakait, ettől a várrom még feketébb lesz. A testvérem festette olajképet odatámasztom a hegykút vályújához: szüret, muzsikás cigányokkal, Zsiga föltúrt gatyában, mezitláb tapossa a kádban a szőlőt, a kis Erzszi bámulja a vialmat, lába meggörcbült a csodálkozástól...»

Iskolák után

Nagy László tizenhárom éves korában, 1938 őszén Pápara kerül, beiratkozik a Zimmermann utcai polgári iskolába. Az alsó két osztályt magánúton, a felső két osztályt rendes tanulóként végzi. Öccsével, nővéreivel anyai nagyanyja felügyelete alatt a Zöldfa utca 20. szám alatti ház egyik udvari szobájában lakik. A polgári iskola befejezése után a pápai református kollégium kereskedelmi iskolájának lesz a tanulója. A gimnázium helyett azért választja ezt az iskolát, mert korábban nem tanult latint, s a négy év anyagából különbözeti vizsgát kellene tennie. 1945-ben érettségizik. Egy évig otthon marad, apjának segít a gazdaságban, sokat olvas, rajzol, fest és verseket ír.

1946 végén Budapestre megy. Huszonegy éves. Előbb az Iparművészeti Főiskolára iratkozik be, majd a következő év szeptemberében a Képzőművészeti Főiskola rajz szakán folytatja tanulmányait. Népi kollégiumokban lakik, előbb a Damjanich utcai, majd a Dózsa

György úti, aztán az Andrassy úti, végül a Bajza utcai kollégiumban. 1948 őszén ismét főiskolát, illetve egyetemet változtat: beiratkozik a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának első évfolyamára. Előbb a magyar irodalom-szociológia-filozófia szakon tanul, majd a második félévben az orosz szakon folytatja tanulmányait.

Ez az az idő, amikor Nagy Lászlóval – anélkül, hogy megismerkedtünk volna – találkoztam. Magam is 1948 őszén kezdtem meg tanulmányaimat a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán a magyar-történelem szakon. Az öt év korkülönbség Nagy László gyerekkori betegségéből, elemi iskolai osztályismétléseiből és a képzőművészeti tanulmányok kedvéért tett kerülőutakból adódik. Az irodalmi, a nyelvészeti, a filozófiai előadásokat egy féléven át közösen hallgattuk. Előkeresem egyetemi leckekönyvemet, ott látom, hogy az elsőéveseknek nyelvéstetét *Pais Dezső*, irodalmat *Waldapfel József*, szociológiát *Szalai Sándor*, filozófiát *Fogarasi Béla* adott elő. Magam is emlékezem a jelenetre, amit Nagy László önéletrajzában elbeszél: „Az egyetemen a Csokonai-előadáson elaludtam. Waldapfel professzor fölrázott: »Az én poézisom természetéről beszélünk!« Ijedelmemben mondani kezdtem: »Mások siralmas énekekkel / Bőgettessék az oboát / És holmi gyász-trenódiát / Rikassanak jajos versekkel.« Alhat tovább, kolléga, mondta.»

Később költészetéről többször írtam, és személyesen is megismerkedtünk. Főként írószövetségi tanácskozásokon, szerkesztőségekben találkoztunk. Jól emlékszem 1971-es pécsi látogatására. A tanárképző főiskola kollégiumának volt a vendége. Az író-olvasó találkozót a kollégium legfelső emeletének egyik termébe hirdették. Nagy Lászlóra sokáig kellett várni. A kollégium liftje csak meghatározott nap-szakban működött, s a liftet ezen a délután a bottal, nehezen járó költő kedvéért se nyitották ki. Hiába keresték a portást, a kulcs nem került elő, és a költőnek gyalog kellett az ötödik emeletre fölkapaszkodnia. Költészetét *Czine Mihály* méltatta, utána verseiből olvasott föl Nagy László. A *Mikrokozmosz* füzetek sorozatában akkor jelent meg *Ég és föld* című oratóriuma. Ezt dedikálta lányomnak.

Utoljára 1977 őszén láttam. A Magyar Írók Szövetsége Ady Endre születésének századik évfordulóján, október 10-től 12-ig rendezte meg a *IV. nemzetközi költőtalálkozót* a budai várban, a Magyar Tudományos Akadémia

kongresszusi termében. A találkozó központi gondolata Ady költészetének honi időszerűsége és világirodalmi kisugárzása volt. A tanácskozáson Nagy László is részt vett, a szünetekben fáradt alakja, kék bársonyöltönye, szomorú, sápadt arca hol itt, hol ott bukkant föl. Kezet fogott régi ismerőseivel, barátaival, s elbeszélgetett a tanácskozáson megjelent, ritkábban látható, vidéken élő írókkal, az országhatáron túlról érkezett költőtársakkal, *Kányádi Sándorral*, *Fehér Ferenc*cel, verseinek avatott bolgár és finn fordítójával, *Nino Nikolov*val és *Anna-Majja Raartilával*. Egy fiatal pécsi képzőművész munkáira hívtam föl a figyelmét. Mondta, küldje el a rajzait az Élet és Irodalomhoz, bár azt is jelezte, hogy már nem vesz részt a lapnál a képszerkesztő munkában. A találkozó hangulatára ráült *Kormos István* halálhíre. Nagy Lászlót mélyen érintette, talán legkedvesebb költőbarátját veszítette el. Erdélyben kétszer jártak együtt. Kormos kérdéseire válaszolt a tévé kamerái előtt a portréfilmben. Nem sokkal előbb vidám hangulatú verses „hódolatot” írt a kártyában-nőben szerencsés, versben-játékban győztes, varázslatosan tiszta szívű költőhöz.

A nemzetközi költőtalálkozó után, október 19-én a magyar költők nevében Nagy László búcsúztatja két évvel idősebb barátját a Farkasréti temetőben.

Ekkor már sajtó alá rendezte, és átadta a kiadónak *Jönnek a harangok értem* című – félelmetes és baljós című! – verseskötetét. A könyv megjelenését azonban nem érte meg. 1978. január 30-án reggel, Budapesten, élete ötvenharmadik évében váratlanul meghalt.

Nyomozás

A költő halála után három évre *Illés Endre*, a Szépirodalmi Könyvkiadó igazgatója bizalmából lehetőségem nyílt arra, hogy az *Arcok és vallomások* sorozatban, mintegy tíz ív terjedelemben könyvet írjak Nagy Lászlóról. A könyv célja, műfaja: pályarajz, portré a költőről. A munka irodalomtörténeti és alkotáslélektani módszereket egyaránt megkívánt, s mindemellett még tekintettel kellett lennie poétikai, költészettani kérdésekre is. Mivel mind ez ideig ehhez hasonló, összefoglaló jellegű könyv nem jelent meg róla, a gyökereknél kellett kezdeni a vizsgálódást. Versein kívül csak a *Kiss Ferenc* által szerkesztett kötetet, a prózai írásaiból összeállított *Adok nektek*

aranyvesszőt vehettem a kezembe. Vagyis a leg-
elemibb életrajzi adatokat is föl kellett tární,
biográfusnak és bibliográfusnak kellett lenni,
a versek első megjelenési helyét ki kellett kutatni,
a kötetek kritikai visszhangját, az életmű
befogadásának folyamatát a lapokban és a folyóiratokban
nyomon kellett követni.

Kezdjük hát az ifjúkornál, gyerünk a helyszínrre! – fogalmaztam meg a magam számára az első kívánságot. Munkámhoz, az utazás előkészítéséhez, lebonyolításához a legtöbb segítséget könyvtárosoktól, a Veszprém megyei Könyvtár munkatársától, *Balogh Ferenc*nétől, a muzeológus *Harmath Istvántól* és *Huszár János* pápai vezető szakfelügyelőtől kaptam. 1980 őszén az ő kalauzolásukkal jártam be Nagy László élete első két évtizedének a színhelyeit.

Térben és időben visszafelé haladva, egyre szűkülő koncentrikus körökben derítettem föl a költő életének Veszprém megyei éveit. A kutatást, az irodalomtörténeti „nyomozást” Pápan kezdtük. Először megkerestük a pápai református kollégium kereskedelmi középiskolájának az iratait. A kereskedelmi tagozat osztálytermei a kollégium épületében, a Széchenyi tér és a Jókai utca sarkán voltak. Az iskola jogutóda ma a pápai Jókai Mór közgazdasági szakközépiskola (Felszabadulás u. 45. sz.). Itt őrzik a hajdani, kézzel írott iskolai anyakönyveket, az 1945. július 9–10-én szóbeli érettségi vizsgát tett tanulók iratait. A háborús idők miatt szabályos nyomtatványok helyett cérnával összefűzött, négyzetkockás ívpapírból összeszerkesztett jegyzőkönyveket használtak. Az érettségi anyakönyvben Nagy László a 13-as számot viseli. Az iratokból tudjuk, hogy végleges osztályzata „érett”, s az érettségien csak magyar nyelv- és irodalomból kapott jeles érdemjegyet. Innen tudjuk azt is, hogy a szóbeli vizsgán magyar irodalomból először *Kazinczyról*, majd *Babits*, *Kosztolányi* és *Juhász Gyula* költészetéről kellett beszélnie.

Az 1921-ben épült, Zimmermann utcai „ál-lamilag segélyezett római katolikus polgári fiúiskolában” ma óvoda működik. Iratokat itt nem találtunk. A Nagy László polgári iskolai tanulmányairól hirt adó hajdani nyomtatott értesítőket a református kollégium – ma is egyházi kezelésben működő – könyvtárában leltük meg. Ezekből rekonstruálható, hogy mikor volt a költő magán-, mikor rendes tanuló. A polgári iskola négy osztályát három év alatt végezte el. (A második osztályos magánvizsgán először megbukott, a negyedik osztályban viszont *vastagbetűs*, azaz jeles lett.)

A kisdíák pápai szállása, a Zöldfa (ma Világos) utca 20. szám alatti ház ma is áll. A házban több lakás volt, a szülők az egyik udvari szobát bérelték. A ház mai lakói emlékeznek, hogy a költő a hatvanas évek végén, a hetvenes évek elején meglátogatta a házat, fényképeket készített, s megkérte őket, tegyék a sóprút az ajtó mellé, mert az ő idejében ott szokott állni.

A felsőiskolai elemi iskola épülete a falu közepén, a templom mellett található. A faluban iskola ma már nincs, az épületben óvoda működik. A felsőiskolai római katolikus felekezeti népiskola iratait a szomszédos faluban, a kertai általános iskolában őrzik. Az iratok eléggé rendetlenül hevernek egy szekrény alján. Némi keresgélés után megtaláljuk a harmincas évek anyakönyveit, amelyekből kiderül, hogy Nagy Lászlót hatéves korában, 1931 őszén iratták be a helyi elemi iskolába. Az osztatlan iskolában hat osztály, ötven-hatvan gyerek jár együtt. A mestert *Kiss Jenő*nek hívják. Az első négy osztályt zökkenő nélkül végzi el. A negyedik elemi után, 1935 nyarán történik vele a szomorú eset: a réten, őrzés közben nagy láz, majd hideglelés tör rá. Orvost kell hívni, majd Pestre, a Verebély-klinikára kerül. A diagnózis: csontvelőgyulladás. A lábát nem kell levágni, de megoperálják, s élete végéig bottal, járógéppel jár. A tragikus betegség nyomai az iskolai iratokban is nyomon követhetők. 1935 szeptemberében elkezdi ugyan az ötödik osztályt, de a tanévet nem tudja befejezni, a tanév végén Kiss Jenő azt írja az anyakönyvbe: „Betegség miatt nem osztályozható.” 1936 szeptemberében újra beül az iskolapadba, de a tanév végén ismét ez kerül a bizonyítványába: „Betegség miatt nem osztályozható.” 1937 szeptemberében harmadszor rugaszkodik neki az iskolának. Végre 1938 júniusában bizonyítványt kap az ötödik elemi iskolai osztály elvégzéséről. A tanító kézzel írt, kalligrafikus betűi egy kisdíák fájdalmát, ropant erőfeszítéseit, szorongását és halálfélelmet takarják...

Akár a koncentrikus körökből építkező, a szülőház körül mozgó Ady-vers, a *Séta bölcsőhelyem körül*, a mi utunk is a költő szülőházánál ér véget.

Az L alakú, zsindellyel fődött, öt ablakával az utcára néző „hajtott ház” a falu utolsó házától kissé távolabb, a Kiscsosz felé vezető egyenes út jobb oldalán áll. A költő édesapja, Nagy Béla 1969-ben halt meg, a felsőiskolai temetőben pihen, a templom mögött. Édesanyja egy ideig a házban marad, egyedül él, de nehezen

viseli el a magányt, ezért rövidesen beköltözik a faluba, védettebb helyre. A magára hagyott ház romlik, pusztul, egy-egy mozdítható tárgynak is lába kél. 1974-ben a szülőföldjére látogató költő már a pusztuló házat látja. 1980 őszén még fájdalmasabb kép fogad bennünket. A tömésfalú, sárból vert házat a „Zöld huzat”, az enyészet vette birtokba. A kocsiszín, az istálló, az ólak, a pajta üresen árválkodik. Az udvart a fű fölverte.

Velünk csaknem egyidőben érkezik a ház elé a Veszprém megyei Tanács elnöke és kísérete. Azt mérlegelik, mit lehetne tenni az épület megmentéséért, irodalmi emlékhellyé alakításáért. – Valóságos kúria ez a ház – mondja a deputáció egyik tagja, és kezébe vesz egy földön heverő díszes lószerszámot.

Utolsó állomásunk Devecser. Az anya, Vas Erzsébet itt él idősebbik lányával és annak családjával. Erzsike néni megmutatja Lackó fia leveleit és utolsó karácsonyi rajzos üdvözlétét, a csupa zölddel és arannyal festett három betlehemi pásztort. – A Laci nagyon jó gyerek volt... Meg olyan eleven is... Mindig szeretett fára mászni... – mondja. Kimegyünk a ház elé, az udvarra, és Harmath István lefényképez bennünket.

Utóélet

1981 nyarán készültem el a pályakép megírásával. A könyv 1983 tavaszán jelent meg. Rajtam kívül álló okok miatt képek, fotók nélkül, *Urai Erika* szép címlapjával, a borító hátoldalán *Molnár Edit* fényképével, mégis örömmel vettem kézbe a könyvet. A Veszprém megyei könyvtárosok ismét jelentkeztek: íróolvasó találkozóra hívtak a megyébe, Nagy László szülőföldjére, költészetének forrásvidékére, az anyaggyűjtés, a közös utazás színhelyére, Pápára, Kertára, Devecserbe, Ajkára. Akkor már hírlett, hogy összefogott a közösség a szülőház megmentésére, s Ágh István terveinek, javaslatainak figyelembevételével irodalmi múzeumot és vendégszobát rendeznek be a falak között. A munka azonban nem ment könnyen. Nemcsak pénzre volt szükség, de a közömbösséggel, a legyintőkkel, az ellenszorkolókkal, a „minek egy újabb irodalmi múzeum?”, „inkább óvodát építsenek”-féle akadémikus kérdésekkel-nézetekkel is meg kellett küzdeni.

Jól emlékszem például a kertai iskolában hirdetett rendhagyó irodalomórára. Ez volt a

A költő szülőháza, ma irodalmi emlékmúzeum

hely, ahol két évvel korábban olyan nehezen kerültek elő a felsőiskolai elemi népiskola anyakönyvei a poros, lomos szekrényekből. A gyerekeknek csillogott a szemük, Nagy László-verseket mondtak értelmesen, szépen, a pedagógusok is kedvesek voltak, sok mindent kérdeztek, csak éppen az iskola igazgatójával nem sikerült kezét fogni. „Éppen fontos látogatója van: szakfelügyelő” – ért el hozzám a magyarázkodó üzenet.

De az igazán emlékezetes a devecseri találkozó volt. Abban a könyvtárban, ahol néhány éve még *Berek Kati* mondta a *Menyegzőt* a költő jelenlétében... Már jócskán benne voltunk a beszélgetésben, amikor a széksorok között megláttam a költő édesanyját. Könyv írójának, író-olvasó találkozók résztvevőjének ritkán adódik ilyen pillanat. Próbáltam magamnak megfogalmazni a helyzet kivételességét, egyszeri varázsát: „Képzeld el, mit érezhetett az ember, akinek – mondjuk – 1924-ben, Ady halála után öt évvel, az akkor még élő Pásztor Mária jelenlétében kellett volna beszélnie költőfiáról?” Hát valami hasonlót éreztem én is ott, a devecseri könyvtárban, 1983 nyarán...

A szülőföld arra törekszik, hogy méltó módon ápolja a költő emlékét. Halála után a devecseri könyvtár *Fery Antal* grafikussal ex librist tervezet. 1980 áprilisában Ajkán fölállítják *Vigh Tamás* alkotását, aki szoborban fogalmazta újra a költő arcvonásait. A pápai iskolában elevenen él Nagy László neve...

És 1984 tavaszán, a költészet napja előtt egy nappal sor került a hajdani szülőházból kialakított Nagy László-emlékház fölavatására. Szerencsés véletlen, hogy az emlékház kiállítását ugyanaz a *Gyuricza László*, Veszprém megye tanácselnöke nyitotta meg, akivel annak idején a lakatlan, üres, romló szülőház előtt találkoztam, s aki akkor még csak azt latolgat-

hatta, hogy sorsára hagyják-e vagy megmentésük az épületet. A költőtársak nevében *Csoóri Sándor* emlékezett Nagy Lászlóra. S mivel az emlékház avatása egyben a költészet napja rendezvénysorozatának megnyitója volt, az írószövetség elnöke, *Hubay Miklós* József Attiláról beszélt. A beszédek között *Berek Kati* a *Menyegzőt* mondta el, népzenei együttesek megzenésített Nagy László-verseket adtak elő.

Az országos ünnepségre több ezren gyűltek össze. Ott volt a költő édesanyja, ott voltak testvérei, ott volt a költő özvegye, fia, ott voltak barátai, tisztelői, a különféle társadalmi intézmények és testületek vezetői, eljöttek a bolgár város, Szmoljan képviselői, akik már korábban díszpolgárrá választották Nagy Lászlót, majd utcát neveztek el róla, és emléke őrzésére múzeumot rendeztek be.

Az épületet részben visszaállították eredeti állapotába, részben múzeumi-kiállítási enteriőrre alakították át, részben állandó ott-tartózkodásra alkalmas vendégszobát rendeztek be. A déli szoba csaknem olyan, mint régen: a család életét tükrözi. A hajdani konyhában az üvegvitrinek alatt látható tárgyak a költő munkásságát idézik. A kocsiszín helyén épült részt a szmoljaniak rendezték be bolgár népművészeti emlékekkel. A külső falakra két dombormű, *Orosz János* és *Szilágyi Bernadett* munkája került. Ebben a környezetben különleges hangsúlyt kapnak a költő szavai: „... Ad életet a nemlét, / nevel, mint egyetlenjét, / erős csont-almamater. / S kitűnik származásom, / e láthatatlan kráter / fölött ha földvirágzom.”

Az emlékház megnyitására a Veszprém megyei Könyvtár – *Balogh Ferencné* szerkesztésében – tartalmas könyvet jelentetett meg. Az *Égi s földi virágzás tükré* a Nagy Lászlóról szóló írásokból, a kortársak emlékezéseiből közöl jól elrendezett válogatást. A könyvet – valódi könyvtárosi munka – gondosan összeállított válogató bibliográfia egészíti ki. Ebből tudjuk, hogy 1984-ig nem kevesebb, mint nyolcvankét verset írtak Nagy Lászlóról és hozzá.

Van tehát már Nagy László-emlékház Iszákazon, helyreállították a szülőház falait, van, ahol megtekinthetjük azt a környezetet, amely a költőt gyermekkorában körülvette, megtekinthetjük azt a tárgyi világot, amelyet költészetébe emelt. A gond most már a fenntartás, a működtetés. Általában könnyen lelkesedünk, könnyen hozunk áldozatot valami egyszerűnek a helyreállítására, megalkotására. Lezajlik az ünnepség, megvan a virág, elhangzanak a be-

szédek, aztán a műemléket, a megnyitott múzeumot, emlékházat a sorsára hagyjuk. Pedig akik Iszkázra látogatnak, a jövőben is szeretnék tiszta és meleg emlékházat találni, szeretnék a költő könyveit és a róla szóló munkákat a helyszínen megkapni, szeretnék fotót, képeslapot vásárolni, szeretnék, ha versei hanglemezen is hozzáférhetőek volnának.

Egy emlékező

Az emlékház gondnoka *Szabó Antal*, akit a faluban mindenki csak Tóni bácsinak ismer. – Egyszer jön valaki, és kérdezi, hol lakik a Szabó Antal – meséli. – Hát nem tudták neki az emberek megmondani. Van itt Simon Anti, van Ihász Antal, van Toncsi, én vagyok a Tóni bácsi.

1917-ben született. Mivel édesapja hivatalos volt Nagy Béla és Vas Erzsébet esküvőjére, már ott futkosott, lábatlankodott a szülők lakodalmán. Később kocsisként került Nagy Bélaék házához, s néhány évig náluk szolgált. Most, amikor a szülőházat emlékháznak rendezték be, ő mondta meg, hogy a bútorok hol álltak, melyik szobát mire használták, mi volt a falakon.

– Ötéves voltam, mikor esküdött a Béla bácsi. Édesapámmal mentünk el. Szomszédok voltunk. Aztán ugye a Béla bácsi is ott volt az én apám lakodalmán. Bözsi néni szép, gyönyörű, csinos lány volt. Magas. Béla bácsi mondta az édesapámnak: „Nyárád legszebb lányát hozom.” Nem is mert ám sapkát hordani a Béla bácsi, csak kalapot, mert alacsony volt. Odajött Erzsi néni a házba. Aztán élt még a Mária néni, a Béla bácsi édesanyja, Lackónak a nagymamája. Ő a felső szobában lakott, a fiatalok meg az udvar felőliben. Középuított volt a konyha. Még akkor is az volt a konyha, amikor én náluk szolgáltam. Mert ott hagyta őket a cselédjük. Akkor mondta a Béla bácsi édesapámnak: „Te, a Tónit add oda, segítsen ki bennünket, legyen itt az új év végéig.” Aztán én meg kaptam rajta. Lovak voltak náluk, minden csuda, és én nagyon szerettem a lovakat... A Lackóval akkor történt az a dolog. Állandóan orvoshoz hordoztam. Egy trapp Devecser, ott voltunk... Aztán jött az ős, hazakerült a Lackó. Akkor a Szemes kezelgette, a csöglei körorvos. Aztán a papírt megírta: klinikára Pestre küldte. Hát oda vinni köllött. A hajnali vonattal...

– Én mindig azt mondtam a Lackónak, hogy te tanár légy, te gyerek. Annak olyan esze volt.

Meg rajzolni szeretett. Én először úgy gondoltam, hogy rajzoló lesz. Fogtam ki a lovakat, lerajzolt, utána mutatta a képet, mindenki ráismert...

– Béla bácsi a környéken a legjobb menetű gazda volt. Fiatal korában valamilyen tanfolyamra járt Pápán. Nagyon sokat tanultam én tőle, meg soknak adott tanácsokat is. Ebben a négy járásban itt körben a legelismertebb ember volt. Ismerték is mindenütt. Hiszen ez volt a baj. Mert ha valahova elmentünk, annyi volt az ismerős. Aztán a kocsmából, ugye, nehéz volt kimenni, mert nem akarta szégyenben hagyni őket. A Bözsi néni meg itthon: „Mért nem hozod haza a Béla bácsit?” Hát hogy hozzam haza?

– Olyan lovaik voltak, mondom, akkor izdadtak, ha nem eresztette az ember. Pápara egy és negyed óra alatt bementek. Huszonöt kilométer! A Vidi-dombon fölvittek azok, egy lépést nem mentek, csak ügettek. Prima lovai voltak. Három éven keresztül minden évben ezek hozták el az első díjat. Voltak akkor ilyen kiállítások. Mindenütt az ő lova nyerte az első díjat.

Tóni bácsi a szülőfalujába látogató Nagy Lászlóval is szokott találkozni:

– Úgy összeszaladtam vele... Amikor filmeztek, a regősénekhez. A templomot lefényképezték, a temetőt lefényképezték. És akkor a régi ismerősökkel, akikkel találkozott a faluban, bejöttek a boltba... Lehetett látni azt a fájdalmas arcát, mindig olyan fáradt volt... Jött a botjával, és akkor: „Szerbusz.” Föltartotta a botját: „Hogy vagy?” Mutatta, hogy nem csüggedt, de az arcán látszott, hogy ez az ember fáradt, mint aki három éjjel nem aludt. Sajnáltam...

Tóni bácsi arról is tud, hogy a felsőiskolai művelődési ház, a későbbi iskola megépítésében a költő édesapjának, Nagy Bélának is szerepe volt. Talán egy mítosz megszületésének, a költőfiúból az apára kisugárzó legenda kialakulásának lehetünk a tanúi:

– Hogy kultúrház volt Iszkázon, annak köszönhető, talán így mondjam, a Lackó apjának... Mert Sangli [*Schandl* – a szerk.] Károly országos képviselő volt a komája, Lackónak a keresztapja... Hát annak a révén lett. Mert a jegyző, a Hanich nevezetű minden áron lefújta volna. Mert az községi terület volt... Nem ment sehogysem. De a Lackó apja addig járt, addig járt, míg kijött a képviselő, kérem, segílyt kaptak, így lett a kultúrház, máma meg iskola. Aztán akkor egy olvasóköri is lett. Es-

ténként én is, már serdülő legényke voltam, hát oda szoktunk menni, nem a kocsmába. És a Béla bácsi vezette az egészet. Ahogy mondtam, ő végzett valamilyen mezőgazdasági tanfolyamot. A gazdaságról, a vetésforgóról, meg hasonló dolgokról beszélt. Úgyhogy mondhatom azt, hogy a Lackónak az apja, a Béla bácsi akkor talán elismertebb ember volt, mint a Lackó. Ebben a járásban. Itt köröskörül... Akkoriban voltak olyan mezőgazdasági újságok. Hosszú asztal volt, azt körülültük. Akinek nem jutott hely, a kályha mellé ült. Mert voltak ugye idősebbek is. Nagyon szép volt. Aztán Béla bácsi meg Szanyi Gyula bácsi, az asztalos szindarabokat is tanítottak... Mezőgazdasági előadások voltak. Azt is megrendezte. Aztán belevágtak az anyakocartartásba és hizlalásba... Én nem mondhatok mást, csak jót a Béla bácsira... (A Szabó Antallal folytatott magnetofonbeszélgetést, amelyből e részleteket idéztük, *Timár Vera* készítette 1984-ben.)

És a könyvtárak

A három faluból, Alsó-, Felső- és Középiszkázból összevont Iszkáznak ma – egy híján – hétszáz lakója van. A település könyvtárosa *Bertha Károly* nyugdíjas pedagógus, az író, *Bertha Bulcsu* nagybátyja. A könyvtár állománya 2820 kötet, elég kevés, a település lélekszámának mindössze negyszerese. A beiratkozott olvasók száma se sok: 138 (ebből tizennégy éven aluli 46, felnőtt olvasó 92), vagyis a lakosság egyötöde. A könyvtár állományában – ez elég szép szám – 11 Nagy László-mű található.

A kertai könyvtáros *Vrábel Miklósné*. A község lakóinak száma: 724. A könyvtár állománya 7362 kötet: egy lakosra mintegy tíz könyv jut. Még kedvezőbb adat: csaknem minden második kertai ember beiratkozott könyvtári olvasó: számuk 1984-ben 308 (171 fiatal, 137 felnőtt). A könyvtárban, sajnos, csupán hat Nagy László-művet tartanak.

A környék legnagyobb települése a hajdani járási székhely, Devecser. Lélekszáma 5759. A könyvtárban – *Kovács Emil* vezetésével – tíz könyvtáros dolgozik. A könyvtár állománya a három település közül Devecserben a legkedvezőbb: 82 388 kötet, a község lélekszámának tizennégszerese. Az olvasók száma is magas: csaknem eléri a kétezret (az 1836 főből 733 a gyermek, 1103 a tizennégy éven felüli), vagyis minden harmadik devecseri lakos beiratkozott könyvtári olvasó. A devecseri könyvtárban Nagy László húsz műve található meg.

Nagy László olvasottsága az elmúlt évben mindhárom településen erősen megnőtt. Ebben közrejátszott az emlékház avatása is. Sokan most ismerkedtek meg nevével és költészetével. Iszkázon 22, Kertán 26, Devecserben 48 alkalommal kölcsönözték ki műveit. Ezek a számok persze nem sokat mondanak. Iszkázon és Kertán kevés olyan család akad, amelyeknek nincs Nagy László-kötete, s ezért a könyvtári kölcsönzések száma nem jelezheti pontosan a költő olvasottságát.

A devecseri nagyközségi könyvtár arra törekszik, hogy Iszkázon és Devecserben teljes Nagy László-gyűjteményt hozzon létre. Ha az eredeti műveket antikváriumban már nem tudja megszerezni, a hiányzókat lemásoltatja. Ugyancsak teljessé kívánja tenni a Nagy Lászlóról szóló irodalmat, amiből már eddig is sok tanulmányt és cikket összegyűjtött.

A devecseri könyvtár kötelességének érzi Nagy László hagyományainak őrzését és ápolását, költészetének megismertetését. Például a gyermekkönyvtár olvasói a közelmúltban két külön autóbusszal jártak Iszkázon; a diákklub tagjai – középiskolások – egy szombat délelőttöt töltöttek az emlékházban. Ezekre az alkalomokra meghívták a költő öccsét, Ágh Istvánt, s ő beszélt emlékeiről, bátyjáról. A devecseri könyvtárosok más könyvtárak olvasói számára is szívesen megszervezik az iszkázi „irodalmi kirándulást”. Az emlékházról háromezer példányban tájékoztatót készítettek, melyet Ágh István írt, és a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár adott ki. Nagy László születésének hatvanadik évfordulóján a devecseri könyvtárosok a környékbeli településeken irodalmi műsorral kívánnak a költőről megemlékezni.

Kovács Emil, a devecseri könyvtár vezetője örömmel mondja:

– Könyvtárunkról van még egy jó hír... 1984 végén a település legszebb, legreprezentatívabb épületébe, a volt Esterházy-várkastélyba költözünk. Az épület kedvező helyen, Devecser központjában fekszik, minden irányból jól megközelíthető. A főútvonaltól való távolsága, a különféle zajoktól való védettsége ideális környezetet kínál az elmélyült szellemi munkához. Az épület a közeli parkkal együtt valóságos csendes zöld sziget. A hasznosítható alapterület csaknem ezeröttszáz négyzetméter. Ez országosan is figyelemre méltó, sajátos hangulatú könyvtár megteremtésére ad nekünk lehetőséget...

Így legyen.

Tüskés Tibor

Szulejmánije, az isztambuli nemzeti könyvtár

1983 őszén a magyar–török kulturális cse-reprográm keretében két hetet töltöttem Isztambulban és más városokban, ahol időm egy részét a könyvtárak életének tanulmányozására fordítottam. Így jutottam el a Szulejmánije könyvtárba is.

A 15. századi török források főleg a medreszék, a korán oktatására szolgáló iskolák, papneveldek könyvtáiról közölnek adatokat. II. Mehmed szultán 1471-ben hozta létre első medreszét az Aja Szófia környékén. A medresze-könyvtárakban a szakcsoportok szerint rendezett orvosi, teológiai, politikai, zenei, csillagászati kéziratos könyvek a tanításhoz is segédeszközül szolgáltak.

II. Bajezid (Bajazid) szultán alatt tovább gazdagodott a medresze-könyvtárak csoportja. A könyvtárak főleg ajándékokból jöttek létre. A könyvtárosnak napi két akcse fizetése volt, feladata: a medreszében levő adománykönyvek, az úgynevezett *vákuf* könyvek őrzése, kölcsönzése.

II. Mehmed szultán magánkönyvtárát a palotában, a Szerájban őrizték. Az e könyvtárba tartozó könyvekre kívülről felírták a könyvek címét és lebélyegezték őket; számuk körülbelül négyezer lehetett.

II. Bajezid szultán korából származik az a könyvtárkatalógus, amelyet ma a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtárának keleti gyűjteménye őriz. A kézzel írott katalógus első oldalán készítésének időpontja olvasható: „1503”. A jegyzékben felsorolt könyvek száma mintegy 5200. Valószínűen II. Bajezid szultán könyvtáráról van szó. II. Mehmed halála (1481) után utódai az örökölt könyvtár állományát vétellel, zsákmányolt művekkel és ajándékokkal növelték. Az 1503-as katalógusból kiderül, hogy minden ötödik könyv irodalmi vagy teológiai munka volt, minden tizedik jog-

tudományi mű; a történelmi és a nyelvészeti tárgyú könyvekből azonban sokkal kevesebb akadt a gyűjteményben.

A katalógus készítője csak a könyvcímeket adta meg. A fekete színnel írott könyvcímek után piros függőleges választóvonallal tette tagoltabbá a rendszert. A könyvek több példányban való előfordulására is utalt: az azonos műveket egymás után sorolta fel.

A 16. században a szultáni könyvtár osztályozási rendszere erősen tagolt volt, sok csoportra oszlott, az egyes csoportok nem zártak, a gyarapodással is számoltak. A katalógus a könyveket 10 tematikai csoportban sorolja fel. Az osztályokban a könyvcímek nem betűrendben következnek egymás után. I. Szulejmán alatt a könyvtárakban ismert arab, perzsa és török kalligráfusok végezték a kéziratos könyvek, elsősorban a korán másolását. A könyvmásolással igen sokan foglalkoztak, számuk a 17–18. századi oszmán birodalom területén körülbelül 15 ezer volt.

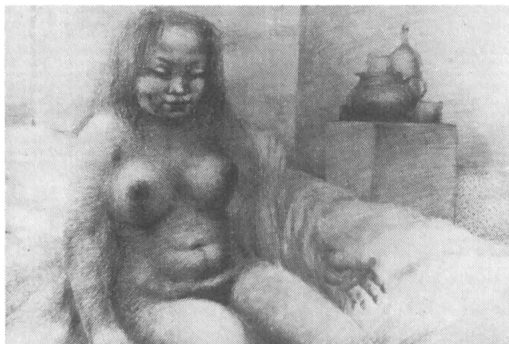
A 16–17. században Isztambulban megjelent a dzsámik, a szultáni engedéllyel létesített templomok építése. A szultánok, nagyvezírek szép épületeket emeltek maguknak. A könyveket gyakran helyezték el a dzsámikban, ez védelmet nyújtott, megnehezítette a művek elkallódását, de tűzvédelmi szempontból is fontos volt a könyveknek templomokban való elhelyezése: a török városokban ugyanis az épületeket fából emelték, csak a templomok voltak kivételek. Több szemtanú leírása meggyezik abban, hogy a könyvtárba lépéskor az ajtónál mindenkinek le kellett vetnie a lábbelijét. A könyvtár padlóját szőnyeg borította, az „olvasóterem” funkcióját a fal mentén húzódó kemény párna töltötte be. A könyvtárőr hozdza állítása szerint a dzsámikban levő arab feliratoknak megvolt az a csodálatos hatásuk,

hogya ha valaki a sok olvasástól fejfájást kapott, e feliratokra tekintve azonnal megszűnt a fejfájása.

Ha az Aranyszarv-öböl felé nézünk, a bal oldalon elénk tűnik a Szulejmánije dzsámi impozáns képe. A hatalmas épület Isztambul dzsámijai közül a legnagyobb. *Törvényhozó* vagy *Nagy Szulejmán* szultán építtette a hozzá kapcsolódó létesítményekkel együtt, amelyek valóságos kis várost alkottak. A szultán 1549-ben, a magyarországi hadjáratok után határozta el a dzsámi építését. Sok nehézséget okozott az építőanyagok előteremtése. A tervező, *Szinán* nemcsak a rajzokat készítette el, az építkezést a legapróbb részletekig elő is készítette. Építkezés közben a nép körében olyan mendemonda támadt, hogy a kincstár kimerülőben van. E tévhit eljutott *Tahmaszp* iráni sahhoz is: kitűnő alkalom arra, hogy segítséget nyújtson egy másik mohamedán államnak. Követet küldött Isztambulba, drága ajándékokkal, hogy értékesítsék a sok kincset, és az így összegyűlt pénzt használják fel a dzsámi építéséhez. A szultán haragra gerjedt: „Ezek nagyon értéktelenek a mi dzsáminkhoz képest; keverd őket a többi kő közé, és építsd be!” – mondta építésének, aki a szájhagyomány szerint az Iránból kapott smaragdokat, topázokat, rubinokat beépíttette a falba.

Az épület csaknem 700 ezer aranyba került. Az építkezésen dolgozó mesteremberek 8–10 akcsét, a segédek 4–6 akcsét kerestek naponta. Ugyanebben az időben, az 1550-es években Isztambulban a cukor okkája (kb. 1,2 kg) 17 akcse, 1 okka méz 5, egy tyúk 5,5 akcse, egy birka 22–24 akcse. Az egyszerű munkás tehát, aki napi 4 akcsét keresett, családjának még egy tyúkot sem vehetett.

A dzsámi központi tömbjének alapterülete 63 × 69 méter; az udvar közepén szép faragású diszkút áll. Az előudvar négy sarkán emelke-

dik a dzsámi négy minaretje. A négy minaret azt jelképezi, hogy Szulejmán Konstantinápoly meghódításától (1453) számítva a negyedik volt az uralkodók sorában, a tíz erkély Szulejmánnak az oszmán–török szultánok sorában elfoglalt helyét fejezi ki. Szulejmán a dzsámi köré szegényházat, korániskolát, fürdőt, szülőotthont és könyvtárat építtetett. Az egész épületegyüttest fal veszi körül. A dzsámihoz kis temetőkert csatlakozik. A legkiemelkedőbb sír Szulejmáné, de itt nyugszik kedvenc felesége, Hurrem szultána és Szinán, az építész is.

A Szulejmánije dzsámi hajdani papneveldeje ad ma otthont a könyvtárnak. A Szulejmánije könyvtár a török–iszlám világ legértékesebb kéziratos kódexeit gyűjtő tudományos könyvtár, a kéziratok száma tekintetében a világ legnagyobb gyűjteményének számít. A több tízezerre tehető kézirat alapján a hasonló gyűjtemények országos központja: ezért is fogadják el a törökök ezt a könyvtárat nemzeti könyvtárnak, s vallják ugyanezt évtizedek óta a szakemberek is. (Törökország nemzeti könyvtára 1946 óta Ankarában működik. Ennek országos feladatait egészíti ki a Szulejmánije könyvtára a maga sajátos területén.) A Szulejmánije könyvtár a Kulturális Minisztériumnak közvetlenül, a Könyvtári és Kiadói Igazgatóságnak közvetve alárendelt intézmény. A korabeli iratok szerint nemcsak Isztambulból, hanem az anatóliai városokból és falvakból is szállítottak ide kódexeket. Ma a Szulejmánije könyvtárban a különgyűjtemények száma 95, ezek általában gyűjtőjük, adományozójuk nevét viselik. Több különgyűjtemény az adományozó város nevét vette fel. A könyvtár nemzeti könyvtári feladatai a következők:

Az iszlám kultúra és tudomány dokumentumainak teljes körű gyűjtése, katalógusban való feltárása (a könyvtárnak és a hozzátartozó 5 fiókkönyvtárnak mint a kéziratos könyvek gyűjtési központjának kötelessége folyamatos előkészítő munkát végezni a központi katalógus kiépítésére); az isztambuli egyetemen, múzeumokban és városi könyvtárakban levő kéziratos könyvek közös katalógusának elkészítése; az Isztambul vonzáskörzetében működő könyvtárakban fellelhető kéziratos művek központi katalógusának kiadásra való előkészítése; a kéziratos művekről mikrofilm-másolatok készítése; állományvédelem és megőrzés.

A nemzeti könyvtár elsősorban a kutatók könyvtára. Dokumentumai csak helyben hasz-

nálhatók, s ezek zöme mikrofilmen vagy fénymásolatban kerül az olvasó kezébe. Mind a török, mind a külföldi kutatók számára külön belépőjegy szükséges a gyűjteményekben való kutatáshoz.

A könyvtárban tudományosan képzett szakembergárda (16 egyetemi végzettségű könyvtáros, 8 liceumi – egyetemre előkészítő főiskolai –, 8 középiskolai és 10 általános iskolai végzettségű munkatárs) dolgozik. Használati útmutató tájékoztató arról, hogy az olvasó miként bányon a kezébe vett kézirattal vagy annak másolatával. Minden évben előadások, kiállítások színhelye a könyvtár.

Munkatársai szinte minden témakörben tájékoztatnak, s a kéziratok és a nyomtatott könyvek világában egyformán jártasak. Az adatszolgáltatásokon felül meghatározott témákban irodalomkutatást is végeznek. A könyvtárban két olvasóterem van. A nagyolvasó 70 személyes. A teremben arab feliratú könyvtári használati útmutatók, az anatóliai könyvtárakban található kéziratok kódexek mutatói, különböző nyelveken nyomtatott katalógusok, bibliográfiák és enciklopédiák egész sora várja az olvasót. A kisterem a mikrofilmek olvasására szolgál, ez 30 személyes. Az olvasóteremben az olvasóknak egy-egy könyv kikéréséhez a mű címét, a szerzőt, a szakot, esetleg a török kéziratok katalógusában talált jelzettel kell felírniuk a kéréslapra. Sokkal bonyolultabb a nyomtatott könyvekhez való hozzájutás. A nyomtatott könyvek kölcsönözhetőek, de csak fényképes igazolvány, különféle igazolások felmutatása után töltheti ki az olvasó a kéréslapot, az őrzőjegyet és a nyilatkozatot arról, hogy vigyáz a könyvre. Egyszerre egy könyv kölcsönözhető, a kölcsönzési idő egy hét.

Az 1982-es statisztika szerint 102 180 kötet könyv van a könyvtárban. A kéziratok kódexek (arab, török, perzsa nyelveken) száma: 64 812, a nyomtatott könyveké (sok közöttük a régi arab írásos, török nyelvű mű!) 37 368.

Az állományról szerzői és szakkatalógus tájékoztató. Az olvasóteremben a Dewey-féle osztályozási rend szerinti katalógus található. A katalóguscédulákon feltüntetik, hogy a könyv nyomtatott (ha igen, mikor nyomták) vagy kéziratok mű.

Folyamatosan készítik a kéziratok művek cím szerinti jegyzékét, a török kéziratokét A-tól T-ig, a perzsa iratokét pedig H-ig már meg is jelentették.

1950 óta működik a könyvtárban mikrofilm-tár; a kódexeket mikrofilmre vették. Az utóbbi években a keleti és a nyugati országokkal mikrofilm-megrendelésekkel, fénymásolatok küldésével egyaránt megelégnéltek a cserekapcsolatok. Van könyvtárközi kölcsönzés is, de a Kulturális Minisztériumnak és a Könyvtári és Kiadói Igazgatóságnak engedélye kell hozzá.

A könyvrestauráló műhely 1962-ben létesült, itt a javításokon kívül bőrkötészeti munkát is végeznek. A bekötött könyvekre védő lakkréteg és selyem bevonat is kerül.

A Szulejmánije könyvtárához 5 fiókkönyvtár tartozik: Atif efendi 1741-ben alapított könyvtára, Hadzsi Szelim Aga könyvtára 1781/82-ből, a Köprülü könyvtár (1661), a Nuruoszmánije dzsámi könyvtára (1755) és Mehmed Ragib pasa könyvtára (1763).

A könyvtár tagas, szép kiállítótermében különül az állandó és az időszakos kiállítási rész. Az állandó kiállítás vitrinjeiben a Szulejmán szultán korából származó tárgyak, például

szultáni adománylevelek, Szulejmán hadjáratainak „fethnáméi”: győzelmi iratai, a szultán által költött versek közül néhány, korabeli portréképek a szultánról, 16. századi kisméretű, aranyozott koránok stb. láthatók.

A féltve őrzött kéziratos kódexek között szép számmal található magyar vonatkozású kézirat is, például Szulejmán fethnáméja a mohácsi csatáról, Buda első, 1526-os birtokba vételének emlékirata, a budai vár török kézre kerülésének (1541. szept. 2.), illetve Belgrád, Esztergom és más magyar végvárak török bevételének (1543) iratai, Magyarország meghódítása;

Az erények gyöngyei – szerzője egy budai török, akit a sors mindenfelé hányt-vetett, de öreg napjaira Budán nyugalomra talált a 18. század elején, Fázil Ahmed pasa Ahmed Köprülü 1663–1664. évi magyarországi hadjáratának történetét ismerteti (1676-ból), a „Riszele-i – iszlámije” című kéziratos művet a magyar származású Ibrahim Mütefferika 1704 és 1710 között írta. A magyar vonatkozású dokumentumok máig fontos kortörténeti iratok mind a magyar, mind a török kutatók számára.

Kleinné dr. Horváth Magda

Aki könyvritkaságokat ajándékozott az óhazának

Új Corvina a Nemzeti Múzeumban címmel érdekes könyvtörténeti szenzációról számolt be a *Pesti Hírlap* 1928. szeptember 28-i számában *Siklóssy László*, fővárosunk és a magyar művelődés történetének jeles kutatója. „Egyeszerre három külföldi ajánlott levelet hozott nekem a postás – írta. – Mindhárom francia bélyeg volt... Először azt a dupla vászonborítékot bontottam fel, amely a kódexet tartalmazta. Valósággal káprázott a szemem, amikor a kódex 24 gyönyörű miniatűrjét végiglapoztam. A második boríték mint ajánlott nyomtatvány jött, s Robert Forrernek »Corvin Mátyás kalendáriuma« című, német nyelven 1920-ban megjelent terjedelmes tanulmányát tartalmazta. Ekkor már kezdtem sejteni, miről van szó”. Sejtelmét a harmadik borítékban érkező, párizsi keltezésű angol levél igazolta is.

„Kedves Siklóssy Doktor Úr!

Egy fölöttébb érdekes tétellel találkoztam itt, amely nem kisebb dolog, mint egy Corvin Mátyás király részére készült teljes kalendárium. Megkérdeztem Seymour de Ricci barátomat, a híres bibliográfust a kódexről, s ő a következőket mondotta:

– Alapjában véve Corvin Mátyás király könyvtárának összes kéziratai olasz, főleg firenzei kézre vallanak. Ez a kalendárium egészen kivételes, amennyiben kifejezetten német, közelebbről alsó-rajnai karakterű; a kalendáriumba bevezetett különleges tételek arra mutatnak, hogy a magyar királyi család részére

készült, és nem pusztán könyvkereskedői célra. Valamely magyar közintézet számára ez a kódex elsőrendű fontosságú nemzeti ereklye volna.

Ugyanő közölte velem, hogy Hevesy Andor úr – a La Bibliothèque du roi Matthias Corvin, Paris 1923. c. mű szerzője – akarta annak idején ezt a kódexet Magyarország számára megvenni, és hogy akkor ezer fontot kértek a kódexért, amelyet ő nyilván túlzottnak ítélt. Azt gondoltam, hogy e műtárgy természetes helye Magyarország, miért is én megszereztem azzal a szándékkal, hogy azt valamelyik budapesti intézménynek ajándékozzam. E célból külön borítékban ajánlottan küldöm Önnek, s egyidejűleg küldök egy róla szóló részletes tanulmányt. Felhatalmazom Önt, hogy adja a kalendáriumot annak a könyvtárnak, amelyben megítélése szerint legjobb helye lesz ennek a könyvnek; teljesen az Ön ítéletére bízom, hogy határozza meg, hol találjon ez a műkincs végleges hajlékot...”

**Balassagyarmattól
a Fifth Avenue-ig**

A személyes jellegű közleményekkel záródó levél aláírója *Gabriel Wells* amerikai antikvárius és kiadó. A magyar emigráció történetét kutatók számára a Gábor-Gabriel keresztnév többnyire gyanakvást kelt, mert ez a név a

magyarban gyakoribb, mint más nyelvekben. Siklóssynak azonban, amikor két esztendővel előbb Amerikába hajózott, eszébe sem jutott, hogy az ősi angol Wells családnevű útítársában magyar embert sejtjen. Az illető magyar volta csak megismerkedésük után derült ki, amikor a hajóút során természetesen meginduló „hírszolgálat” a két „könyvedvelő embert” összehozta. „Hiszen a hajó magyar utasaival – számolt be Siklóssy megismerkedésükről éppen egy hónappal az ajándékozásról szóló ismertetése előtt ugyancsak a *Pesti Hírlap* hasábjain – már egy hónappal a beszállás előtt tisztában voltam. Képzeltetetlen is, hogy magyar ember huszonnégy óráig valahol rejtve maradjon. Gabriel Wells külsejében nem is árulja el azt az embert, akinek bölcsője itten ringott, s aki maga is palócos magyarsággal beszél. Pirosarcú, elevenszemű, gyors mozgású hatvan év körüli fiatalember. Nyugodt, csendes beszédű, hallgatag, mint aki a könyvek birodalmában él, s ebben a birodalomban jól érzi magát.”

Mint azután kiderült, a palócos ejtés mögött balassagyarmati származás rejlett. Személyét a *Publisher's Weekly* hetilap éppen Siklóssy ottjárta táján mutatta be. Eszerint akkor három évtizede érkezett Amerikába, minden tőke és angol nyelvtudás nélkül. Az első tizennégy évet arra fordította, hogy minél tökéletesebben elsajátítsa az angol nyelvet, és megismerje az angol irodalmat. Könyvek vételéből és eladásából élt egy könyvekkel telezsúfolt padlásszobában heti 12 dolláron. Amit ezen felül meg tudott takarítani, azon raktárát növelte. Így 1908-ban odáig jutott, hogy üzletet nyithatott, s neve lassanként ismertté lett, mint olyané, aki angol és francia könyvekért igen magas árat fizet, ha azok a bibliofilok igen kényes ízlésének megfelelnek. Vállalkozása felvirágzott, 1915-ben már hatszobás üzletet nyitott a Fifth Avenue-n, szemben a New York Public Library épületével. „Szakszerű könyvtárban érzem magam – számol be itt tett látogatásáról Siklóssy. – Könyvek, kéziratok, rajzok a falon, vitrinekben, állványokon, mind olyasmi, amit az amerikai ízlés tizenhárom próbásnak ismer el. A könyvek kétfélék. Egyrészt a legluxuriózusabb kötésűek, valóságos ékszerkönyvek, ez a közelmúlt ízlése. Másrészt az angol nagy szellemek műveinek első kiadásai. Ezek szerényebb külsejűek. Ez a ma jogosult divatja. Kincseket érnek ezek, s azért egy részüket páncélszekrény védi. Van itt forgalom, de minden csendes, nyugodt, úri, mintha semmi

köze sem volna az utca zajos életéhez. Itt nem beszélnek senkit sem rá a vételre, nem sürgős az üzlet. Nem is olyan természetű, hogy sürgős legyen.”

Jóleső érzéssel nyugtázta Siklóssy, hogy titkos vágyának megfelelően olyan üzletet talált, mint amilyen otthon „néhai való jó Hoffmann bácsié volt, akihez könyvet nézegetni, s azt rongyosra vitatkozni néztek be a tudósok”.

Persze Gabriel Wells mindezek mellett amerikai stílusú üzletember volt. Egy alkalommal például hagyatéki árverésen megvásárolta *William Penn* (1644–1718) szabadságokmányát, amelyet az általa akkor még angol gyarmatként alapított Pennsylvania részére alkotmányként fogalmazott. E híres Charterért 21 500 dollárt fizetett, de csakhamar százezer dolláros vételi ajánlatokat is kapott, hiszen az okmány az Egyesült Államok alkotmányának is alapjául szolgált. Wells azonban úgy döntött, hogy szinte haszon nélkül továbbadja 25 ezer dollárért Philadelphianak, Pennsylvania fővárosának, s e honfitűi tettéért fényes ünneplésben részesítették. Még népszerűbbé tette nevét egy 1920-ban vásárolt Gutenberg-bibliával. A horribilis vételár egyben kockázatot is jelentett, ugyanis a példány csonka volt. A régebbi gyakorlat az ilyen hiányokat anasztikus nyomás útján előállított lapokkal egészítette ki, de ez az eljárás a példány értékét

már nem emelte volna. Más gondolt. Szétbontotta a könyvet, minden egyes levelét külön bőrkötésbe kötve részben magángyűjtőknek adta el, részben közintézményeknek ajándékozta. A mindenki által horribilisan ítélt vételár így meghozta a hasznot, és nőtt népszerűsége is. Egy példányt ajándékozott hazájára gondolva a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának is.

Hasonlóképpen az óhaza iránti érzései – ahová többször is hazalátogatott – vezették a corvinának sejtett kalendárium esetében is. Hogy melyik intézmény kapja meg, annak eldöntését – mint levelében olvashattuk – Siklóssy Lászlóra bízta, aki az Országos Széchényi Könyvtárnak adta tovább. Indokolása: „Én a legnagyobb tisztelettel vagyok egyéb könyvtáraink iránt is, főképpen az Egyetemi Könyvtár és a Magyar Tudományos Akadémia könyvtára iránt, azonban a Nemzeti Múzeum Széchényi-könyvtárában véltem meglátni azt az intézményt, amely a tudományos világon kívül a gyakorlati életbe is legjobban bele tud kapcsolódni.”

Corvina?

Siklóssy a becses ajándékot *Klebensberg Kunó* kultuszminiszternél nyújtotta át a Nemzeti Múzeum akkori főigazgatójának, *Hóman Bálint*nak, aki örömmel nyugtázta, hogy mindig akadnak mecénások, akiknek révén folyamatosan állapítható meg a Széchényi Könyvtár gyarapodásában. Olykor monumentális gyűjtemények révén növekszik a nemzet közkinccse – tette hozzá –, mint a pár évvel előbb ugyancsak ajándékképpen kapott *Todoreszku*-könyvtárral, olykor pedig egy-egy olyan kiváló darabbal, mint *Gabriel Wells* adománya esetében.

Hasonló lelkesedéssel – bár a corvina-jelleget illetően hallgatással – nyilatkozott a könyvtár igazgatója, *Lukinich Imre* és igazgató öre, *Jakubovich Emil* is erről a kódexről, amelyet kezdetben *Robert Forrer* tanulmánya alapján még *Zsigmond* királlyal (1387–1437) hoztak kapcsolatba. „Annak a véleményüknek adtak kifejezést – írja az egykori sajtóbeszámoló –, hogy a kódex a 15. század első feléből való. Ebből az időből vannak illuminált kódexei a múzeumnak, de művészi gazdagság dolgában egy sem közelíti meg a most megszerzettet, amely természetesen a legbecsesebb ritkaságok

közt – első magyar nyelvemlék, *Ehrenfeld* kódex, *corvina* közt – fog elhelyeztetni.”

Lukinich és *Jakubovich* óvatos fenntartásait a kódex *corvina*-jellegét illetően az elmélyült kutatás igazolta is, anélkül, hogy ez az ajándék becseit csökkentette volna.

Két körülmény kétségtelenül a kódex magyar vonatkozására utalt. Az egyik egy primitív latinságú, részben ki is vakart possessor-bejegyzés: „*Callendatarium Hungarensis. Jacob H... zeu... 1686.*” A másik pedig, hogy augusztus 25-énél, IX. Lajos, a szent francia király ünnepénél ezt találjuk: „*Lodovici regis Ungariae*”, vagyis Lajosnak, Magyarország királyának (ünnepe). Hogy *corvina* volna, azt a már említett *Robert Forrer* német kutató feltételezte, aki elsőnek ismertette ezt a dús lapszeldíszítésekkel ellátott, miniatűr képeivel az egyes hónapokra jellemző foglalatosságokat, időtöltéseket bemutató, egyébként modern bársonykötésű kódexet. Ő egy antikvár-cég katalógusa alapján szerezte meg, majd tanulmányának közlése után a párizsi könyvpiacra értékesítette. Ott figyelt fel rá a corvinák Párizsban élő nagy ismerője, *Hevesy Andor* – avagy *André de Hevesy*, a Nobel-díjas *Hevesy György* fizikus öccse, akit sokan összetévesztenek az ugyancsak Párizsban élő és alkotó *Hevesi András*sal, *Hevesi Sándor* fogadott fiával –, de a *corvina*-jelleget illetően nem nyilatkozott. Az Országos Széchényi Könyvtár kéziratárának kutatói csendjében végre sor kerülhetett az elmélyült vizsgálódásra. *Hoffmann Edit* rövidesen tisztázta, hogy a kódex később készült, mint addig feltételezték, 1470 körül. Ugyanis olyan szentnek az ünnepét is tartalmazza, akit az idő tájt avattak szentté. Flandriai alkotás, *Philippe de Mazerolles* műhelyének jellemző jegyeivel, akit *Merész Károly* alkalmazott udvari festőként. *Forrer* tehát tévesen hozta kapcsolatba az akkor már három évtizede Váradon eltemetett *Zsigmond* királlyal, s ugyanúgy tévesen tartott a díszítések képeiben egy seregélyt hollónak, amelynek csőrébe valaki később egy gyűrűt pingált. (Hiába, becük volt az antikvárpiacon a corvináknak!)

Hoffmann Edit megállapításait felhasználva *Jakubovich Emil* közölt azután részletes tanulmányt a kódexről. Megállapította, hogy belső tartalmában lényegesen eltér a kor hazai naptáraitól. Még olyan jeles magyar szentet sem találunk meg benne, mint *Szent István*, viszont annál több olyat, aki Flandriában volt népszerű. Lajos magyar király szerepeltetésére nem talált magyarázatot, és természetesen fel-

vetette a kérdést, hogy a kódex corvinának tekinthető-e. Tény, hogy Mátyás szövetségben állott Merész Károllyal, tehát végeredményben kaphatta tőle ajándékba. „A Corvinában tehát esetleg helyet foglalhatott, de a Corvin-kódexek összes jellegzetes attribútumát nélkülözvén, még feltételesen sem tartható annak. Mindazonáltal – fűzte hozzá – nagy művészettörténeti értéke, rendkívül szép, viselet- és fegyvertörténeti szempontból is becses miniatűrjei folytán gazdag gyarapodást jelent az Országos Széchényi Könyvtár kéziratára számára...”

Szellemes és minden bizonnyal elfogadható magyarázatot talált arra, hogy mit jelent az egykori tulajdonos – akit a századok során még több német tulajdonosi bejegyzés követ – „magyarországi kalendáriumának” rossz latinságú „címléírása”. Az évszámból ítélve alighanem Buda várának 1686-i visszafoglalása alkalmával jutott ama bizonyos Jakob H.-nak, a bejegyzés kétségtelenül külföldi írójának, talán német zsoldosnak zsákmányul. Lehetséges, hogy Mátyásnak azon könyvei közül, amelyek még a Corvina-attribútumokra vártak a budai könyvfestő műhelyében, de még valószínűbb, hogy valamelyik humanista főpap könyvtárának maradványai közül. A bejegyzés értelme eszerint az volna, hogy „magyarországi emlék”.

Jakubovich megállapításait a legújabb kutatás is elfogadja. *Csapody Csaba* szerint is alaptalanul tartották corvinának, és hozzáteszi, hogy amennyiben Merész Károly ajándéka lett volna Mátyás király számára, szerepelnie kellene benne mindkettejük címerének.

Újabb ajándékok

Éppen ez idő tájt, amikor a Wells-adomány felcsigázta a magyar kutatók érdeklődését, *Paul Gottschalk* berlini antikvárius borsos áron díszes kódexet ajánlott fel vételre az Országos Széchényi Könyvtárnak: *Michael Ritus* – olaszosan Ricci – nápolyi történetíró (megh. 1515) 1503-ban írt művét a francia királyokról. A kódex egyik része három könyvre osztva a magyar királyok történetével is foglalkozik. Ezt valamelyik krónikánk alapján állította össze Ricci, a hunoktól kezdve II. Ulászlóig a francia királyi udvarban nevelkedett rokonával, Candalei Armával 1502-ben kötött házasságáig tárgyalva az eseményeket. A mű egyéb helyein is kiváló figyelemre mélt

tatja a magyar–külföldi kapcsolatokat, tehát olyannyira „opus hungaricum”, hogy nyomtatott kiadását megszerezte *Széchényi Ferenc* és *Apponyi Sándor* is. A berlini cég ennek megfelelően jó magasra szabta az árat – akkor tartotunk az első világháborút követő infláció végénél –, a rövidesen bevezetett új pénzben körülbelül 27 ezer pengőt kért, persze márkában. Így a könyvtárnak le kellett mondania a vételről, bár 10 százalék engedmény esetén hajlandó lett volna rá. Gabriel Wells gondolt egyet, megvásárolta, és az előbbi kódexnél követett módszerrel Siklóssy László révén az Országos Széchényi Könyvtárnak ajándékozta. Azóta is a könyvtár kódexgyűjteményének gyönyörű darabja ez a címlapján színes, reneszánsz virágfüzéres kerettel ellátott, díszes kiállítású kódex.

A két értékes ajándék nemcsak a magyar kutatókat lelkesítette fel, hanem Gabriel Wellset is: egy év múlva megküldte az Országos Széchényi Könyvtárnak *Kossuth Lajos* több levelét, amelyeket 1852 és 1858 között *George N. Sande*-hez írt. Ezt egy újabb Kossuth-ereklye követte: *Thomas Jefferson*, a függetlenségi nyilatkozat megfogalmazója műveinek díszkiadása, amelyet Kossuthnak dedikáltak a Jefferson-unokák. A kötetnek külön izléses, piros dobozt készíttetett, rajta a felirással, hogy Gabriel Wells ajándéka a magyar nemzetnek.

Talán nem is volt helytálló az a megállapításunk, hogy Gabriel Wells „amerikai stílusú üzletember”. Aligha számíthatott arra, hogy az óhazának juttatott ajándékaira valaki is felfigyel Amerikában. Amellett mintha a publicity nem is lett volna különös szívügye. A *Who's who* köteteiben nem szerepel neve, pedig ezt pénzért könnyen el lehetett érni. Amerikai stílusú volt a Gutenberg-bibliával csinált fogása? Amióta restaurálás van, annak elvei folyton változnak. Nincs merszünk azt állítani, hogy a mai szempontok végérvényesek. E sorok írója bevallja, hogy nem háborodott fel Wells megoldásán, noha könyvtáros, aki elég nehezen viselte el, hogy a történelem viharaiban két könyvtára veszett oda, s emiatt felhagyott a könyvek gyűjtésével. Személyi okmányai közül is csak a tanári oklevele maradt meg – MÉH-telepen bukkant rá egy barátja. Hasonló körülmények között jutott hozzá egy ósnyomatvány egyetlen kallódó leveléhez – igaz, nem a Gutenberg-bibliából –, s ezt szobája falán őrzi bekeretezve, mint jelképes céhlevelet...

Kelecsényi Gábor

Alacsony, magas (I.)

Kitűnő magyar szavak, még a volgai őshazából hoztuk őket magunkkal, de *átvitt értelmű* használatukban idegen, indoeurópai szemlélet kísért.

Magas melléknevünk egyik angol megfelelője, a *high*, alapértelmén kívül jelentheti ezt is: *előkelő, erős, élénk, gögös, hatalmas, nagy, sok* stb., az *alacsony* – angolul *low* – pedig az előbb sorolt tulajdonságoknak a kisebb vagy gyöngébb fokát. Mit tesz aztán a konferenciákon a szinkrontolmács, mit a tudományos munkák, a szakszövegek, sőt a detektívrégenyek fordítója? Ha a *high* bukkan eléje, nem izlelget, mérlegel tucatnyi magyar melléknevet, hanem lefordítja így: *magas*. Ugyancsak egyszerűsít a német *hoch* vagy az orosz *вүszokij* esetében, s így születnek olyan idegen ízű jelzős szerkezetek, mint a *magas felek, magas minőség, magas ellátottság*. A tudományok és a szakmák nyelve tele van ilyen szolgálai lefordított kifejezésekkel, a sajtó is szívesen él velük. Mindennek nyomán idegen nyelveket egyáltalán nem beszélő honfitársaink is nem egyszer germán, román vagy szláv szemlélettel használják ezt a két – ismétlem – kifogástalan magyar szót.

Mit tegyünk, ha *elvont fogalmak* mellé kell illeszteni őket? Csak olyanok mellé helyezzük, melyeknek alapjelentése kapcsolatba hozható a magassággal meg az alacsonysággal. Például a lakosság ellátására szolgáló *árutömeget*, továbbá a társadalomnak *anyagi javakkal való ellátottságát* vagy a köz és az egyén *műveltségét* valamiféle nagy folyónak látja belső szemléletünk: magassága, *szintje, színvonala* van, mely emelkedik és süllyed, ezen az alapon beszélünk *magas és alacsony árról, életszínvonatról, mű-*

veltségről. A *hőmérséklet* azért *alacsony* meg *magas*, mert a higanyszál fölszalad vagy süllyed a fölakasztott hőmérőn, ugyanezért viseljük el az *alacsony* vagy *magas láz* fordulatot. De már az *érdeklődés* nem olyan valami, amit a földfelszínhez való kisebb vagy nagyobb távolsággal érzékelhetnénk meg, hanem kör vagy gömb középpontjából kiinduló sugárzásfélnék véljük inkább, amely lehet *széles körű* vagy *szűk körű, mély és felszínes, élénk*, illetve *lagymatag, sokirányú* vagy *egyoldalú, gyöngé* és *erős* stb. – de semmiképpen se „magas” vagy „alacsony”. Így latolgassuk minden elvont fogalomnál, párosítható-e vele a *magas*, illetve az *alacsony* jelző, vagy mást, kifejezőbbet, hozzáillőbbet tegyünk-e mellé!

A *szám* – könyvek, kötetek, olvasók *száma*, *létszám*, *példányszám* stb. – gyakori elvont fogalom a könyvtárosok írásaiban, de mindig a cimbeli két melléknévvel. Így látja a német ember, aki *fölfelé* tornyozza a számokat, a magyar azonban *sorba* rakja, és *csekély, elégtelen, kis, szerény* stb., *megfelelő, nagy, hatalmas, óriási* stb. számot említ. Az alábbi példákban a kedves olvasó cserélje a jelzőt magyar logikájúra és árnyaltra! „A gyűjteményben némely keresett mű *alacsonyabb* példány[szám]ban található” (Pécs-Bar. 82. 1–2. : 14); „minden eddiginél *magasabb [számú]* törlés” (Vas, 83. 1 : 3); „*magas példányszám*” (Könyv és Nev., 83. 3 : 125); „*Magas* a társadalmi munkás könyvtárosok *száma*” (Hajdú m. Téka, 77. 1 : 24); „hallatlanul *magas* a könyvtári egységek *száma*” (Pécs-Bar. 79. 1–2 : 3).

Szabó Ernő

A Könyvtáros egyes számai – tizenkét hónapra visszamenőleg – kaphatók a Lapkiadó Vállalat Közönségszolgálatánál (1076 Budapest, Thököly út 21. Tel.: 424-543); a régebbi számok pedig szerkesztőségünkől kérhetők.

Lacza Márta

Lacza Márta rajzai és sokszorosított grafikái gyakran váltanak ki ellentétes érzéseket, elismerő vagy elutasító magatartást. Kétségtelen: munkáinak elmélyült tanulmányozása szükséges ahhoz, hogy az egyes lapokon jelenlévő figurális témát és tartalmat a művészi szándék szerint értelmezhesse a befogadó. Akik viszont elfogulatlanul közelítenek színes ceruzarajzaihoz, litográfiáihoz, rézkarcaihoz, azok előtt hamar kitárulkozik különös világa: megértve a bennük rejlő lényegét, meg is szeretik műveit, s az alkotó „hőseivel” való azonosulás elvezeti őket az esztétikai minőség felismeréséhez.

Mivel az alkotó képi építkezése, színérzéke s rajzbeli felkészültsége egyaránt magabiztos, ellenszenvet kizárólag sajátos típusú figurái válhatnak ki. Rajzai „nem érthetők”, vagy „nincs köztük a valósághoz” – állítják épp azok, akik a műalkotástól többnyire a finoman részletező megmunkálást, a tévesen értelmezett élethűséget kéri számon. Pedig aprólékos mûgondban, tetszetős technikai fogásokban Lacza Mártánál igazán nincs hiány. Marad tehát emberalakjainak kedélyborzoló megjelenítése: bizarr, groteszk és ironikus hangvétel telíti egyszer kedvesen bugyuta, máskor szánandóan bamba, emitt derût sugárzó, amott szenvelgôn merengô arckifejezésüket. Rejthetnének karikatúrisztikus vonásokat is, de ennek ellentmond a tipizált karakter a mongol szempárral, s a torz látszata mögött is szigorúan megőrzött arány – mind a kifejező szemeken, mind az igazóen harmonikus testeken.

A különösen is egyértelmű jelentésűek kerekded, az asszonyiség ideáját megtestesítő női aktjai. Ősanyjuk a Willendorfi Vénusz lehetett, testük robusztus formái innen erednek. E mitikus-látomásos nőalakokkal az ujjongó életöröm és a meditáló elmélyülés pólusai közt az emberi érzések-hangulatok valamennyi ár-

nyalatát oly módon teszi érzékletessé, hogy közben megmaradnak annak, aminek elsődlegesen lenniük kell: egészséges és termékeny hús-vér csodának. Annak a testestül-lelkestül csodálatos teremtménynek, aki nemcsak születésünk és létezésünk egyik kiindulópontja, hanem nekünk, férfiaknak érzéseink hajtóereje is. Nem alkotói egyoldalúság vagy álszemérem következménye, hogy e barbár szépségű asszonytestek többsége nélkülözni kényszerül a természettől mellé rendelt hím-párját. Néhány női és férfiak együttlétét tartalmazó kitűnő kompozíció elég volt ahhoz, hogy felébressze az acsarkodó prűdériát. Pedig Lacza Márta művészetében e szimbólumok az általánosítás eszközei: az emberi-szellemi-anyagi értékek teremtésének nagyszerűségét érzékeltetik.

Grafikáinak és rajzműveinek stílusjegyeihez hozzátartozik az egyéni kézvonású, kiművelt rajztechnika: a leheletfinom párhuzamos vonalhálózat, kiváltképp a színes ceruzával készült tetszetős lapokon. Reprodukálva sajnos csak halványabb másai az eredetieknek; valódi artisztikumuk kézbe véve érvényesül igazán.

★

Lacza Márta 1946-ban született Csepelen. Ma is itt él (Bp., Harmatos u. 8. 1213), s lokálpatrióta szívvel fáradozik a vizuális nevelés helyi ügyéért. A Képzőművészeti Főiskolán 1974-ben diplomázott, mestere *Sarkantyú Simon* volt. Tagja a Művészeti Alapnak és a Képzőművészek Szövetségének. Nyaranta a belgiumi grafikai művésztelepen dolgozik. Rendszeres résztvevője a hazai és a külföldi tárlatoknak, amelyeken többször nyert díjat. Eddigi munkásságáért 1983-ban Munkácsy-díjjal tüntették ki.

Ecsery Elemér

Magyarország levéltárai

Tájékoztató szakirodalmunk már régóta nélkülözött egy olyan szakkönyvet, mely közszinten nyújt komoly felvilágosítást a hazai levéltárakról. Ezt a hiányt pótolja most a *Balázs Péter* gondos szerkesztésében megjelent kötet. Az összeállítás – műfaji szempontból nagyon helyesen – túllépi az egyszerű cím- és adatközlés csupán informatív jellegű, a kezdő kutató számára hasznos határát, de már terjedelmi okokból sem vállalhatja azt a feladatot, amelyet az elmélyültebb kutatást végző szakemberek számára a részletes feltáró segédesszék (alapleltárak stb.) látnak el. Így válik alkalmassá arra, hogy mindkét irányban megfelelő tájékoztatást nyújtson.

A szerkesztő bevezetesként ismerteti azt az utat, amelyet a magyar levéltárügy a felszabadulás óta megtett. Ez az út nem volt sima, s bemutatása hivatal- és tudománytörténeti szempontból sem érdektelen. Az egészséges fejlődés érdekében szükség volt arra, hogy a korábban szinte teljesen közigazgatási alárendeltségben működő területi (megyei, városi) levéltárakat központi szakmai irányítás alá helyezzék, majd pedig arra, hogy a szakmai szempontból nagyjából megfelelő színvonalra került intézményeket újból a tanácsi igazgatás hatáskörébe utalják, és csupán a központi felügyeleti jogot tartsák meg. Az átalakulás folyamatát a Levéltárak Országos Központja irányította, amely – függőségének többszöri változása után – 1980 óta a Művelődési Minisztérium közgyűjteményi főosztályának levéltári osztályaként működik.

A bevezetés az igazgatási jellegű kérdéseken kívül egyebek közt ismerteti a Magyar Országos Levéltár átalakulását, az 1945 utáni anyagot őrző Új Magyar Központi Levéltár keletkezését, az egyházi levéltárak állami és egyházi felügyeletének kialakulását, a levéltári személynét fejlődését, az őrzött anyag gyarapodá-

sának – tekintélyes – mértékét és az elmélyültebb kutatás számára nélkülözhetetlen, különböző szintű levéltári segédletek rendszerét. Kitér a levéltáraknak a helytörténetírásban és a közművelődésben vállalt szerepére, valamint a levéltárosképzés alakulására, jelenlegi helyzetére.

A hazai levéltárak ma három nagy egység keretein belül látják el feladataikat. Az *általános levéltárak* közé tartoznak az országos és a tanácsi (megyei és fővárosi) levéltárak. *Szaklevéltárakként* működnek bizonyos állami és társadalmi szervezetek és intézmények levéltárai. Külön csoportot alkotnak a szintén rendkívül gazdag anyagot őrző *egyházi levéltárak*. A kötet sorra veszi a levéltárakat, ismerteti történetüket, jelentőségükhöz mért terjedelemben foglalkozik anyaguk jellegével és rendszerével. Közli az illető levéltárra vonatkozó irodalmat, illetve a kiadott forrásfeltáró segédkönyvek bibliográfiáját. Hasznos tájékoztatást nyújt a levéltárak használati módjáról és a nyitvatartási időpontokról is.

Okos mértéktartással ismerteti a kötet a két országos levéltár kutatási szempontból legfontosabb anyagának rendszerét. A *Magyar Országos Levéltár*at illetően felvilágosítást ad a levéltári anyagegységek (fondok) jellegéről. Külön érdeklődésre tarthat számot a *Központi Gazdasági Levéltár*, amely a felszabadulás, illetve államosítás előtti pénzüzetek, vállalatok és gyárak megmaradt iratait őrzí, s amely egy évtizedig önálló szervezeti egységként működött. A Magyar Országos Levéltár anyagáról készült segédletek – kissé áttekinthetetlen – jegyzéke a további kutatásokhoz nyújt támpontot. Az *Új Magyar Központi Levéltár* létesítésével a Magyar Országos Levéltár új levéltári anyaggal rendszeresen már nem gyarapított, lezárt gyűjteménnyé vált.

A *tanácsi levéltárakról* szóló fejezet a megyei

(és a fővárosi) levéltárakat ismerteti. *Budapest Főváros Levéltára* után sorra következnek a megyei levéltárak. Ezek történetének, anyagának bemutatása révén képet kapunk a különböző időkben bekövetkezett közigazgatási változásokról, bizonyos levéltárak fióklevéltárainról, valamint arról, hogy ezek a levéltárak milyen, korábban önálló (elsősorban városi) levéltárak anyagát őrzik. Példaként említhetjük a Fejér megyei Levéltárat (melyben a megye és Székesfehérvár iratanyaga található), vagy a Hajdú-Bihar megyei Levéltárat (amely Debrecen város, Bihar megye és a régi Hajdúkerület iratait őrzi). Tájékoztató a kötet az iratmentés során begyűjtött községi, területi igazgatási, bírósági, intézményi, gazdasági, egyházi és családi iratgyűjteményekről is. Az ismeretést minden esetben tájékoztató bibliográfia egészíti ki.

Az állami és a társadalmi szervezetek levéltárainról szóló fejezet a Magyar Tudományos Akadémia Levéltárat, a Hadtörténeti Levéltárat, a Központi Statisztikai Hivatal Levéltárat, az Országos Vízügyi Levéltárat, a Semmelweis Orvostörténeti Levéltárat és a Szakszerveze-

tek Levéltárat ismerteti – az említettekhez hasonló módon.

Külön érdeklődésre tarthat számot az egyházi levéltárakról szóló fejezet, mert a részfejezetek elején hasznos tájékoztatás olvasható a magyarországi felekezetek egyház-közigazgatási szervezetének történetéről. Katolikus vonatkozásban a primási-érseki, püspöki, káptalani és rendi (bencés, ferences és piarista) levéltárakat ismerteti a kötet. Református vonatkozásban az egyházkerületi levéltárak képezik a kutatás bázisait. Az Országos Evangélikus Levéltáron kívül négy gyülekezeti levéltár is működik. A nagy felekezetek után szól a kötet a baptista, az unitárius, a görögkeleti szerb és az izraelita felekezetek levéltárainról. Megnyugodva olvashatjuk, hogy a katolikus és a református egyházi levéltárak szakmai ellenőrzését és az állami szervekkel való harmonikus együttműködését ma már az egyházi *gyűjteményi tanácsok* tartják kézben.

Az izlésesen kiállított – a Hunyadi címerrel díszített – kötetet jól válogatott illusztrációk egészítik ki. (*Magyarország levéltárai. 1983 [1985], Műszaki Könyvkiadó, 391 l. 76 Ft*)

Tóth András

Az OLVASÓ NÉP – az Ön kalauza Csatlakozzék Ön is az Olvasó Nép folyóirat baráti köréhez

Évi előfizetési díj: 72 Ft

Előfizethető a 215–96162 sz. KHI-egyszámlára átutalással – közületi előfizetés esetén; a 215–96162 sz. csekkszámra egyéni előfizetés esetén

Cím: **Központi Hírlapiroda**
1900 Budapest, József nádor tér 1.

vagy **Lapkiadó Vállalat Népfrent-lapok és -kiadványok osztálya Budapest,**
1063 Szív u. 28. Telefon: 126-837

Történelmi önismeret a HONISMERET című folyóirat hasábjain

Évi előfizetési díj: 48 Ft

Előfizethető a 215–96162 sz. KHI-egyszámlára átutalással – közületi előfizetés esetén; a 215–96162 sz. csekkszámra egyéni előfizetés esetén

Cím: **Központi Hírlapiroda**
1900 Budapest, József nádor tér 1.
vagy **Lapkiadó Vállalat Népfrent-lapok és -kiadványok osztálya**
Budapest, 1063 Szív u. 28. Telefon: 126-837

Idegen nyelvű zenei könyvek a közművelődési könyvtárakban

A *Muzsika* című folyóirat januári számában *Somfai László* érdekes cikkben számolt be amerikai tapasztalatairól, arról, hogy az Egyesült Államok egyetemén milyen nagy számban dolgoznak muzikológusok, milyen sok új szakember kapcsolódik be a zenetudományi munkába, a kutatási területeket és a kutatási eredmények nyilvánosságra hozatalának alkalmait keresve.

A zenei szakirodalomban is bekövetkezett a sokat emlegetett információrobbanás. Eligazodni, akár csak a legfigyelmreméltóbb munkák között is, gyakorlatilag képtelenség, elég, ha valaki a legszűkebb szakterületéhez tartozó művek között kiismeri magát. Ráadásul szükség van a régebben megjelent, úgynevezett alapművek megismerésére is, ezért készülnek a mind gyakrabban felbukkanó *reprint* kiadások. Az 1700 amerikai muzikológuson kívül tehát bőven ad olvasnivalót az európai országok és más államok szakembergárdája, a folkloristák, a zenepedagógusok és mások köre, s mi, szakemberek és zenekedvelő olvasók, hálásak lehetünk, ha valaki segítségünkre siet és utat mutat ebben a rengetegben.

Öt kiemelkedő gazdagságú és jelentőségű

zenei könyvtár idegen nyelvű anyagáról tájékoztat valamivel több mint 1600 tételben a *Gyimes Ferenc* gondos szerkesztésében megjelent testes *ajánló jegyzék*. A könyv az 1976-ban megjelent szakkönyvszet (*Magyar nyelvű zenei könyvek a közművelődési könyvtárakban*, ism.: *Könyvtáros*, 1977/8. sz.) folytatása – amint az előszóban írja az összeállító. Az első átlapozáskor látszik, hogy a munka lényegében megfelel sokféle célkitűzésének: tájékoztat a könyvek lelőhelyéről a „forrás”-könyvtárakban; de nem is ez a legfontosabb, hanem az, hogy tárgyköri elrendezésben halad a referenz- és a feldolgozó munkát segítő általános művektől a különféle részterületekkel foglalkozó zenetörténeti munkákon, az etnomuzikológia tárgykörébe illő könyveken, zeneelméleti és hangszereket tárgyaló műveken keresztül a zeneoktatás, az interpretáció kérdéseiig, a sort a társművészetekkel, -tudományokkal foglalkozó kötetekkel és a kiemelkedő zenei személyiségekről szóló monográfiákkal zárva. Név-, cím- és sorozatmutató egészíti ki a kötetet. A mutatókat azonban talán célszerűbb lett volna nyelvenkénti csoportosításban elkészíteni. Az általában kielégítő annotációkon kívül ez is segítene abban, hogy a kötet még használhatóbbá váljék.

Ugyancsak célszerűbb lett volna, ha a zeneszerzői műjegyzékek felsorolása a szerzők (összeállítók) helyett a komponisták nevének rendjében kap helyet, hisz elsősorban ennek alapján keressük: készült-e katalógus egy-egy alkotó műveiről. S ha már a hiánynál tartunk: sajnálatos, hogy a példás szorgalmú összeállító oly kevés zenepedagógiai munka adatait vehette fel bibliográfiájába. Újabban tapasztalhatjuk, hogy az e területen dolgozók szeretnének többet tudni a miénktől eltérő, olykor ugyancsak világhírű zeneoktatási rend-

szerekről. (Ez persze inkább a szakkönyvek behozataláért felelős kereskedelmi szervezetek szóló észrevétel.) A mai gazdasági, pénzügyi viszonyok között, a magas könyvárak és a nehézkes ügyintézés mellett azonban alig remélhetjük, hogy az érdeklődők egykettőre hozzájuthatnak az ajánló jegyzékben szereplő bármelyik könyvhöz. Ez azonban nem csökkenti Gyimes Ferenc és munkatársai művének értékét. A kiadvány használhatóságát ugyanis fokozza, hogy az Országos Széchényi Könyvtár, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár zenei gyűjteményére, a Gorkij Könyvtárra vagy a Zene-művészeti Főiskola és a Bartók Béla Szakkö-

zépiskola könyvtárára való utalások is szerepelnek benne.

Reméljük, hogy e kötetrel sorozat indult el, s a jövőben időről időre tájékozódhatunk a gyarapodásról, az új meg új kiadványokról. A zenei könyvtárak, könyvtárosok körén kívül a tanárképző főiskolák zenei tanszékei, más zeneoktatási intézmények kottatárosaival és a zenei irodalom iránt érdeklődők egyaránt hasznos segédeszközt vehetnek kezükbe e jeles munkával. (*Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ 1983. [1984.], 610 l. 97 Ft.*)

Ittész Mihály

Lapozgató

A **Somogy megyei Levéltár**, az ország egyik legtevékenyebb helytörténeti műhelye újabb fontos művekkel gyarapította a regionális kutatómunkát, sőt esetenként az országos történeti feltárást is. A **Somogy megye múltjából** c. levéltári évkönyv 1984-es kötete például a Somogy honfoglaló nemzetségére vonatkozó források közlésével az egész magyar nemzetségi szervezet középkori történetéhez szolgált adalékokat, de az olyan közlemények, mint a somogyi konvent II. Ulászló-kori oklevelei az Országos Levéltárban, a szenyéri uradalom a török időkben, Somogy 18. századi táplálkozástörténete, a dél-dunántúli népoktatás története 1777 és 1806 között, a dunántúli községi önkormányzatok a felszabadulástól 1950-ig, a somogyi uradalmak fejlettsége 1914 előtt, a somogyi kiskereskedők és kisiparosok a két háború között, a zsidók üldözése a német megszállás után, vagy a kaposvári, 10. tüzérezred doni pusztulásának dokumentumai – nem beszélve a Magyarországi Szociáldemokrata Párt és a hazai német nemzetiség 1930-as évekbeni viszonyáról szóló tanulmányról – minden esetben kínálnak érdekes szempontokat és értékes információkat a megye határain kívüli olvasóknak, illetve szakutódosoknak is. (*Levéltári évkönyv 15. 1984. 408 l. 130 Ft.*) – Az évkönyv szerkesztője, a műhelyt több mint három és fél évtizede vezető *Kanyar József* levéltárigazgató irányítja a másik híres sorozat, a *Somogyi Almanach* munkálatait, sőt 36–40. sz., összevont kiadványának, a „**Műzsáknak**

szentelt kies tartomány”-nak ő a szerzője is. A *Tanulmányok Somogy művelődéstörténetéből (XVIII–XX. sz.)* alcímet viselő kötet dolgozatai könyvtártörténeti szempontból is rendkívül fontosak: nemcsak forrásai a megye és a megyeszékhely könyvtártörténetének, hanem teljes feldolgozásai bizonyos nagyobb korszakoknak (például a *Somogy vármegye könyvtárának története (1846–1950)* című öszszefoglalás). A gyűjtemény más tanulmányai szintén tartalmazzak könyvtártörténeti vonatkozásokat. A kötet iskolatörténeti – Kaposvárra és a Dunántúlra vonatkozó – anyaga különösen gazdag. A somogyi levelestár dokumentumai Zrínyi Miklós, Kisfaludy Sándor, Herman Ottó, Rippl-Rónai, Vikár Béla, Móra Ferenc, Berzsenyi, Pálóczi Horváth Ádám, Xantus János életére és munkásságára vonatkozó ismereteinket bővítik, árnyalják. (1983. [1984.] 327 l. 70 Ft.) A *Somogyi Almanach* 41. száma, a **Somogy megye helységneveinek rendszere** két csoportban – magyarok, illetve nem magyarok által adott nevek – dolgozza fel a megye településeinek névanyagát, s az első csoporton belül a szerző, *Várkonyi Imre* külön tárgyalja a tájra, annak valamely jellegzetességére közvetlenül utaló közszókat mint névadási indítékokat, a foglalkozásra és társadalmi helyzetre vonatkozó, a törzsi vagy népnevekből keletkezett elnevezéseket, a személynevekből alakult, a templom címéről (titulusáról) és a vásártartás napjáról elnevezett helységeket. (1984. 71 l. 20 Ft.)

A Magyar Könyvszemle elmúlt évi utolsó (1984/4.) száma közli *Kristó Gyula* vitacikkének második részét („Források kritikája és kritikus források az 1040-es évek magyar történetére vonatkozóan”), amelyben az ismert szegedi történészprofesszor *Gerics József* forráskritikai vizsgálódását bírálva arra is felhívja a figyelmet, hogy a történeti kútfők forráskritikájában a *filológiai* szempontok mellett nem mellőzhetők a *történeti* megfontolások sem. Forráskritika és történettudomány nem élhet egymás nélkül, de a kettő nem is helyettesíthető egymással. – A Könyvszemleiben alapos tanulmányokkal jelentkező *Rozsondai Marianne* most érdekes módszerbeli elgondolás alapján vizsgálja *Temesvári Pelbárt* európai népszerűségét, műveinek az országhatáron kívüli elterjedtségét. Az 1504-ben elhunyt enciklopédikus műveltségű ferences szerzetesnek, teológiai professzornak elsősorban három szentbeszéd-gyűjteménye vált korának igen népszerű, sokszor kiadott olvasmányává, itthon pedig anyanyelvű kódexirodalmunk prédikációs anyagának nagy része származott az ő munkáiból, ezek fordításai alapján épült be a magyar irodalmi köztudatba. A szerző vizsgálódásának kiindulópontja a kötéskutatás: az Akadémiai Könyvtárban levő *Temesvári*-művek korabeli kötéseit vizsgálja, s a gyűjteményben található 54 kötet kötésének készítési helye, műhelye és a művek használati helye szolgál az elterjedtségre vonatkozó következtetéseknek alapjául. A másfél évtizede elhunyt *Kőhalmi Bélának* életrajzához szolgáltat adalékokat *Németh Márta* írása, amely a kiváló könyvtártudós publicisztikai munkásságával foglalkozik a *Századunkban* 1926 és 1939, illetve az új *Huszadik Században* 1947 és 1949 között megjelent írásai alapján. Hasonlóan nagyobb érdeklődésre tarthat számot *Czigler Róbert* áttekintése is: *A Magyar Kommunista Párt törekvései a falusi lakosság könyvtári ellátásáért a koalí-*

ciós korszakban (1945–1948) című írás különösen azért tanulságos, mert bizonyítja, hogy a legjobb szándékú „földről jövő” könyvtár-alapítások, könyvadományok is csak az egyszeri, egy-két évre szóló olvasmányforrás szerepét tölthették és töltik be még a legkisebb közösségekben is, ha e telepítések mögött nem állt, illetve áll a folyamatosságot és a szakszerűséget szavatoló, az állomány utánpótlását és a módszertani gondozást megszervező *rendszer*. A cikkből megtudjuk, hogy a Népkönyvtárakat Szervező Országos Bizottság Törökbálinton 1947. március 30-án létesítette az első népkönyvtárat, s 1948. április 18-án Vizsolyban már az ezredik 340 kötetes gyűjteményt adták át a falusi lakosoknak; a negyvenes évek első körzeti könyvtárosai azonban arra is emlékeznek, hogy 1949-ben a *Sebestyén Géza* által kidolgozott körzeti könyvtári rendszer kiépítése során lényegében előről kellett kezdeniük a falusi könyvtáralapításokat: az előző években telepített könyvajándékok ugyanis többnyire a könnyen kapott ajándékok sorsára jutottak. Igaz, így sem voltak haszontalanok, misziót teljesítettek az adott időszakban és helyeken...

A Tudományos és Műszaki Tájékoztatás idei első és második összevont számában (1985/1–2.) *Futala Tibor* és *Nagy Miklósné* azt vizsgálja, hogy a számítógépes szakirodalomkereső, illetve -terjesztő szolgáltatások fejlődése az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtárban hogyan hatott vissza az általuk feltárt dokumentumok iránti keresletre, amelynek kielégítésére elsősorban maga az intézmény hivatott az Országos Műszaki Könyvtár révén. A vizsgálódásból kiderül, hogy az utolsó öt évben a számokkal kifejezhető igények több mint a duplájukra emelkedtek – 1024-ről 2097 kérésre növekedtek –, s a számbeli gyarapodást nagy részben a külföldi

adatbázisok közvetlen (online) igénybevételek bevezetése okozta: Ez a szolgáltatási forma ugyanis egyedül az 1983. évi kérések számát csaknem 650-nel emelte. A cikk a továbbiakban foglalkozik a szakirodalom különféle műfajai iránti igények változásával (a konferenciái dokumentumok kereslete csökkent, a kutatási jelentéseké növekedett), majd közli a kérések kielégítésének intézmények szerinti megoszlását. Megállapítja, hogy a kérések felét az OMK saját állományából teljesítette, bár a helyzet 1979-hez képest romlott a közismert folyóirat-beszerzési nehézségek miatt. A folyóiratcikkekre irányuló igények kielégítésében lényegesen nőtt a hazai könyvtárközi kölcsönzés részesedése (9,6-ról 22,5 százalékra), még nagyobb azonban az angol könyvtárközi kölcsönzési központ, a BLLD szerepe, hiszen 1983-ban az összes kérések csaknem egynegyedét (24 százalékát) ebből a forrásból elégítette ki az OMK. Ezzel kapcsolatban sajnálattal állapítják meg a cikkírók, hogy a BLLD az elmúlt években megdrágult (1979-ben egy BLLD-kupon, amelyért kb. 10 flekknyi másolatot lehetett beszerezni, 150 forintba, 1984-ben viszont már 244 forintba került), ráadásul az elmúlt években feltűnően lassúbbá is vált, noha még mindig gyorsabb a hazai könyvtárközi kölcsönzésnél. A vizsgálódás végeredményben nem marad a szakmai gyengeségek és tehetetlenségek leltára, hanem ismerteti azokat a terveket is, amelyek a könyvtárközi kölcsönzés szolgáltató részének gyökeres megújítására irányulnak az Országos Műszaki Könyvtáron belül hozandó szervezeti és munkaszervezési intézkedések révén. (Ezek sikere esetén a *Könyvtáros* is szívesen ad helyet a magyar BLLD-t ismertető írásnak!) – Érdekes módszert mutat be a hatékony állományleválasztás megvalósítására a TMT másik közleményében Sz. Kiss Csaba, akitől az elmúlt években több állományapasztási cikket olvashattak a könyvtárosok a különféle szakmai orgánumban. Most Richard W. Trueswell massachusettsi műszaki könyvtáros „egyszerű és elegáns” módszerét ismerteti, amelynek alkalmazhatóságát a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központi gyűjteményének elemzésével is ellenőrizte: megállapítása szerint az ott jelentkező igények 97,6 százalékát ki lehetne elégíteni az állomány 55,8 százalékával (az ún. *használati maggyűjteménnyel*: ebbe a 15 évesnél rövidebb *polcidejű* könyvek tartoznának, vagyis azok, amelyek két utolsó használati között ennél kevesebb év telt el); vagy pedig az igények 98

százalékát lehetne teljesíteni az állomány 61,3 százalékával (ebbe a magállományba a 20 évesnél rövidebb *polcidejű* könyvek tartoznának). Megjegyzi a szerző azt is, hogy az állomány 38,7 százalékának eltávolítása a közvetlen tárolóterekből (amin nem kell „kidobást” érteni) a használók igényeinek mindössze 2 százalékát érintené. A cikk a Trueswell-modell alkalmazását több grafikus ábrával is illusztrálja. – A TMT e számából még egy írásra hívjuk fel a figyelmet. Ebben *Rónai Iván* az Országgyűlési Könyvtárban 1974 óta működő *világpolitikai információs szolgáltatás* mikroszámítógép segítségével történő „üzemelését” mutatja be abból a célból, hogy modellként állítsa a kisebb tájékoztatói intézmények, könyvtárak elé információs rendszerük megszervezése esetére. A szerző hangsúlyozza, hogy már induláskor figyelembe kell venni a nagyszámítógépes rendszerekhez való későbbi csatlakoztatás követelményeit.

A **Könyv és Nevelés** idei első számában *Dán Krisztinának* az iskolai könyvtárak megyei hálózati irányító helyzetét vizsgáló cikke megállapítja, hogy még most sem alakították ki minden megyében az iskolai könyvtárügy hálózati kereteit, noha enélkül alig képzelhető el az iskolai könyvtárak kiegyenlített fejlődése. Eddig 17 megyében jelölték ki, illetve szervezték meg a hálózati központot. Közülük 9-ben a megyei pedagógustovábbképző intézet (megyei pedagógiai intézet) könyvtára, 2 helyen a megyei pedagógiai intézet és egy gimnázium egyesített könyvtára, egy helyen a pedagógiai intézet a megyei könyvtárral közösen, Budapesten a Fővárosi Pedagógiai Intézet, 5 megyében pedig a megyei könyvtár lett a hálózati központ. Két megyében még nem jelölték ki az irányítót. A helyzetet nehezíti az is, hogy a hálózati központok 41 szakképzett könyvtárosa közül mindössze 26–27 foglalkozhat hálózati-módszertani tevékenységgel, mivel a többit lekötik ezeknek a jobbra szintén a könyvtárrá válás kezdetén levő intézményeknek a belső, szakmai alapozó munkálatai. Ráadásul a szűkös létszámkeret sem oszlik meg arányosan. A szakmai gondozást természetesen mások is végzik: országosan 49 általános iskolai és 32 középiskolai könyvtári szakfelügyelő; és nem szabad elfeledkezni az iskolai szervezeteken kívül álló ellátó rendszerekről sem, amelyek keretében a tanácsai közművelődési könyvtárhálózatok egy része nyújt igen szervezett és

magas színvonalú segítséget a területükön működő iskolai könyvtáraknak. *Ballér Endréné* az *iskolai báziskönyvtárak* fogalmával, létrehozásuk feltételeivel és kialakításuk módszereivel foglalkozó cikkében így határozza meg e könyvtár típus fogalmát: „Az iskolai báziskönyvtár olyan, mintaszerűen felszerelt és olyan színvonalon működő iskolai könyvtár, amelyik az adott intézményben betöltött funkcióján túl részt vesz egy-egy tantárgy könyvtárpedagógiai módszerének kidolgozásában; műhelye egy adott terület (iskola, kerület, megye, város) ilyen jellegű pedagógus-továbbképzésének. A pedagógiai báziskönyvtár gondoskodik a továbbképzésben részt vevő, a továbbtanuló, a kutató nevelők pedagógiai szakirodalmi ellátásáról.” – Az egész számot jellemzi az iskolai és a tanácsi közművelődési könyvtárak közötti együttműködés igénlésére irányuló szándék. Ennek beszédes illusztrációja és az iskolai könyvtárügyi irányítók törekvéseit visszaigazoló példa *Rieth Józsefné* beszámolója arról, hogy a főváros II. kerületének egyik 36 (!) négyzetméteres Szabó Ervin könyvtárában (gyermekrészlegében?) milyen jól szervezett tevékenység folyik évek óta az iskolások (napközisek is) könyvtári foglalkoztatásával, az iskolák és az iskolai könyvtárosok munkájának segítségével kapcsolatban. Ez a könyvtár hálózati központjának segítségével az elmúlt tanévben *tanterv-kiegészítő bibliográfiát* is összeállított a második-ötödik osztályok tanulóinak és nevelőinek használatára. A Könyv és Nevelés külföldi kitekintését e számban *Uzsoki Andrea* érdekes norvégiai tanulmányúti beszámolója képviseli. Ebben a fiatal szerző „a hatósági joggal felruházott település, esetenként több-kevesebb település csoport” összefoglaló megjelölésére a *kommuna* megnevezést használja, amely azonban zavarhatja az olvasót, mert a „kommuna” szó mást jelent az Elbától keletre, mint attól nyugatra. Talán nem tévedtünk nagyot, amikor helyette egyszerűen *községet* olvastunk, ennek régi, a „kommunitás, kommunális” vonatkozásban városi érvényességű értelmében is.

A Könyvtári Híradónak, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár belső tájékoztatójának márciusi száma több érdekes információt közöl a hálózat szolgáltatásairól, egyebek között különleges katalógusairól. Például arról, hogy az V. kerületi könyvtár a *Világgazdaság* írásairól, a XI. kerületi főkönyvtár pedig 19 természet-

tudományi folyóirat (illetve más jellegű folyóiratok ilyen tárgyú) cikkeiről készít elemző katalógust, sőt a XI. kerületi könyvtár a *Művészet* 1970 óta megjelent évfolyamait is feltárta már 4500 tárgyszavas analitikus katalógusában, amellyel a hatvanas évek óta fel nem frissített adatanyagú Művészeti Lexikon hiányait is pótolni kívánja. (Nem tudjuk, hogy a könyvtárosok felfigyeltek-e a lapunkban 1977 óta megjelenő *A Könyvtáros galériája* című sorozatra: ennek ugyanis hasonló szerepe van a grafikai műfajban, s az eddig megjelent száz portré a kortárs képzőművészet kis lexikonának szerepét is betöltheti ezen a népszerű művészeti területen.) – Fontos kérdéssel foglalkozik a híradó vendégszerzője, *Tilcsikné Pásztor Ágnes* szombathelyi könyvtáros, aki az 1963 óta megjelenő *Eseménynaptár* című negyedéves módszertani útmutatót és kiállítási segédletet vizsgálja, s a bírálat mellett – ez elsősorban a kiállítási mellékletekre vonatkozik – javaslatokat tesz a megújításra is: például kéri, hogy az évfordulókön kívül egyéb tematikus kiállítások készítéséhez szintén adjon segítséget az *Eseménynaptár*, és legyen bőségebb a tárgyidőszak évfordulóinak felíratválasztéka. *A Farsangi könyvkidárúsítás* hangzatos cím mögött rendkívül fontos téma rejtőzik: a könyvtár 6300 kötet fölösleges könyvtétől való megszabadulás rövid krónikája. Mivel erről az akcióról sok mendemonda és téves értesülés kering a szakmában, érdemes alaposabban is utánajárni a tavaszi végeladásnak. A hasonló vállalkozásba kezdők figyelmét ezért hívjuk fel nyomtatékosan a hangulatos, kissé vázlatos írás utolsó mondatának töredékére: „... óriási munka áll mögötte...”, továbbá a lapunk e számának 338–340. oldalain megjelent alaposabb beszámolóra.

A Fejér megyei Könyvtáros 1984. évi második (1984. decemberi) számának változatos tartalmából három írást emelünk ki: *Kisteleki Győzőné* elemzése a „C”-típusú tanácsi közművelődési könyvtárak katalógusszerkesztési tevékenységének helyzetéről még mindig a szakmai alapok ingatagságára, a belső munkák lebecsülésére figyelmeztet. A megye főfoglalkozású könyvtárossal működő 24 ilyen intézményében ugyan mindenütt megtalálható a raktári katalógus, de leíró, illetve szakkatalógussal csak egynegyedük rendelkezik. Az ok a cikkíró szerint a munka lebecsülése. (Pedig a legkisebb állomány is 8 ezer kötet körül van,

a legnagyobb pedig ennek több mint kétszere- se, 18,5 ezer kötet.) A híradó másik cikke in- terjúban mutatja be *Molnár Istvánnét*, a szé- kesfehérvári városi könyvtárhálózat vezetőjét, aki 1953 óta dolgozik könyvtárosként a város- ban. A beszélgetésből kiderül, hogy a 14 egy- ségből álló, 12 ezer olvasót kiszolgáló hálózat irányítója még napjainkban is keres módot ar- ra, hogy közvetlen kapcsolatba kerüljön az ol- vasóval: „Alkalmanként veszek részt az ol- sószerzési munkában, szükség szerint a tájé- koztatásban. Esetenként a fiókkönyvtárakban is helyettesítek... Ilyen kölcsönzési nap többet ér, mint több előre megtervezett »ellenör- zés«... Az olvasószolgálati munka ma is fel- üdülést jelent számomra. Itt azonnal tudha- tom, hogy jól dolgoztam-e, s ha igen, az biz- tonságot ad más feladatokhoz is.” A Fejér me- gyei Könyvtáros folytatja a könyvtárakról al- kotott olvasói véleményeket közzé tevő sorozat- tát: *A Könyvtárkép az olvasókban* című sorozat harmadik folytatásában a dunaujvárosi Mun- kásművelődési Központ keretében működő, „A”-típusú könyvtár olvasói szólalnak meg, szám szerint heten, s válaszolnak ugyanazokra a kérdésekre, amelyeket előzőleg a megyei könyvtár és a fehérvári városi könyvtári köz- pont olvasóinak is feltettek a könyvtárosok. Az általában elégedettséget tükröző válaszok mind- egyikében van néhány figyelemre érdemes kér- rés vagy megszívlelendő észrevétel, illetve tanács. Például az olvasótermi asztalok helyi megvilágításának szükségessége, a hétfői nyit- vatartás meghosszabbítása, a vasárnapi nyitva- tartás kérése (noha szombaton este 8 óráig nyitva van a könyvtár), a kötelező olvasmá- nyok példányszámának növelése, az állomány gazdagítása statisztikai könyvekkel, az állo- mány selejtezése. Van egy ilyen megjegyzés is – bizonyára különösen feltűnő volt a jelenség, ha az olvasó ennyire felfigyelt rá –: „A nyári gyakornokokkal kapcsolatban fenntartásaim vannak. Unottak, flegmák, még a köszönést sem fogadják!”

A szám egyéb írásai a megye gyógyintézetei- ben ápolott betegek (szakszervezeti) könyvtári ellátásával, olvasótáborokkal, új intézmények- kel foglalkoznak. A szokásos könyvtárbemuta- tó most a Közép-dunántúli Vízügyi Igazgató- ság szakszervezeti és szakkönyvtárával ismer- teti meg az olvasót; a hagyományörző rovat pedig Németh László és a Mezőföld kapcsola- tát tekinti át abból az alkalomból, hogy Mező- szilason felavatták az újjáépített Németh- portát. A híradó közli a megyei könyvtár által

készített legfrissebb irodalomkutatások és bib- liográfiák 13 tételes jegyzékét is.

A Szabolcs-Szatmár megyei Könyvtári Híradó 1984/2–3-as jelzésű, összevont száma megemlékezik saját születésének első kerek év- fordulójáról: a tízéves könyvtári híradóról, amely a Magyar Könyvtárosok Egyesülete megyei szervezetének orgánusaként jelenik meg, a megyén kívüli olvasó is örömmel álla- píthatja meg, hogy átesvén a híradók gyermek- betegségein, formailag és tartalmilag is sokat fejlődött az elmúlt években, s immár maga- sabb osztályba léphet. E számában például van egy cikksorozat, amely sokoldalúságával, szak- szerűségével, őszinteségével tűnik ki, s a tár- gyalta témában – a középiskolákban bevezetett fakultatív könyvtárkezelő-képzés – országosan figyelembe veendő szempontokat tesz le e so- kat vitatott utánpótlási forma jövőjéről szóló központi tárgyalások asztalára. A fontos tárgy- körről öt írás szól, s ugyanannyi cikk mutatja be a közelmúltban korszerűsített, bővített vá- rosi könyvtárakat, illetve egy falusi intézményt (Geszteréd). A megye tanácsi könyvtárhálóza- tának nehézségeire jellemző, hogy ezek a tisz- tes erőfeszítéssel és nagy helyi áldozatvállalás- sal létrehozott átalakítások, otthongerentések is csupán ideiglenesen enyhítik a fojtogató helyhiányt, hiszen a legnagyobb építkezés, a Mátészalkai Városi Könyvtáré is csak 504 m² alapterületet eredményezett (ehhez később to- vábbi 111 m² járult a gyermekkönyvtárnak a központi épületbe telepítésével), a többi épí- tés-bővítés nem haladja meg a falusi mérete- ket. Örülni annak kell, hogy a megyében elin- dult egyfajta otthongerentési mozgás, s ennek előbb-utóbb városi léptékű épületek lesznek az eredményei. A megye tanácsi könyvtárirányí- tási törekvéseinek tudatosságát bizonyítja az a tény, hogy a híradó élén olvashatók a megyé- ben 1984 elején tartott művelődési miniszte- riumi általános felügyeleti vizsgálat legfonto- sabb könyvtárügyi megállapításai, s ezekhez csatlakoznak a vizsgálat alapján a megyei mű- velődésügyi osztály által összeállított intézke- dési terv főbb pontjai is. A híradó helyismereti rovatának egyik írása a megyei könyvtár állo- mányának fontos részéről, az iskolai értesítők és évkönyvek gyűjteményéről szól, s ezzel ka- pcsolatban megtudjuk azt is, hogy a megyei könyvtár 1985-ben kiadja a Szabolcs megyé- ben 1864 és 1983 között megjelent iskolai érte- sítők bibliográfiáját.

Tájékoztató a szakmai tájékoztatóról című, alapvető referenz-kézikönyvét harmadik, átdolgozott kiadásban jelentette meg az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár. Az 1984. augusztus elsejével lezárt anyagú kötet több mint 650 intézmény tájékoztatói tevékenységének legfontosabb adatait (név, előző név, cím, profil-feladatkör, információs tárának adatai a gyűjtőkörtől a szolgáltatásokon és a kiadványokon át a hozzáférés lehetőségeiig, valamint a tájékoztatóval foglalkozók nevéig és telefonszámaig) tartalmazza a főhatóságok, irányító-szervek betűrendje szerinti csoportosításban, ezen belül pedig az intézmények (vállalatok, üzemek, hivatalok, szervezetek, testületek) nevének ábcérendjében. A *Csen-gődy Lászlóné* által összeállított, 2500 példányban sokszorosított kiadványban az intézmények neve szerinti mutató és tárgymutató segíti az eligazodást. (1985. 336 l. 250 Ft)

A **Debreczeni Vörös Újság** címmel 1919. március 15. és április 10. között megjelent kommunista hetilap hat számából a fennmaradt 1., 2., 4., 5. és 6. számot hasonló kiadásban megjelentette a Hajdú-Bihar megyei Könyvtár. A tanácsköztársasági évfordulóra szánt és az Alföldi Nyomdában a Református Kollégium Nagykönyvtárának példányai alapján készült színvonalas kiadvány a kötet borítójának belső oldalán levő tokba külön-külön behelyezett hasonló példányokon kívül függetlenül közli a sajtó alá rendező *Bényei Miklós* jegyzeteit, névmagyarázásokat (élettrajzi adatokat) is tartalmazó névmutatóját és utószavát, amely az első debreceni kommu-

nista lap történetét foglalja össze és jelentőségét méltatja. (1985. 33 l.)

Hátrányos helyzetű olvasók könyvtári ellátásáról adott ki gyűjteményes kötetet az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ. A *Csapó Edit* által szerkesztett munka az 1981 szeptemberétől 1982 januárjáig tartott központi tanfolyam előadásai alapján, annak tantervét és tananyagát követve tárgyalja e nehéz könyvtári szolgáltatási ágazat legfontosabb tudnivalóit. *Katsányi Sándornak* az egész kérdéskört történetileg és tartalmilag áttekintő összefoglalása mint bevezetés után két részben foglalkozik a hátrányos helyzetűek ellátásával, mégpedig úgy, hogy az első rész tanulmányai – szociológusok, társadalmi kérdéseket kutatók munkái – után a második részben a könyvtári helyzetet elemző és a tennivalókat kijelölő írásokat közli: hét szerző hat munkáját a hához kötött olvasók könyvtári ellátásától kezdve a büntetőintézetek könyvtárügyét áttekintő ismertetésig. Megtalálható a kiadványban két hivatalos dokumentum szövege is: a kórházi könyvtári ellátás megszervezésére az OSZK KMK által készített javaslaté, illetve az IFLA-nak a közművelődési könyvtárak számára a tárgyval kapcsolatban készített ajánlásai. A hasznos kötetet 44 tételes bibliográfia zárja, ez magyar és külföldi szakirodalmat egyaránt felsorol (1984. [1985.] Műszak, 113 l. 26 Ft.)

A **„Somogyvármegye” repertórium. 1945–1948** címmel hatalmas, 5515 tételes cikkbibliográfiát jelentetett meg a kaposvári Palmiro Togliatti Megyei Könyv-

tár a felszabadulás utáni Somogy megyei sajtót feltáró, tervezett sorozatának első köteteként. A könyvtár *Somogyi bibliográfiák* nevű sorozatában napvilágot látott 11. kiadványt *Sipos Csaba* állította össze a Magyar Kommunista Párt helyi lapjának 1945. január 9-től 1948. december 31-ig megjelent számairól. Az idei felszabadulási évfordulóra kiadott, 200 példányban, szépen sokszorosított kötet négy fő fejezetben (Politikai és társadalmi élet; Gazdasági élet; Művelődésügy; Sport) tárja fel az anyagot, a fejezeteken belül pedig további szakcsoportok is tagolják a nagyobb, átfogó témákat, s ezekben időrend szerint következnek az események, közlemények leírásai. A kellő információtartalmú híreket is számba vevő, értékes repertórium a lap első számának oldalairól készített reprodukciókkal kezdődik, s három mutatóval (név-, földrajzinév-, intézetek, egyesületek indexe) zárul. (1984. [1985.] 534 l.)

A **könyvtári és információs intézményi munkakörök képesítési követelményeiről** egyben szerkezetben, táblázatos formában összefoglaló, fontos segédletet jelentetett meg az Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ – a Művelődési Minisztérium megbízásából – azért, hogy útmutatást adjon a különféle könyvtári munkahelyek betöltéséhez. A kiadvány, amelyet a Magyar Könyvtárosok Egyesületének vezetősége is elfogadott, a munkafeladatok részletes felsorolásával jó segítséget nyújthat a könyvtári munkaköri leírások elkészítéséhez is. Összeállítója, *Orbán Éva* a táblázatokban először a munkafeladatokat írja le részletes bontásban, s mindegyiknél jelzi –

a második oszlopban – a szükséges képzettségi igényt is. A táblázat jobb oldalán az esetleges megjegyzések olvashatók, amelyek a sajátos esetekre, feltételekre és az összefüggésekre hívják fel a figyelmet. A befejező részben a kis, 1–5 munkatárssal dolgozó könyvtárakban, a különgyűjteményekben és a különleges részlegekben és munkaterületeken működők képzettségi feltételeinek felsorolása található: az általános művelődési központokban, az iskolai, a felsőoktatási könyvtárakban, a kéziratárakban, helyismereti gyűjteményekben, a gyermekrészlegekben, a zenemű- és hangtárakban, a képzőművészeti gyűjteményekben stb. dolgozók alkalmazásával összefüggő követelmények részletezése. A hasznos összeállítást a képzettségi formák mutatója zárja: ez a táblázat, illetve a kiskönyvtári, különgyűjteményi felsorolás megfelelő helyeire, munkafeladataira utal vissza. (1985. 35 l. 15 Ft.)

A Pécsi Tanárképző Főiskola tudományos közleményeinek repertóriumát adta ki az 1956–1982-es időszakra vonatkozóan a Janus Pannonius Tudományegyetem Tanárképző Kara. A 150 példányban sokszorosított és *A Pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem Tanárképző Kar Könyvtárának kiadványai* c. sorozat 50. füzeteként megjelent repertórium összeállítói, *Takács József és Földvári Rózsa* a tárgyidőszakban megjelent publikációkat – beleértve a képzőművészeti alkotások reprodukcióit is – kilenc szakcsoportban, ezen belül a szerzők betűrendjében sorolják fel, és a 608 tételes repertóriumban való keresést külön név-, valamint tárgymutatóval is segítik. (1985. 92 l.)

Magyar iparvállalatok a nyolcvanas évek elején. 1981–1984 címmel 200 példányban sokszorosított bibliográfiát adott ki az Országos Vezetőképző Központ tudományos tájékoztató szolgálata. *Kozma László és Radó Lászlóné* összeállítása hét fejezetben – Vállalati politika; Vállalati

gazdálkodás; A szervezeti rendszer korszerűsítése; Vállalati méretek. Nagyvállalat; Vállalati méretek. Kis- és középvállalat; Belső irányítási rendszer; Tervezés –, a fejezeteken belül betűrendben, 334 tételben sorolja fel a tárgykörnek az utóbbi években megjelent szakirodalmát (cikkeket, tanulmányokat, monográfiákat), s a szükséges esetekben címmagyarzatokat is ad, illetve felhívja a figyelmet az összefüggésekre. A mutatókat nem tartalmazó bibliográfia nyolcadik fejezete további 274 tételben több mint száz budapesti és vidéki vállalat vonatkozásában közli a róluk, illetve velük kapcsolatban megjelent szakirodalom adatait. Itt a vállalatok nevének betűrendjében következnek egymás után a bibliográfiai leírások. (1984. 118 l.)

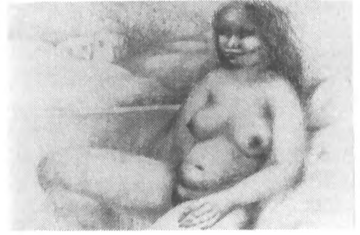
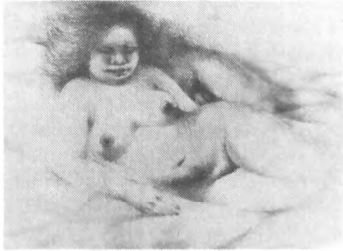
Négy évtized címmel a Kiskunhalasi Városi-Járasi Könyvtár ezer példányban, nyomtatásban kiadta az egykori *kiskunhalasi járás krónikáját* 1944. okt. 12-től, Csikéria felszabadulásától 1983. dec. 31-ig, a járás – és valamennyi magyar járás – megszűnéséig. *Fekete Dezső* igen értékes összeállítása a megyei sajtótermékek alapján a dátumok szerint sorolja fel a járás 20 községében történeteket, s a rövid eseményleírások végén közli mind-egyik tételszámát is. Erre a 2246 tételre utalnak a több mint 20 oldalas, összevont hely-, név- és tárgymutató tárgyszavai, amelyek segítségével minden fontosabb esemény dátuma könnyen és gyorsan megkereshető az időrendi eseménytárban. A kötet végén a kiskunhalasi járás területén 1945-től 1984-ig megjelent – vagy a területéről szóló – könyvek, kiadványok 68 tételes és az időszaki sajtótermékek 15 tételes jegyzéke található, majd 11 fényképes oldal következik a községek életéről, illetve létesítményeiről. (1984. [1985.] 124 l., 12 sztl. t.)

Johann Sebastian Bach műveinek hanglemezjegyzéke címmel diszkográfiát adott ki a nagy német muzsikusz születésének 300. évfordulójára a salgótarjáni

Balassi Bálint Megyei Könyvtár. A 250 példányban sokszorosított, 351 tételes jegyzéket *Zgolombiczky Erzsébet* állította össze a könyvtár állománya alapján. A műfajok szerint csoportosított leírások egy-egy tételben belül megkülönböztetik a más-más előadók lemezeit, s jelzik a lemezek gyűjteményben belüli helyrajzi-leltári számát is. A kiadvány a használók érdekében két külön részben felhívja a figyelmet a gyűjteményben megtalálható Bach-kispartitúrákra és a Bachról szóló legfontosabb magyar, valamint német nyelvű könyvekre is. A hasznos összeállítást előadói névmutató zárja. (1985. 52 l.)

Az Iskolai könyvtárak című, könyvtáros tanároknak szóló segédkönyvet második, részben átdolgozott és bővített kiadásban jelentette meg az Országos Pedagógiai Intézet és a Fővárosi Pedagógiai Intézet a Művelődési Minisztérium és az OPKM támogatásával. Az először 1978-ban közreadott segédlet most 6 ezer (!) sokszorosított példányban jelent meg, s ez a szám nemcsak az igények növekedését, hanem az iskolai könyvtárügy fejlesztésében általában bekövetkezett léptékváltást is bizonyítja. A kötet második kiadását az új tantervek megjelenése is indokolja, de az új dokumentumleírási szabványok életbe léptetése szintén megkövetelte a könyv korszerűsítését. Az új kiadást ugyancsak *Ballér Endréné* szerkesztette; a szerzői munkaközösség tagjainak sorában rajta kívül *Mészöly Magda, Rácz Ágnes* és az időközben elhunyt *Györi Gáspár* neve olvasható. Az iskolai könyvtári tevékenység minden ágára kiterjedő könyvet a vonatkozó törvények, rendeletek, utasítások, valamint a dokumentumleírási szabványok és segédleteik jegyzéke, továbbá tárgymutató zárja. (1984. [1985.] 335 l.)

Ilyen volt az 1945-ös esztendő címmel a felszabadulási évfordulóra cikkgyűjteményt jelentetett meg a Tolna megyei Könyvtár: Összeállítója, *Miszlay Sarolta* a

felszabadulás évének három megyei sajtóorgánumból, a Dombóváron már januárban megjelent *Tolnamegyei Hírlap*ból, a februárban Szekszárdon megindított *Szabadság*ból, valamint utódlapjából, a *Tolnamegyei Néplap*ból közli 280 dokumentum – cikk, hivatalos közlemény, hír és apróhirdetés – szövegét. A közzétett szövegek között olyan érdekességek is vannak, mint például *Illyés Gyula* áprilisi látogatásának híre, a *Kodály Zoltán* dombóvári tartózkodásáról és a tiszteletére rendezett ifjúsági hangversenyről beszámoló cikkek, a bukovinai székelyek letelepítésével foglalkozó közlemények és a Babits édesanyjának haláláról szóló híradás. A 400 példányban, sokszorosításban közreadott szöveggyűjteményhez külön név- és helynévmutató készült. (1985. 257 l. 30 Ft.)

Zala megyéről és a Keszthelyi Egyetemről készült művek jegyzéke címmel azoknak a doktori disszertációknak, diploma-, szak- és tudományos diákköri dolgozatoknak adatait közli a Keszthelyi Agrártudományi Egyetem Központi Könyvtára által megjelentetett sokszorosított összeállítás, amelyek az egyetemen és Zala megyével foglalkoznak, és amelyeket a könyvtár 1971, illetve 1972 óta őriz. *Orbán Józsefné* 227 tételes összeállítása a disszertációkat és a dolgozatokat időrendben, egy-egy éven belül pedig műfajok szerint sorolja fel, s a névmutatón kívül helynévmutatóval is segíti a mezőgazdasági és a helytörténeti kutatókat, valamint a tájékoztató könyvtárosokat. (1985. 87 l.)

Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeumban ké-

szült témabibliográfiák bibliográfiája 1958–1982 címmel jegyzéket adott ki az OPKM. A 300 példányban sokszorosított és [Az] *Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum kiadványai. Kötetkatalógusok* nevű sorozatban megjelent bibliográfia összeállítója, *Lőrinczy Lászlóné* az intézményben 28 szerző által negyedszázad alatt készített 220 témabibliográfiát a címek betűrendjében sorolja fel, s a témabibliográfiák kölcsönzéséhez szükséges jelzeteiket is közli, a témák szerinti keresést pedig külön tárgy- és névmutatóval könnyíti meg. (1985. 51 l. 7 Ft.)

Kőrösi Csoma Sándor szanszkrit–magyar szójegyzékét adta ki magyar és angol nyelvű kötetben a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára. (A kiadvány angol címe: *A list of words Sanskrit and Hungarian by Alexander Csoma de Kőrös*). A könyvtár *Keleti tanulmányok – Oriental Studies* nevű sorozatának 6. kiadványaként 800 példányban megjelentetett munka első része *Wojtilla Gyula* összefoglalását közli a nagy tudós utazó szanszkrit nyelvtanulmányairól, illetve az ind nyelvek kutatásában és az összehasonlító nyelvészetben kifejtett tevékenységéről, a második részben mindennek angol fordítása olvasható, míg a harmadik részben maga a szójegyzék található és a teljes kéziratanyag hasonmásban. (1984. [1985.] 90 l., 9 sztl. t. 50 Ft.)

Az iskolai tankönyvek bibliográfiáinak kiadását megkezdte az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, hogy szélesebb körben hozzáférhetővé tegye

tankönyvekből álló, rendkívül gazdag különgyűjteményének állományát. [Az] *Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum kiadványai. Kötetkatalógusok* című sorozatban eddig a következő bibliográfiák jelentek meg 150–150 példányban, sokszorosításban:

Népiskolai tankönyvek 1867–1945. (Összeáll. *Hegedős Mihályné és Tóthpál Józsefné*. 1984., a borítón: 1985. XL, 303 l. 43 Ft.); **Felsőbb leányiskolai tankönyvek 1868–1926.** (Összeáll. *Sasi Margit*. 1985. VII, 36 l. 5 Ft.); **Ismétlőiskolai (továbbképző) tankönyvek** [pontosabban: Ismétlő (továbbképző) iskolai tankönyvek] 1868–1945. (Összeáll. *Tóthpál Józsefné*. 1985. VIII, 30 l. 3,50 Ft.); **Tanonciskolai tankönyvek 1868–1945.** (Összeáll. *Tóthpál Józsefné*. 1985. VIII, 80 l. 10 Ft.); **Leányközéiskolai és leánykollegiumi tankönyvek 1916–1935.** (Összeáll. *Hobok Ferencné*. 1985. VIII, 35 l. 5 Ft.); **Líceumi tankönyvek 1926–1945.** (Összeáll. *Hobok Ferencné*. 1985. VII, 28 l. 3,40 Ft.). A sorozat és az egyes füzetek szerkesztője *Pozsár Istvánné*.

A marxizmus-leninizmus oktatásának audiovizuális ismerethordozói III. címmel (a borítócím: *Marxizmus-leninizmus*) jelent meg a veszprémi Országos Oktatástechnikai Központ *Témabibliográfia* nevű sorozatának 12/III-as jelzésű kiadványa, amely folytatása a sorozat 1983-ban kiadott 12/I–II. számú füzeteknek. Az ezer példányban közreadott összeállításban *Szűcs Lajosné* a sorozat eddigi felépítési rendjében, tehát ismerethordozók szerint, ezek csoportjain belül betűrendben közli a néhány mondatos annotációkkal is ellátott leírásokat,

amelyek között a keresést a tétel-számokra utaló tárgymutatóval is megkönnyíti. (1985. 87 l. 7 Ft).

Az Országos Széchényi Könyvtár. A magyar nemzeti könyvtár címmel, illetve alcím-mel 3., átdolgozott kiadásban jelent meg a könyvtárt ismertető kötet az OSZK új otthonának felavartása alkalmából. A *Kovács Ilona* által szerkesztett, *Szántó Tibor* által tervezett és a Kossuth Nyomdában nagyon szépen kinyomtatott könyv áttekinti a könyvtár történetét, ismerteti gyűjteményeit, szolgáltatásait, és reprezentatív, nagy részben színes képanyagával jól érzékelteti az állomány rendkívüli tartalmi és művészi gazdagságát is. (1985. 142 l. 50 Ft)

II. Rákóczi Ferenc címmel és *Ajánló bibliográfia 1976–84* alcímmel 300 példányban sokszorosított összeállítást adott ki a salgótarjáni Balassi Bálint Megyei Könyvtár a vezérlő fejedelem halálának 250. évfordulója alkalmából. Mivel *A Rákóczi-szabadságharc és Nógrád megye* címmel a Nógrád megyei Levéltár és a Salgótarjáni Megyei Könyvtár 1976-ban már közös dokumentumválogatást és ajánló bibliográfiát jelentetett meg, ez a kiadvány az azóta megjelent irodalmat veszi számba: Rákóczi munkáit, a róla szóló irodalmat, a kuruc szabadságharc Nógrád megyei eseményeiről, a Rákóczi-hagyományok ápolásáról, a szabadságharc és a külföld viszonyáról szóló műveket, továbbá a fejedelem alakjának és korának szép-irodalmi ábrázolásait. A bibliográfia *Czipó Ernő*-né munkája. (1985. 23 l.)

Baranya megyei könyvtári tájékoztató címmel a megye területén tevékenykedő közművelődési, iskolai, felsőoktatási és szak-könyvtárakról könyvtárismertető kötetet adott ki a Baranya megyei Könyvtárközi Bizottság. Az 1984. január elseji állapotot rögzítő, nyomtatásban megjelentetett, fényképekkel is színesített kalauz,

amelyet *Boda Miklósné* szerkesztett, a könyvtárakat, a könyvtár-használatot és a szolgáltatásokat általában bemutató, mindenkit érdeklő bevezető rész után a megye 647 könyvtárát sorolja fel. Ebben az adattári részben az intézmények földrajzi szempontok, közigazgatási beosztás szerint, ezen belül pedig hálózatonként szerepelnek legfontosabb adataikkal. Az értékes kötethez a megyei tanács művelődésügyi osztályának vezetője irt előszót, ennek elolvasására más megyék könyvtárirányítóinak figyelmét is érdemes felhívni. (1984. [1985.] 182 l.)

Hatvani Kis Fürkész címmel és *Gyerekekről-gyerekektől-gyerekeknek* alcímmel a Hatvani Városi Könyvtár folyóirat jellegű füzetsorozatot indított kis olvasói számára. Az 550 példányban sokszorosított, 5 forintért árusított kiadvány felelős szerkesztője *Kassa Andrásné*, szerzői felnőttek – gyermek-könyvtárosok, nevelők, költők – és főként maguk a gyerekek, szám szerint 26-an. Az első szám a felszabadulási évfordulóra készült, változatos, színes tartalommal. (1985. 39 l.)

Május 1-ig a szerkesztőségbe érkezett periodikus kiadványok; statisztikai adattárak: *Debreceni Hivogató*. 1985. április (Debreceni Városi Könyvtár); *Eseménynaptár, Módszertani útmutató, bibliográfia és kiállítási segédanyag a negyedév fontosabb évfordulóihoz*. 1985/1. sz. (Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár); *Az egészségügyi-orvostudományi könyvtári hálózat és koordinációs kör 1985-ben beszerzett külföldi orvos-biológiai és határterületi folyóiratainak lelőhelyjegyzéke*. (Országos Orvostudományi Információs Intézet és Könyvtár); *Folyóirat- és hírlapjegyzék*. 1983–1984. A borítón: *Periodica*. 1983–1984. (Állami Gorkij Könyvtár); *Gazdaságpolitikai Tájékoztató*. 1985/1. sz., január (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján); *Gyarpodási Jegyzék*. 1985/3. sz. (Agrártudományi Egyetem, Központi Könyvtár,

Keszthely); [*A Hajdúnánási*] *Városi Könyvtár április havi programja; Irodalomkutatások. Az általános és a szakkönyvtárakban elvégzett irodalomkutatások jegyzéke*. 1985. március–április. (Bersenyi Dániel Megyei Könyvtár, Szombathely); *Könyvtári és Dokumentációs Szakirodalom. Referáló lap*. 1984/2. sz., 1984/3. sz., 1984/4. sz., *Mutató a 6–10. évfolyamhoz*. 1974–1978. (Országos Széchényi Könyvtár, Könyvtártudományi és Módszertani Központ); *Könyvtári Tájékoztató*. 1985/4. sz., április. Melléklete: *250 éve... halt meg II. Rákóczi Ferenc* (Nagyközségi Könyvtár, Edelény); *Könyvtári Tájékoztató*. 1985/1–2. sz., jan. 1–febr. 28. (Aluterv – FKI, Alumíniumipari Tervező[-] és Kutató Intézet); *Könyvtári Tájékoztató. Gyarpodási Jegyzék*. 1985/2. sz. ([A] Jóna András Megyei Kórház-Rendelőintézet Gerlei Szakkönyvtára, Nyíregyháza); *A Közlekedéstudományi Intézet szakkönyvtárának 1985. I. negyedévi gyarpodási jegyzéke* (Közlekedéstudományi Intézet, Közúti Közlekedési Dokumentációs és Tájékoztató Központ); *Kurrens hírlap- és folyóirat[-]katalógus. Hajdú-Bihar megye tanácsi könyvtárainak kurrens hírlap- és folyóirat[-]katalógusa*. 1984. (Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, Debrecen); *Külföldi magyar nyelvű kiadványok. Külföldön magyar nyelven megjelent könyvek és folyóiratcikkek válogatott bibliográfiája*. 1985/2. sz., április-június. 623–1217. tétel (OSZK); *Külföldön megjelent fontosabb jogtudományi művek jegyzéke*. 1984. *negyedik negyedév*. (Országgyűlési Könyvtár); *Szakirodalmi Gyorstájékoztató*. 1985/3. sz. (Testnevelési Főiskola, Könyvtár); *Tájékoztató jegyzék vezetőik számára*. 1985/2. sz., február (Hajdú-Bihar megyei Könyvtár, Debrecen); *Új szerzemények tájékoztatója*. 1984/1985. 4. sz. ([A] SZOT Központi Iskola Könyvtára); *Vezetői Információ*. 33. sz., 1985. márc. 30. (Közlekedési és Távközlési Műszaki Főiskola, Főiskolai Könyvtár, Győr). – *A Nógrád megyei tanácsi közművelődési könyvtárak 1984. évi statisztikája* (Balassi Bálint Megyei Könyvtár, Salgótarján).

LACZA MÁRTA grafikáiból
(Cikkünket lásd a 364. oldalon)

